Bergensposten.

NR. 1 DESEMBER 1998 1. ÅRG.

GJEST BAARDSENS LIV - kronologisk oversikt

STIFTSARKIVET I BERGEN

ARKIVSEMINARET I ROSENDAL

STATSARKIVET I BERGEN

LAPPELEIREN PÅ LAKSEVÅG

Bergensposten.

Innhold

Fra redaktøren 3
Om Rigsarkiv og Stiftsarkiver, specielt Stiftsarkiv i Bergen 5
Biskop Birkeland og Stiftsarkivet 9
Egil Øvrebø:
Biskop Koldings kopibok 11
Navneregister 26
Saksregister 30
Eksplosiv avlevering 31
Øyvind S. Ådland:
Britisk etterretningsmateriale på SAB 32
De hardangerske bønders leseselskap 34
Yngve Nedrebø:
Gjest Bårdsen - mestertyv, gentleman eller kleptoman? 37
Julehilsen fra Statsarkivet i Bergen 45
Carl Martin Olsen: Gjest Bårdsens plass i folkedypet 46
Bjørn Davidsen og Yngve Nedrebø:
Kronologisk oversikt over Gjest Bårdsens "levnedsløp" 48
Yngve Nedrebø og Christopher J. Harris:
Norsk Arkivseminar 1998 i Rosendal 71
Christopher J. Harris:
Lappeleiren 76
Yngve Nedrebø:
Digitalarkivet 85

Bergensposten er utgitt av Statsarkivet i Bergen i november 1998 som den første i det som kanskje blir en rekke av slike publikasjoner.

Ansvarlig redaktør: Yngve Nedrebø
Ansvarlig for layout og utforming: Tom Myrvold
Trykk: Statsarkivet i Bergen
2.opplag

Tegning side 31: Erik Nedrebø, 1998.

Omslag:
Bergen Katedralskoles arkiv: VI.C.b 3 Elevsamfunnet Hugin 1885-1950.
Tegningen er laget av H.B. Friele 27. november 1914, og har som tittel "Europa i 1914". Den er tatt inn i Hugin 1914.

Redaksjonen er avsluttet 17. november 1998.

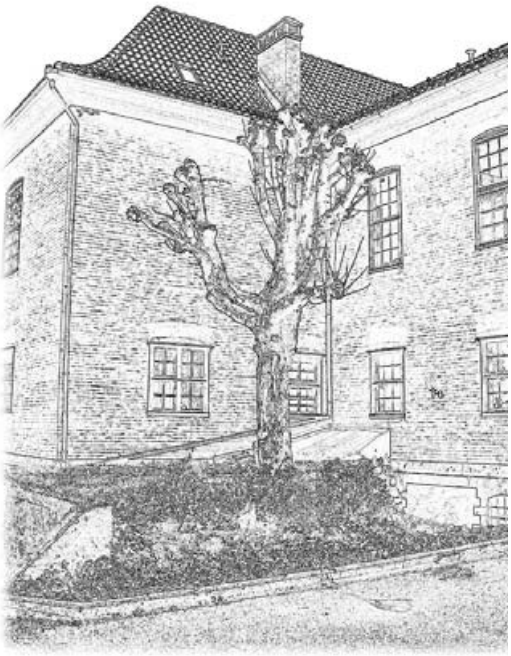

Om Bergensposten og Statsarkivet i Bergen

«Bergensposten» kom ut som avis i Bergen fra 1. mars 1854 til den ved utgangen av 1893 ble slått sammen med Bergens Tidende. Som undertittel hadde avisen lenge «Tidende for Bergens By og Stift». Når vi nå et godt hundreår seinere henter fram igjen navnet er det med ambisjon om et mindre interesseområde. Vi vil hente stoff fra og om Statsarkivet i Bergen. Vår ambisjon skal være å forsøke å finne materiale som kan ha varig verdi for institusjonen og institusjonens ansatte, og i tillegg forhåpentligvis kunne glede en og annen leser utenfor også.

Det var etter at vi gjennom to år hadde hatt redaksjonen for «Arkivposten» vi fant ut at det kunne ha noe for seg å holde fram med arbeidet med å samle stoff og presentere det for et lite publikum. Gjennom de to årene viste det seg at vi ved Statsarkivet i Bergen hadde mange som fant glede i å skrive, tegne eller på annen måte meddele seg.

I dette nummeret har vi hentet fram en artikkel fra den gamle Bergensposten om de planene man i 1879 hadde om å få etablert et stiftsarkiv i Bergen, og den personen som hadde den største delen av æren for at dette faktisk skjedde, biskop Birkeland, slipper deretter til med sin beretning om hvordan man fikk anskaffet arkivbygning, og fikk lagt forholdene til rette for at man i 1884 fikk utnevnt en egen stiftsarkivar for Bergen, og i 1885 fikk Stiftsarkivet på plass i «Bethlehem», den tidligere fattigskolen i Nykirkesoknet.

I 1919 skiftet Stiftsarkivet navn til Statsarkiv, og sommeren 1921 ble arkivet flyttet fra Klosteret 17 til Årstadveien, hvor Staten i 1914 ved et makeskifte med Bergen kommune hadde skaffet en stor tomt. Og vi må si oss imponert over planene. Det er bevart tegninger som viser et arkivbygg som skulle holde for utbygginger gjennom 400 år! Utformingen av bygget stod arkitekt Egill Reimers for. Han kom fra arbeidet med restaurering av klosterruinene på Selje, og det viser igjen i en del av detaljene han gav bygget. Ellers hentet han inspirasjon både fra den gamle arkivbygningen på Klosteret, og fra andre eldre bergenske monumentale steinbygninger. Resultatet ble meget bra, og gav arkitekten diplom i 1924.

Men det var ikke bare kunder og ansatte som var imponert over bygningen på Årstadvollen. 10. april 1940 kom tyskerne. De overtok bygningene, arkivsaker ble sendt bort, og huset gjort om til kontorer, rettssal og sovesaler. Tomten ble også utsatt for store endringer, der det ble bygd både bunkersanlegg, panservognsgarasje og en barakk for det tyske militærpolitiet. Dette må være bakgrunnen for at man i 1952 sendte tysk sprengstoff til Årstadveien 22, ikke den mest fornuftige avlevering som har skjedd gjennom årene! Engelskmennene samlet informasjon for sine planer om invasjon, og deler av dette materialet er kommet til SAB fra DKV.

Øyvind S. Aadland presenterer materialet. Noe av det som har forundret oss med tyskerne var at de midt i all krig og store byggearbeider i Årstadveien 22, fant å ville spare det lille kastanjetreet som står innerst i hjørnet ved hovedbygget. General Tittel fortjener noen gode ord for det trekket.

Årets nummer har med en presentasjon, gjennomgang og register til biskop Anders Coldings kopibok fra årene 1607-1615. Originalen har for lang tid tilbake kommet ut fra bispearkivet, og er gjennom flere hender til sist havnet i København. Egil Øvrebø har gått gjennom tekstene, dels på tysk, dels på dansk og dels på latin, og har gitt ekstrakten av innholdet.

Gjest Baardsen blir viet stor spalteplass i årets nummer. Ikke fordi vi mener han ved sin storhet fortjener større monumenter enn dem som han har fått, men fordi kildene åpenbart kan gi oss større innsikt og forståelse for hvem han «egentlig» var.

Christopher Harris har funnet fram stoff om den eksotiske «Lappeleiren» som ble bygd som turistmagnet i 1897-1898, men som måtte tåle besøkssvikt og konkurs.

I 1998 har Statsarkivet i Bergen vært involvert i to større prosjekter utenfor vår egen institusjon. Vi stod sentralt i arrangementet av Norsk Arkivseminar i Rosendal i juni. Det var lærerikt for oss, og vi deler våre erfaringer med leserne i dette heftet.

Det andre prosjektet der vi har involvert oss, er Digitalarkivet, der vi tror 1998 kan bli stående som en sentralt år for utviklingen av moderne brukertjenester i arkivsektoren. Vi mener det kan fortjene noen linjer det også.

Vi sender dette heftet som en julehilsen fra Statsarkivet i Bergen, og ønsker våre ansatte, kolleger, brukere og alle andre kontakter en God Jul og et Godt Nytt År.

Yngve Nedrebø

Bergensposten Torsdag d. 17de April 1879

Om Rigsarkiv og Stiftsarkiver, specielt Stiftsarkiv i Bergen. (Aftenbladet.)

Det er nu allerede mange Aar, siden der første Gang blev reist Spørgsmaal om, dels i Administrationens, dels i Videnskabens Interesse, at oprette et Stiftsarkiv i Bergen for det vestenfjeldske Norge i Lighed med det i en længere Aarrække allerede bestaaende Centralarkiv i Throndhjem. Skjønt denne Sags Vigtighed og Hensigtsmæssighed altid har været erkjendt af de Autoriteter, som paa Embedsvegne har haft Leilighed til at udlade sig derom, har dens Gang paa alle Trin af Undersøgelser, Overveielser, Erklæringer og Betænkeligheder været ualmindelig langsom. I de allersidste Aar synes der dog atter at være kommen lidt Fart i Forberedelserne til denne Sags Afgjørelse. Af en til Stortingets Medlemmer nylig omdelt udførlig og interessant Betænkning fra Rigsarkivaren til Kirkedepartementet erfares nemlig, at Rigsarkivaren efter dettes Anmodning allerede i Slutningen af 1877 ikke blot har udarbeidet Forslag om oprettelse af et Lokalarkiv for det vestenfjeldske Norge, men ogsaa afgivet en meget videregaaende Indstillin om hele vort offentlige Arkivvæsens nuværende Tilstand og om de Reformer, som tiltrænges i denne Gren af vor offentlige Forvaltning.

Vi kan ikke andet end udtale vor oprigtige Glæde over at se dette Tegn paa Interesse fra Kirkedepartementets Side for vort Arkivvæsen, og skjønt vor Glæde vilde have været endnu mer uddelt, om Departementet havde seet sig istand til at fremme til endelig Afgjørelse af Storthinget i 1879, hvad Rigsarkivaren saa indtrængende og med saa omhyggelig Sagkundskab anbefalede i 1877, nære vi dog det Haab, at dette Spørgsmaal nu er optaget til Drøftelse og Forberedelse for ikke mer at slippes af Syne. I den Stilling, hvori Sagens Forberedelse nu er kommen, har man let for at glemme den langsomme Gang, hint enkelte Spørgsmaal om et vestenfjeldsk Lokalarkiv har haft, men det vilde være utilgiveligt, om ikke Regjering og Storthing nu for Alvor vilde tage sig sammen for at værne om et administrativt og videnskabeligt saa vigtigt Anliggende som Organisationen af Rigets offentlige Arkiver.

Der kunde, selv om Spørgsmaalet med de dertil hørende, forøvrigt ikke betydelige, Bevilgninger i detet Øieblik forelaa til Storthingets Afgjørelse, naturligvis ikke for os være Opfordring til at gaa ind paa Enkelthederne i den Ordning, som vort Lands øverste sagkyn-Autoritet paa dette Omraade har bragt i Forslag. Vi skulle saa meget mindre gjøre dette nu, om vi end tør antage, at Regjeringens endelige Forelæggelse for Storthinget ikke vil blive væsentlig forskjellig fra Rigsarkivarens Forslag. Men hvad der for os stiller sig som en nærliggende Opgave er dels at gjøre

Rede for de store Hpvedtræk i den paatænkte fremtidige Ordning, dels – og navnlig dette – at vække Almenhedens Opmærksomhed og Interesse for Sagens Betydning. Vi tage nemlig neppe feil, naar vi gaar ud fra, at kun en meget liden Kreds er klar over denne; og da enhver offentlig Foranstaltning altid til en vis Grad bør have Støtte i den Forstaaelse af dens Betydning, Hensigtsmæssighed og Nødvendighed, som gjør sig gjældende hos den oplyste Almenhed, skulle vi med Benytelse af den os foreliggende Betænkning søge at bidrage til en rigtig Belysning af det Spørgsmaal: Hvad Vægt ligger der paa en betryggende Ordning af det offentlige Arkivvæsen?

Det synes, som om Rigsarkivaren har følt, at dette Spørgsmaal maaske ikke engang stod klart for de øverste Myndigheder, i hvis Hænder Afgjørelsen ligger. I hvert Fald har han i Spidsen for sin Afhandling – en saadan litterært-videnskabelig Karakter har nemlig denne embedsmæssige Betænkning – stillet nogle almindelige Betragtninger, som vise, hvilken paatagelig Interesse Staten har i at vaage over Embedsarkiverne, og i fornødent Fald gjennem specielle Anordninger at give Forskrifter ikke blot om de forskjellige Embedsprotokollers Førelse, men ogsaa om Bevarelse og Ordning af Embedets Papirer i det Hele.

Medens den private Virksomhed – heder det i disse Bemærkninger – er beregnet paa den Enkeltes Liv og enhver økonomisk Existents ophører, naar Vedkommendes Bo er sluttet, er Staten med alle sine Organer og Institutioner baseret paa en ubegrændset Fremtid. Den private Virksomhed er, selv om den fortsættes gjennem flere Slægtled, altid repræsenteret ved en bestemt Person, der er Sjælen i det Hele, behersker alt med den personlige Interesses Aarvaagenhed og selv kontrollerer sine Undergivne. Statsvirksomheden foregaar gjennem en Mangfoldighed af Organer, som arbeide selvstændigt, hver inden sin anviste Sfære, og disse Organer repræsenteres af Funktionærrer, som stadig vexle. I Staten er alt bundet til strenge Former, som ikke kjendes i det private Liv. Intet kan i Regelen betroes til den individuelle Hukommelse, og for den mundtlige Forhandling, der spiller en saa stor Rolle mellem Mand og Mand, bliver der liden Plads. Forbindelsen mellem Statens forskjellige Organer maae foregaa gjennem skriftlige Meddelelser, og Sammenhængen mellem de vexlende Indehavere af den samme Embedstilling dannes ved Samlingen af de indkommende og udgaaende skriftlige Meddelelser, der følge Embedet og ligesom indeholde Virksomhedens Resultater paa samme Tid, som de for hver enkelt Indehaver er Grundlaget for den i al offentlig Forretningsførelse nødvendige Kontrol, Ansvar og Regnskab.

At de et Embede vedkommende Protokoller og Papirer saa længe som muligt bevares og benyttes ved Embedet, maa i Almindelighed betragtes som et Gode. De er paa sin naturlige Plads saa længe, som de udgjør Embedets Arkiv. Er der fra først af lagt en fornuftig Plan for Ordningen, saaledes at Papirer og Protokoller

naturlig slutte sig til hinanden og gjensidig supplere hinanden, knytter det nye sig med Lethed til det gamle. Idet det senere tilkommende, hvor Anledning dertil gives, lægges til det tidligere om samme Sag eller Spørgsmaal, tilveiebringes af sig selv en historisk Kundskab eller Oversigt, der letter og sikrer Afgjørelsen i det foreliggende Tilfælde. Det beror paa Embedsprotokollernes Førelse og Arkivets Tilstand, om de offentlige Forretninger skal røgtes med Orden og Regelmæssighed, om Enhed skal herske i Afgjørelsen af ensartede Spørgsmaal, om det Offentliges Rettigheder skal varetages eller forspildes, overhovedet om Behandlingen af den enkelte Sag skal foregaa under behørigt Hensyn til alle de Momenter og Interesser, som har Krav paa at komme i Betragtning. Arkiverne er Administrationens Hukommelse og deres Tilstand er et væsenligt Moment ved Bedømmelsen af Embedsstandens Standpunkt i det Hele, med hvilken Iver og Interesse den omfatter sin Gjerning og hvorledes den røgter sit Hverv i Statens Tjenste. Hvor Arkivet er forkommet eller utilgjængeligt, vil det neppe være nogen ganske ubeføiet Slutning, om man forudsætter, at der raader en vis Tilfældighed og Uberegnelighed i Afgjørelsen, at der ikke er Spørgsmaal om Præcedentser, Sammenhæng og Enhed, at der ikke vaages over Interesser og Rettigheder, som repræsenteres ved ældre Papirer.

Vi tro ikke, at nogen med en offentlig Administrations mangehaande Gjøremaal eller med den offentlige Forretningsførelse blot nogenlunde fortrolig vil bestride Rigtigheden af disse Bemærkninger om Arkivets Betydning for et Embedes Forvaltning. Endnu færre vil forsøge paa at afkræfte Betydningen fra den historiske, topografiske, statistiske, overhovedet den hele videnskabelige Forsknings Synspunkt eller fra det praktiske Livs, hvor det f. Ex. gjælder i Retssager og Processer at bringe materielle Interesseforholds Udvikling paa det Rene. Men endnu mer paafaldende er da den nuværende Tilstand, som selv ved Regjeringens eller de øverste Embeders Tilstand, som selv ved Regjeringens eller de øverste Embeders, som Stiftamtmændenes eller Biskopernes, Arkiver langt fra er saadan, som denne deres Vigtighed skulde tilsige. Det er en bekjendt Sag at – man kan vistnok sige alle – herværende Regjeringsdepartementer er Arkiverne ikke blot ikke stillet under stadigt og kyndigt Tilsyn, men de behandles næsten paa samme Maade som gamle Privathuses Pulterkamre; hvad der ikke netop tiltrænges ved de daglige Expeditioner henvises til fjerntliggende Rum, til Gange og Mørklofter, hvor Lys- og Varmeforhold ligesaa lidt som andre Arbeidsvilkaar gjør det let, om overhovedet muligt at benytte Arkivet til forefaldende Undersøgelser. Det er i saa Henseende betegnende, hvad der oplystes i en kgl. Proposition til Storthinget i 1876, at Bispearkivet paa Tromsø den Gang af Mangel paa anden Plads opbevaredes i et Stabur, som en Privatmand velvillig havde overladt til dette Brug. Fortegnelse over Arkivsagerne mangle derhos overalt, ligefremme Tyverier eller utilbørligt Makulatursalg kan finde Sted, uden at det er muligt at kontrollere dette nøiagtigt osv. Har Administrationen og Historien under disse Forhold kunnet undgaa uerstattelige Tab, saa er det ganske vist, som ogsaa Rigsarkivaren udhæver, et i Længden upaaregneligt Held. Da er Tilstanden saaledes som her antydet ved Rigets vigtigste Arkiver, de centrale Regjeringsdepartementers og de øverste administrative Melleminstantsers, saa er den selvfølgelig ikke bedre ved de mer underordnede, men for Administrationens organiske Virksomhed og for

den historiske Forskning ikke mindre vigtige Embeders udover Landet.

Det vil være indlysende, at jo længere denne Ordning taales, des usikrere bliver alle Arkivers Tilstand i Landet, des sikrere bliver Forvirringen og des vanskeligere Benyttelsen. Skal Arkiverne blive andet end ophobede Masser af værdiløst gammelt Papir, maa der bringes Orden og System tilveie baade i Opbevaringen og i Bestyrelsen af disse Tusinder af Embedsprotokoller og Dokumentpakker. En Reform i vort Arkivvæsen i Lighed med andre civiliserede Landes – vi behøve i dette Stykke blot at udhæve Sveriges og Frankrigs mønsterværdige Ordninger – maa blive en Forandring ikke alene i Forskrifterne om Embedsprotokollers og officielle Dokumenters Indretning og betryggende Opbevaring med dertilhørende Kassation af hvad der er værdiløst eller betydningsløst, men ogsaa i deres Aflevering med vise Mellemrum til flere af sagkydnige og specielt uddannede Arkivfunktionærer bestyrede Depoter, naar Arkiverne ikke længere trænges direkte for Embedetes Bestyrelse, d.v.s. naar Arkivalierne gaar over fra at være Administrationens daglige Hjælpemidler til Historiens Aktstykker.

Det er ogsaa en saadan Ordning, Rigsarkivaren i sin Betænkning til Kirkedepartementet har bragt i Forslag, idet han for der første har henstillet til dette at bevirke afgivet Bestemmelser dels om en hensigtsmæssig Bestyrelse og Opbevaring for Fremtiden af de forskjellige Regjeringskontorers Arkivsager; dels om at der af Regjeringsdepartementernes Arkiver afgives til Rigsarkivet hvad der er ældre end 1850 og ikke tiltrænges ved de daglige Expeditioner. For det andet har han foreslaaet at de øverste administrative Melleminstantsers Arkiver afleveres ved ethvert Embedsmandsskifte efter Registraturer, hvoraf Afskrifter skal indsendes til Rigsarkivet. Fremdeles har han foreslaaet en fuldstændig Omorganisation af vor lille Arkivetat, saaledes at der bliver bevilget Gager for en Stiftsarkivar i Bergen, en i Throndhjem og en for de tre sydlige Stifter, hvilken sidste bliver at ansætte som Embedsmand i Rigsarkivet, samt Gager for to Arkivarer – foruden Rigsarkivaren – i Rigsarkivet, en for det gamle Arkiv eller historiske Afdeling og en for det nyere eller administrative Arkiv. Endelig har han – idet vi se bort fra nogle andre, mindre Forslag – foreslaaet, at der for Storthinget maa blive fremsat en Proposition til Lov om Betaling for Afskrifter, som fra Statsarkiverne leveres til privat Brug.

Som ovenfor nævnt er disse Forslag endnu ikke fremmet til endelig Afgjørelse. Der er saaledes heller ikke endnu Spørgsmaal om de Bevilgninger, som vil udkræves til at istandbringe den her optrukne Ordning af vort offentlige Arkivvæsen. Det er imidlertid vort Haab, at det ikke vil vare længe, før Spørgsmaalet i sin sidste og bindende Form bliver sat paa Dagsordenen, og at det da vil finde en Løsning, som svarer til Sagens Betydning. Bevilgningshensynene vil heldigvis neppe vise sig som uovervindelige Anstødstene i dette Tilfælde. Den nuværende i flere Henseender lidet tilfredsstillende Ordning af Rigsarkivet koster nemlig Statscassen ca. 18,000 Kr. Om Aaret; en Ordning som den af Rigsarkivaren foreslaaede er anslaaet til ca. 23,000 Kroner. Hertil kommer da den tidligere Bevilgning med nogen Gageforhøielse til Stiftsarkivet i Throndhjem og den nye Gage af 2000-3000 Kroner for en Stiftsarkivar i Bergen.

Biskop Birkeland og Stiftsarkivet

Klosteret 17, "Bethlehem"- bygningen som huset Stiftsarkivet i Bergen 1885-1921. Foto ca 1912. Personalet foran bygningen.

Peter Hersleb Birkeland (1807-1896) var biskop i Bergen i 16 år, og huskes som en meget aktiv mann. I sin embetstid hadde han gleden av å se innviet 81 nye kirkebygninger i stiftet. De fleste innvielsene tok han seg selv av. Men interessene hans strakte seg også videre, og han har nok en vesentlig del av æren for at Bergen fikk et eget stiftsarkiv i 1885. I sin biografi om Birkeland i "Bergens Stifts Biskoper og Præster efter Reformationen" skriver prost Lampe at det var Birkeland som fikk reddet bygningen "Bethlehem" fra riving, fordi bygningen ved "sin Soliditet og Beliggenhed fandtes brugbar til Bygning for et Arkiv, hvad man i Bergen havde savnet. Han havde den Glæde at se det oprettet, og hans Navn vil altid være knyttet dertil".

Biskop Birkeland nedtegnet i årene 1882-1885 sine erindringer, og der har han selv gitt opplysninger om bakgrunnen for opprettelsen av stiftsarkivet. (Biskop Birkelands erindringer sidene 47-48:)

"I Bergen stod det som i andre Stiftsstæder mindre vel til med de større Embedsarchiver; i Christiania havde man imidlertid Rigsarchivet, og Throndhjem fik omkring Aarene (1855) sit Stiftsarchiv. Bergen havde intet saadant, og alle Overøvrigheder boede i Leiegaarde, saa indskrænket til dels som vel muligt. Stiftsdirektionens og Stiftamtmandens ældre Archiv var anbragt paa et snævert og

mørkt Loft paa den gamle Stadsport. Biskopens ældste Archiv gik fra Mand til Mand nedpakket i Kasser og i den i Anordningerne saa ofte omtalte Stiftskiste (en meget stor Egekiste med svære Jernbeslag og en vældig Nøgel); dog var Archivet, omtrent fra Aaret 1823, og de endnu ældre Protokoller i god Orden opstillet paa Bispekontoret. En Amtmands Archiv havde omsider fundet Husly paa en Kjøbmands Søhus. – Denne sidste Omstændighed gav nok Anledning til at Archivforholdene vakte Opmærksomhed. I 70-Aarene udgik der fra Kirkedepartementet Forespørgsel om Forholdene, og Stiftsdirektionen blev derefter anmodet om at tage under Overveielse, hvad der kunde gjøres for Anskaffelse af et Stiftsarchiv i Bergen, og af hvilket Omfang dette kunde antages at burde haves. – Disse Overveielser vare ikke snare at tilendebringe; Stiftsdirektionen erhvervede da Oplysninger om det Archivrum, der sandsynligvis vilde tiltrænges, og da Sagen havde min store Interesse, brevvexlede jeg med Stiftsarchivaren i Throndhjem, og fik udlaant Grundplan af Archivet dersteds med andre Oplysninger. – Der blev nu Spørgsmaal om at finde en passende Byggetomt og derefter bestemme en Archivbygnings Kostende. Men Bergens By havde ingen dertil passende fritbeliggende Tomt at afse, og kjøbe hos Private vilde koste store Summer. Sagen gik derved i noget Langdrag, og jeg for min Del gik ofte paa mine Spadserture og tænkte paa dette Spørgsmaal: hvor skal vi dog finde en Tomt til det høistfornødne Stiftsarchiv? Saa gik jeg en Dag atter over Holbergs Almending, og blev staaende ved den der beliggende Fundatsskolebygning, "Bethlehem" kaldet, der endnu ikke var bleven solgt af Mangel paa trilstrækkeligt Anbud (Før har jeg nemlig fortalt, at da 3 af de 4 Fundatsskoler for nogle Aar siden vare bestemte til Bortsalg). Her tænkte jeg, har vi jo Archivbygning, grundmuret midt paa Almendingen og frit beliggende; nar den bliver forandret og paabygget, maa den blive brugbar for Øiemedet. Jeg fremsendte da derpaa mit skriftlige Forslag, min Collega i Stiftsdirektionen, Stiftamtmand Smith, var heri strax enig; vor Salgsordre a Bygningen blev standset, og Forslag om Bygningens Indkjøb til Archivbygning blev tilstillet Kirkedepartementet. Departementet fandt Forslaget antageligt, og forlangte Kjøbesum opgivet, og bemyndigede Stiftsdirektionen til at forskaffe de fornødne Tegninger til Bygningens Omdannelse. – Efter nogle Erklæringers Indhendtelse og Tegningers Anskaffelse i flere Alternativer, blev Sagen antagen af Departementet og forelagt Storthinget, der i 1880 bevilgede de 20000 Kr., som Stiftsdirektionen paa Skolens Vegne havde forlangt for "Bethlehems" Skolebygning, og senere samme Aar havde jeg den Fornøielse tilligemed min Collega i Stiftsdirektionen at undertegne Skjødet paa Bygningens Salg til Staten, og blev denne Bygning efter mit Initiativ saaledes Stiftsarchiv i Bergen. I 1883 og 1884 blev af Storthinget bevilget de omtrent 20000 Kr., der tiltrængtes til Ombyggingsplanen, og som første Stiftsarchivar udnævntes af Kongen 1884 Cand. juris. Hermansen, Søn af Handelsmand Hermansen i Tysnæs Sogn, Søndhordland."

EGIL ØVREBØ:

BISKOP KOLDINGS KOPIBOK 1608-1615

Frå ein mikrofilm i Riksarkivet fekk Statsarkivet i Bergen for nokre år sidan papirkopi av Ny kgl. Samling 2037e 4to i Det kongelige Bibliotek, København: "Autographum Mag. Andreæ Michaelii Koldingensis quondam Episcopi Bergensis. Foræret til Selskabet af Hr. Jens Møller i Tønsberg 1752."

Ut frå denne kopien skal vi ikkje her ta på oss å gjere greie for manuskript og arkivproveniens. Men eg har sett meg føre å gi eit samandrag av innhaldet, der eg tek med alt av personnamn og stadnamn. Saman med eit par små register skulle dette kunne gi inngang til den ikkje-teologiske delen av manuskriptet.

Det er tale om knapt 190 sider. Her er 48 sider brev og notat på latin, 28 sider dansk, 3 sider tysk. Resten er talar, for det aller meste bispens ordinasjonstalar, og alt dette på latin. Boka begynner med fire sider utan paginering (her a,b,c,d) og er vidare paginert 1-189. To sider etter 105 manglar paginering (her 105b, 105c). Sidene b, d, 9, 10, 88, 169, 187 og 188 er blanke.

I samandraga nedanfor har eg skrive personnamna etter originalen, likevel slik at latiniserte førenamn får nominativsform. I registret, som er eit førenamnsregister, har eg brukt danske namneformer så langt eg kjende dei frå samtidige kjelder.

Første talen i boka opnar med eit Krysostomos-sitat: Qvando qvantum debemus ad gratiam vobis referendam dicere non valemus, dicimus qvantum possumus. Med litt omskriving får eg gjere orda til mine: Eg har gjort så godt eg kunne.

*

Side c og 1-8
København, 23. januar 1608. Latin.
Tale til rektor, magister Johannes Stephanius, til doktorar og professorar ved Universitetet, med takk særleg til Johannes Resenius som førestod magisterdisputasen som Koldings promotor.

Side 11-12
Bergen, 15. mars 1608. Latin.
Brev til prostane om at kongen har forordna allmenne bededagar i Danmark og Norge 27., 28. og 29. april dette året. Kolding sender talen som Sjællands biskop Petrus Vinstrupius har skrive, med pålegg til prostane om å spreie den til prestane i god tid.

Side 12-13
Bergen, 31. mars 1608. Latin.
Brev til prosten i Nordhordland om visitas. Bispen vil visitere hos alle prestane så nær som dei to lengst unna, Matthias på Voss og Paulus i Eivindvik. Han vil møte hos prosten i Hamre kyrkje 10. april, hos Stephanus i Haus kyrkje 12., hos Johannes Hessius i Lindås 14., hos Christiernus i Manger 17., hos Gabelus i Fana 19., og hos Martinus i Sund 21. april. Han ber prosten syte for at prestane bur seg på visitasen.

Side 14-15
Haus prestegard, 12. april 1608. Latin.
Brev til sokneprest Paulus i Eivindvik om at Johannes Georgii, sokneprest i Hamre og prost i Nordhordland, har fått kall i Stavanger. Soknemennene i Hamre har bedt både han og bispen om å få magister Petrus Brochius, rektor ved skulen i Bergen, til hans etterfølgjar. Bispen ber Paulus om å møte i Hamre kyrkje 17. april i prostens stad og styre prestevalet.

Side 16
Reiserute for visitasar som bispen har hatt i 1608. Latin.
I Lindås 20. mai hos Johannes Hess.
I Eivindvik hos Paulus 22. mai, der bispen sjølv heldt preika.

Sogn len
Hos Jacobus i Vik 25. mai.
Hos Johannes Crus 27. mai.
Hos Michael i Stedje 29. mai.
Hos Daniel i Hafslo eller Følckeby 3. mai.
Hos Nicolaus i Luster 2. juni.
Hos Petrus i Lærdal 5. juni.
Hos Martinus i Aurland 7. juni.
Hos Matthias i Voss 9. juni.
Hardanger
Hos Georgius, bispens bror, i Kinsarvik 12. juni, Ullensvang 13. juni.
I Vikøy hos Henricus 15. juni.

Sunnhordlen
I Strandebarm hos Andreas 17. juni.
Hos Christiernus i Kvinnherad 19. juni.
Hos Andreas i Skånevik 21. juni, her vart han møtt av magister Laurentius Scavenius, biskop i Stavanger.
Hos Nicolaus i Etne 24. juni.

Hos Petrus i Fjelberg, og Gabriel 26. juni,
NB. Saman med broren vitja bispen Georgius Brockenhus.
Hos Petrus Alburgius 29. juni. Seinare var bispen med i bryllaupet hans i Finnås.
Hos Daniel i Finnås 3. juli. Same dag heldt herr Petrus bryllaup med dotter til Daniel.
Hos Casparus i Tysnes 6. juli.
Hos Samuel i Os 8. juli. Same dag reiste bispen heim.

Side 17-20

Samandrag av talen som bispen heldt til kyrkjelyden på dei første visitasane i 1608. Latin.

Side 21-22
Bergen, 12. august 1608. Latin.
Brev til Johannes Crusius, om eit barn som vart forlate av mora og ynkeleg omkom, og om altergang for ei kvinne som er døvstum.

Side 23-24

Bergen, 14. september 1608. Dansk.

Brev til Johannes Crusius, prost i Sogn, om at bispen og slottsherren Niels Vind har hatt samtalar om herr Jacob Riber som ei tid har gjort teneste i Vik utan å ha fått kallsbrev. No kom slottsskrivaren Lauritz Marquorsen og Jacob Riber med bøn frå Niels Vind, som står i ferd med å reise til Stavanger, om bispen ville skrive til prosten og be han dra inn til Vik. Dersom soknemennene no vil kalle Jacob, skjer det med bispens samtykke.

Side 25
Bergen, 17. oktober 1608. Latin.
Til Johannes Crusius. Bispens vitnemål om Jacobus Riber og om Petrus Hven, elev ved skulen. Bispen ber prosten om å ta denne siste til klokkar.

Side 26
19. desember 1608. Latin.
Brev til sokneprest Christiernus i Kvinnherad om ei kone som i søvne har teke livet av barnet sitt.

Side 27-29
15. mars 1609. Latin.
Brev til prosten i Sunnfjord, Laurentius i Kinn, om soknepresten i Jølster, Henricus Graff, som har stelt seg så tankelaust og uforstandig. Bispen har ein prest, Georgius, som kan sendast opp som vikar så snart han vert frisk. Om han ikkje kjem, får prosten prøve å ordne seg med naboprestane. Vidare om Kinn kyrkjelyd som har ytt så lite pengestøtte til skuledisiplane.

Side 29-30
Bergen, 19. mars 1609. Dansk og latin.
Brev til sokneprest Daniel i Hafslo, sendt med Jens Hanssen på Fylkeby, som tente hos Peder i Røym. Han fortel at han vil ekte Maritte Lauritzdtr. som nyleg har tent hos presten, men no vil ikkje presten trulove dei. Bispen ber han om å gjere det, om ikkje viktige grunnar talar mot. "Det er jo bedre at hielpe til æren end fra."

Side 30-32
Bergen, 3. april 1609. Dansk og latin.
Brev til sokneprest Matthias, sendt med Iffuer Nielsen på Huffland. Han klagar over at presten, som for nokre år sidan trulova han med Lisebeth Rasmusdtr., ikkje vil lyse til ekteskap for dei. Presten har fått høyre at ho hadde eit barn før ho kom i leiermål med festemannen, og har meldt dette til futen. Presten nektar dei sakramente og nektar å leie Lisebeth i kyrkja etter andre barnefødselen. Bispen vil granske saka ved neste visitas, men ber no presten tenkje nøye over kva han gjer.

Side 32
Bergen, 5. mai 1609. Latin.
Brev til sokneprest Jacobus i Vik, med vitnemål for Nicolaus Andreæ som er sett til klokkar i Vik. Hans talsmenn og velyndarar har vore Egidius Petri i Kaupanger og Mauritius Busk. Med helsing og påteikning til prosten, Johannes Crusius.

Side 33-39
Bergen domkyrkje, 3. pinsedag 1608. Latin.
Samandrag av bispens ordinasjonstale til Petrus Brochius som skal vere sokneprest i Hamre.

Side 40
Bergen, 1. september 1608. Latin.
Tale til dei som skulle vere med på eksaminasjon av ordinand Jacobus Mandius: herr Vilhadus Adamius, lektor magister Thomas Johannis, og herr Petrus Fossius.

Side 41-52
Bergen, 1. august 1608. Latin.
Bispens tale då rektoratet ved skulen vart overlate til Johannes Georgii, etter at Petrus Brockius var kalla til anna kyrkjeleg teneste.

Side 53-57
Bergen, 2. september 1608. Latin.
Skisse til bispens ordinasjonstale til Jacobus Mandius som Petrus Brochius har

teke til medtenar.

Side 58-59
Bergen, 31. juli 1609. Latin.
Brev til Georgius Michaeli, bispens bror og prost i Hardanger. Han har fått brevet om at soknepresten i Vikøy, Henricus Johannis, er død, og sender studenten Biornonus Coccius, son til Johannes Kock, med vitnemål til prestevalet. Han ber om at herr Michael eller ein av naboprestane vil gjere teneste i Vikøy i mellomtida.

Side 60
Udatert, 1609. Latin.
Brev til prosten i Sunnfjord med reiserute for bispevisitas.
9. juni i Vilnes hos Matthias.
11. juni, Trinitatissøndag, i Kinn hos Laurentius.
14. juni i Selje hos Abel.
16. juni i Eid hos Johannes.
18. juni hos magister Jonas i Innvik.
21. juni hos Absolon i Gloppen.
23. juni i Jølster. (Jonsokdag i ro)
25. juni hos Videricus i Førde.
27. juni hos Johannes i Askvoll.
29. juni i Holmedal
I margen ein miletabell. Dansk.

Nordfjord
Frå Kinn til Selje 7 veke sjø
Frå Selje til Eid 5 veke sjø
Frå Eid til magister Jon 4 veke sjø
Frå Innvik til Gloppen 2 veke sjø og ein fjerding å ri

Sunnfjord
Frå Vilnes til Kinn 3 1/2 veke sjø, av dette ein fjord på ein stor veke sjø
Frå Gloppen til Jølster, noko til hest og noko i båt, i alt omlag 2 mil
Frå Jølster til Førde 2 mil
Frå Førde og til Bru til Peder Due 4 veke sjø, og derfrå til Askvoll 2 veke sjø
Frå Askvoll til Holmedal 1 veke sjø.

Side 61-69
Bergen, 12. juli 1609. Latin
Samandrag av bispens ordinasjonstale til Petrus Vilhelmi og Bero Johannis.

Tilstades ved eksaminasjonen: lektor magister Thomas, magister Andreas Bechius og herr Petrus Fossius.

Side 70-71
Bergen, 12. juli 1609. Dansk.
Brev til Christen Søfrensen, sendt med Biørn Jenssen som er kalla til å vere sokneprest i Vikøy etter Henrick Jenssøn. Sidan befalingsmannen på Halsnøy kloster, Jørgen Brockenhus, ikkje er i landet og kan gi si stadfesting, ber bispen om at Christen gjer det til dess Brockenhus kjem att.

Side 72
Bergen, 31. juli 1605. Latin.
Embetseid avlagd av Ambrosius Hennings Lubecensis, sokneprest til St. Martin.

Side 73-75
København, 28. juni 1489. Tysk.
Erklæring frå riksrådet etter forhandling med utsendingar frå dei vendiske byane, om innsetjing og avsetjing av tyske predikantar i Bergen.

Side 76-79
Antvorskov, 23. desember 1584. Dansk. Trykt i NRR II, ss.588-589.
Kongeleg missiv til lensherren og bispen om tilsyn med dei tyske predikantane på Bryggen i Bergen.

Side 80-84

Bergen domkapittel, 29. november 1609. Latin og tysk.

(Jfr. forhandlingsprotokollen same dag.) Forhandling med Christophorus Gypnærus som skal etterfølgje den avdøde Petrus Vesthouius som tysk prest i Bergen:

1. Bispens innlegg (s. 80-81)

2. Avskrift av embetseiden avlagd av Christophorus Gypnærus som var kalla til prest ved Mariakyrkja, med hans underskrift. Han var frå Thüringen, ved byen Neustadt. (s. 82-83)

3. Bispens stadfesting etter at eiden var avlagd. (s. 84)

Side 85-86
Bergen, 1. søndag i advent 1609. Latin.

Svar på brev frå sokneprest Christiernus i Kvinnherad, om kona som kjøvde barnet sitt, og om ei ekteskapssak som gjeld stedotter til presten. Bispen rår til at han søkjer forlik med Bartholomeus NN og med futen Christ. Severini.

Side 86-87
Bergen, 5. desember 1609. Dansk.
Brev til lensherren om konfirmasjon på Jacob Hansens kall til å vere sokneprest på Jølster.

Side 89-93
15. desember 1609. Latin.
Samandrag av bispens ordinasjonstale til Johannes Nicolai Romsdalensis, som Johannes Crusius har teke til medtenar. Tilstades ved eksaminasjonen: lektor magister Thomas, magister Andreas Beckius og kapellan Marcus Paludanus.

Side 94-96
Bergen, 15. desember 1609. Dansk.
Brev til Hans Cruse, sokneprest i Leikanger og prost i Sogn, med vitnemål om ordinasjonen av Hans Nilssen Arctander, Romsdalensis, til medtenar i Leikanger prestegjeld.

Side 96-97
Bergen, 19. desember 1609. Latin.
Brev til Johannes Crusius om det same. Vidare at bispen har fått brev frå Johannes Resenius, teologiprofessor ved Universitetet, om herr Christiernus som før var prest i Vik. Han fører klagemål særleg over kona si, fordi han no er tvinga til å leve aleine. Bispen ber prosten rettleie henne om ekteskapet som skal gjelde både gode og vonde dagar.

Side 98-99
Bergen, 23. desember 1609. Latin.
Brev til prostane om at kongen har forordna allmenne bededagar i begge rika 6., 7. og 8. februar. Bispen sender talen som skal brukast, og pålegg prostane å spreie den til prestane utan opphald. NB. Påskrift til Johannes Crusius: Bispen ber om at han straks sender brevet til soknepresten i Aurland, Martinus, og at avskrift av talen saman med bispens brev derfrå vert sendt vidare til presten på Voss, Matthias Johannis.

Side 100
Bergen, 13. februar 1610. Dansk.
Svar på brev frå herr Michael, som er sjuk, og som har sendt ein ung mann, Olluff

Jenssen, til bispen med bøn om å få bruke han som vikar ei kort tid. Bispen gir sitt samtykke, og så får dei ordne det formelle når dei møtest, om så er at presten då treng ein medtenar fast.

Side 100-101
Bergen, 26. februar 1610. Latin.
Brev til prostane om val (electio) på prins Christian til kongens etterfølgjar. Valet skal haldast i Oslo 15. juni, og prostane skal møte der, kvar med to av sine prestar.

Side 102-105c
9. mai 1610. Latin.
Samandrag av bispens ordinasjonstale til Daniel Nicolai, som sokneprestenen i Eivindvik, Paulus Magni, har teke til medtenar. Tilstades ved eksaminasjonen: herr Vilhadus, magister Thomas, magister Andreas Beckius og herr Marcus.

Side 106
Bergen, juli 1610. Dansk.
Brev til sokneprest Petrus i Lærdal som ønskjer å verte flytt til Sogndal i avdøde sokneprest Michels stad. Han må først vende seg til prosten om dette, og kan han få lovleg kall etter ordinansen, ser bispen gjerne at så skjer, og han vil no skrive til prosten om det.

Side 107-108
Bergen, juli 1610. Latin.
Brev til prosten i Sogn, Johannes Chrusius, om Sogndal pastorat. Før han fekk brevet frå prosten, hadde han frå herr Petrus i Lærdal fått høyre at herr Michael i Sogndal var død. Herr Petrus har no von om å verte kalla til Sogndal, og bispen har sagt at han stør dette, sidan prostens medtenar og svoger Johannes er så ny i tenesta og ikkje bør flyttast enno. Bispen har brukt denne forklaringa overfor futen i Sogn, Ægidius Petri, som har komme med skuldingar, og han ber om at også prosten godtek dette. Prosten vil forstå at det er vanskeleg å gå frå gitt lovnad.

Side 109-111
Bergen, 25. juli 1610. Latin.
Brev til Nicolaus Bugge med lovtale over prost i Sunnhordland og sokneprest i Kvinnherad Christianus Laurentii som nyleg er død. Bispen sender no ned ein ung mann Paulus Matthiæ med vitnemål om hans teneste i skulen i Bergen, og ber Bugge om å fungere som prost og følgje han til Kvinnherad. Vert han då lovleg kalla etter ordinansen, skal bispen ta seg av resten. Etterskrift same dag, på dansk: Dersom Bugge er forhindra, ber bispen om at han skriv til herr Anders i Skånevik at han skal følgje Paulus og elles rette seg etter brevet.

Side 112-118
7. november 1610. Latin.
Samandrag av bispens ordinasjonstale til Paulus Matthiæ som er kalla til å vere sokneprest i Kvinnherad. Tilstades ved eksaminasjonen 6. november: doktor Vilhadus, magister Thomas, magister Andreas Becchius, herr Petrus Fossius og herr Marcus.

Side 119-121
Bergen, 10. januar 1611. Dansk.
Svar på brev frå magister Jonas om at soknepresten i Eid, herr Jens, er død. Der har vore folk frå Eid hos bispen og bedt om at dei måtte få herr Abel til ny prest. Bispen har sagt at der skal gåast fram etter ordinansen. Han set seg mot to framlegg frå Jonas: at Eid gjeld vert delt, og at Jens Sørensen, kapellan hos Jonas, må få eine delen, og Rasmus, kapellan i Eid, den andre. Heller ikkje godtek han eit framlegg om at Jens Sørensen må få Selje kall dersom herr Abel får Eid. Abel vil verte verande i Selje så lenge borna etter herr Jens nyt nådensåret, så det vil ta tid før noko kan avgjerast.

Side 122-124
23. januar 1611. Latin.
Samandrag av bispens ordinasjonstale til Petrus Erasmi, høyrar i Bergen skule, som er teken til medtenar av herr Andreas Seutingi. Tilstades ved eksaminasjonen: lektor magister Thomas Johannis, magister Andreas Bechius, herr Petrus Fossius og herr Marcus Paludanus.

Side 125
Bergen, 31. januar 1611. Dansk.
Brev til lensherren om å stadfeste herr Albret Albretsens kall til å vere sokneprest i Manger i avdøde herr Christens stad. Han var ordinert av Koldings føremann, avdøde magister Anders Foss.

Side 126
Bergen, 12. februar 1611. Dansk.
Svar på brev frå herr Johannes med spørsmål frå herr Michels enkje, om ho skal så på prestegarden til våren, og om ho ikkje skal ha betaling for dei husa som herr Michel har late bygge der. Bispen skriv at ho skal ha sitt nådensår etter ordinansen. Når det gjeld husa, kjem det an på kor mykje soknemennene har ytt til bygginga.

Side 127

Bergen, 20. februar 1611. Dansk.
Brev til lensherren om å stadfeste herr Peder Pedersen av Lærdal hans kall til å vere sokneprest i Sogndal i avdøde herr Michel Michelsens stad.

NB. Notat om tilsvarande brev til lensherren 18. april 1611 om stadfesting på kapellan i Leikanger Hans Nielsen Arctanders kall til Lærdal i herr Peders stad.

Side 128
Reiseplan for visitasane 1611. Latin.

I Lindås 17. mai
I Eivindvik trinitatissøndag 19. mai
I Sogn
I Vik kyrkje 22. mai
I Leikanger kyrkje 24. mai
I Sogndal 26. mai
I Hafslo hos herr Daniel 28. mai
I Luster hos herr Nicolaus 30. mai
I Lærdal 2. juni
I Aurland 4. juni
I Voss 7. juni

I Hardanger
I Granvin eller Ulvik hos herr David 11. juni
I Kinsarvik eller Ullensvang 13. juni

I Sunnhordland prosti
I Strandebarm 18. juni
I Kvinnherad 20. juni
I Skånevik 22. juni
I Etne 24. juni
I Fjelberg 28. juni
I Stord30. juni (2)
I Finnås 2. juli (1)
I Tysnes 4. juli
I Os 7. juli

Side 129-130
Bergen, 20. april 1611. Latin.
Brev til prosten i Sunnhordland om visitasen. Bispen vil vere i Strandebarm 18. juni (osv. som ovanfor), og han ber prosten syte for at prestane bur seg til visi-

tasen.

Side 131
Bergen, 24. april 1611. Latin.
Brev til prosten i Nordfjord, magister Jonas, om pengestøtte til svenskekrigen. Etter pålegg frå kongen sender han avskrift av kongebrevet under si hand, og ber prosten kvittere for den.

Side 132
Notat om at bispen 9. juli 1611 har sendt lensherren vitnemål om herr Jørgen Jacobsen i Haus. Dansk.

Side 132-133
Bergen, 16. juli 1611. Dansk.
Brev til lensherren om å stadfeste herr Pouell Matsens kall til å vere sokneprest i Kvinnherad i avdøde herr Christen Lauritsens stad.

Side 133-134
Bergen, 16. juli 1611. Dansk.
Svar på lensherrens brev med pålegg frå stathaldaren om skatt av bispens jordegods, og om prestar som skal følgje det utskrivne krigsfolket, ein frå kvart len. Bispen vil skatte av sitt kapittelsgods om det vert kravt. Men han kan ikkje skrive ut fem prestar utan pålegg frå kongen.
Side 135
Bergen, 7. desember 1611. Latin.

Brev til Johannes Chrusius om Aurland pastorat. Bispen har fått brevet om at soknepresten i Aurland, Martinus Matthiæ, er død. Han sender ein ung mann, Theophilus Theophili, høyrar i Bergen skule, og ber prosten følgje han til Aurland. Vert han lovleg kalla etter ordinansen, skal bispen ordne resten. I mellomtida har han sendt herr Laurentius Johannis dit som vikar.

Side 136
Bergen, 23. desember 1611. Dansk.
Brev til herr Hans Cruse om at han skal møte for domkapitlet i Bergen seinast 14. januar 1612. (Jfr. forhandlingsprotokollen 3.-13. mars 1612.)

Side 136
16. april 1612. Dansk.
Notat om at bispen har sendt lensherren Niels Vind si tilråding om herr Jacob Mand som er kalla til å vere sokneprest i Aurland.

Side 137
Reiseplan for visitasane i Sunnfjord og Nordfjord 1612. Latin.
I Vilnes hos herr Mathias 5. juni
I Kinn hos herr Laurentius 7. juni som er Trinitatissøndag
I Selje 10. juni
I Eid 14. juni. NB. Ålfoten og Torheim
I Innvik 18. juni
I Gloppen 21. juni
I Jølster 23. juni
I Førde 24. juni. Jonsokdag
I Askvoll kyrkje 28 . juni
I Holmedal 30. juni

Side 138-143
13. mai 1612. Latin.
Bispens tale ved ordinasjonen av Magnus Abelis. Tilstades ved eksaminasjonen: doktor Vilhadus, herr Petrus Fossius og herr Marcus Paludanus.

Side 144-145
Bergen, 15. mai 1612. Dansk.
Brev til lensherren om å stadfeste Mogens Abelsens kall som sokneprest i Selje.

Side 146
25. november 1612. Latin.
Notat om bispens ordinasjonstale til Abel Erasmi som herr Petrus Brockius har teke til medtenar. Tilstades ved eksaminasjonen: magister Thomas, magister Andreas Beck, herr Petrus Fossius og herr Marcus Paludanus.

Side 147-148
Bergen, 16. februar 1613. Latin.
Brev til Andreas Jonæ, sokneprest i Skånevik og prost i Sunnhordland om Strandebarm pastorat som no er ledig etter avdøde Andreas Seutingus. Soknemennene ønskjer kapellanen hans, Petrus Erasmi, som ny sokneprest. Bispen gir han sitt vitnemål og ber om å få seg tilsendt kallsbrev.

Side 148
16. mars 1613. Dansk.
Notat om at bispen har sendt Niels Vind tilråding om herr Peder Rasmussen som er kalla til sokneprest i Strandebarm.

Side 149-151
Bergen, 3. mars 1613. Latin.
Brev til prostane om at svenskekrigen er slutt. Dette skal etter kongens påbod gjerast kjent for alle prestane, og dei skal halde takketalar i kyrkjene.

Side 152
Bergen, 29. april 1613. Latin.
Brev til Johannes Crusius om at bispen vil gjere si tredje visitasreise i Sogn. Han vil vere i Leikanger kyrkje 2. juni, i Sogndal 3. juni, Hafslo 6. juni, Luster 8. juni, Lærdal 10. juni, Aurland 12. og i Vik på reisa attende .. juni. Prosten skal gjere dette kjent for prestane.

Side 153-154
Bergen, 4. mai 1613. Dansk.
Brev til Hans Glad om at han i slottsherren Niels Vinds fråver vil stadfeste Hans Nielsen Bugges kall som sokneprest i Etne etter faren, avdøde Niels Bugge. Han vart ordinert til kapellan i Etne for nokre år sidan av Koldings føremann, avdøde magister Anders Foss, og har sidan gjort teneste der.

Side 155-157
Bergen, 14. august 1613. Latin.
Brev til prosten i Sunnhordland om at soknepresten i Etne, Johannes Bugge, har teke ein ung mann Georgius Bang til klokkar med samtykke frå prosten og kyrkjelyden. Bispen ber prosten om å sjå til at han får dei inntektene som i si tid vart fastsette av lensherren Laurentius Cruse og bispen magister Andreas Fossius.

Side 157-158
Bergen, 14. august 1613. Latin.
Brev til prostane om at pålegget om krigsskatt i to år framleis skal gjelde. Han sender avskrift av kongebrevet om dette og ber om at det straks vert sendt vidare til dei andre prestane, og at dei rettar seg etter det.

Side 158-164
3. november 1613. Latin.
Samandrag av bispens ordinasjonstale til Petrus Johannis Bergensis som er teken til medtenar av soknepresten på Voss, Matthias Johannis. Tilstades ved eksaminasjonen: doktor Vilhadus, magister Andreas Beccius, lektor designatus og magister Erasmus og herr Petrus Fossius.

Side 165
Reiseplan for visitasane gjennom Voss til Hardanger og Sunnhordland 1614. Latin.

I Hardanger
I Granvin 7. juni onsdag (!)
I Kinsarvik 13. juni
I Vikøy 16. juni torsdag

I Sunnhordland
I Strandebarm 19. juni søndag
I Kvinnherad 22. juni onsdag
I Skånevik 24. juni fredag
I Etne 26. juni søndag
I Fjelberg 28. juni tysdag
I Finnås 13.(!) juni torsdag
I Stord2. juli laurdag
I Tysnes 3. juli søndag. Innskot: sjå til M. (kanskje Martinus i Sund, sjå neste brev)
I Os 6. juli onsdag

Side 166-167
Bergen, 17. april 1614. Latin.
Brev til herr Vilhelmus om Sund pastorat. Soknepresten i Sund, Martinus Johannis, er nyleg død. Der er fleire kandidatar til kallet, men bispen har rådført seg med lensherren, og dei ber no herr Vilhelmus skunde seg hit før bispen dreg på visitas.

Side 167-168
Bergen, 30. mai 1614. Latin.
Brev til Laurentius Henrici, sokneprest i Kinn, om Laurentius N. Krogius som har vore prest i Holmedal i kring 60 år og no vil resignere. Bispen har rådført seg med lensherren om ein etterfølgjar. Han sender rektor ved Bergen skule, Johannes Georgii, til Holmedal søndag 5. juni og ber prosten møte der og sjå til at alt går etter ordinansen.

Side 170-181
20. august 1614. Latin.
Bispens ordinasjonstale til Johannes Georgii som i 6 år har vore rektor i Bergen skule, og som no har fått prestekall. Rektoratet skal overlatast til magister Chris-

tianus Brusius som har fått si opplæring ved Universitetet hos Johannes Resenius og Cunradus Aslachi.

Side 182-184
24. august 1614. Latin.
Notat om at herr Johannes Georgii vart ordinert denne dagen saman med herr Canutus Nicolai Bangius, som herr Petrus Brockius har teke til medtenar. Same dag trulova bispen dotter si med Petrus. Dagen før var desse med bispen på kapitlet og eksaminerte herr Canutus: doktor Vilhadus, lektor magister Erasmus Assenius og herr Petrus Fossius.

Kort samandrag av bispens ordinasjonstale 24. august.

Side 185
Bergen, 13. desember 1614. Latin.
Brev til prosten i Sunnhordland om Fjelberg pastorat som er ledig etter avdøde Petrus Andreæ. Soknemennene har bedt om å få kapellanen hans, Gabriel Andræ, til ny sokneprest, og bispen ber prosten sjå til at valet går etter ordinansen.

Side 186
21. desember 1614. Latin.
Kort notat om bispens ordinasjonstale til Christiernus Johannis og Theophilus Theophili, begge høyrarar i skulen.

Side 189 (siste innførsla i boka, bispen er død 4. august 1615). Latin.
Reiseplan for visitasane i Sunnfjord og Nordfjord 1615.
2. juni fredag i Lammetun
4. juni trinitatissøndag i Bru, 2 1/2 mil frå Lammetun
8. juni torsdag i Selje, 8 mil frå Bru kyrkje
11. juni søndag i Eid, 6 mil frå Selje kyrkje
13. juni tysdag i Gloppen, 3 mil frå Eid kyrkje
15. juni torsdag i Innvik, 2 mil frå Gloppen kyrkje
18. juni søndag i Jølster, omlag 4 mil frå Innvik kyrkje
20. juni tysdag i Førde, 3 1/2 mil frå Jølster kyrkje
22. juni torsdag i Askvoll, 4 mil frå Førde kyrkje
24. juni jonsokdag i Holmedal, 1 mil frå Askvoll kyrkje

***

NAMNEREGISTER

Abel Rasmussen, kapellan i Hamre 146
Abel, sokneprest i Selje 60, 119
Absolon, sokneprest i Gloppen 60
Albret Albretsen, sokneprest i Manger 125
Ambrosius Hennings Lubecensis, sokneprest til St. Martin 72
Anders Beck, magister, sokneprest i Domkirken 69, 93, 105c, 118, 124, 146, 164
Anders Foss, magister, biskop i Bergen 125, 153, 156
Anders Jonsen, sokneprest i Skånevik, prost i Shl. 16, 111, 147, 155, 185
Andreas Seutingus, sokneprest i Strandebarm 16, 122, 147
Askvoll 60, 137, 189
Aurland 16, 99, 128, 135, 136, 152
Bartholomeus NN 85
Bergen domkapittel 80, 136
Biørn Jenssen Kock, student, ordinand, sokneprest i Vikøy 58, 61, 70
Bru 60, 189
Bryggen i Bergen 76
Caspar, sokneprest i Tysnes 16
Christen, sokneprest i Manger 12, 125
Christen, tidlegare sokneprest i Vik 96
Christen Bruse, magister, rektor i Bergen 172
Christen Jenssen, høyrar i skulen, ordinand 186
Christen Lauritssen, spr. i Kvinnherad, prost i Shl. 16, 26, 85, 109, 129, 132
Christen Søffrensen 70, 85
Christian V., prins 100
Christophorus Gypnærus, sokneprest til St. Maria i Bergen 80, 82
Daniel, sokneprest i Finnås 16
Daniel, sokneprest i Hafslo 16, 29, 128
Daniel Nielssen, kapellan i Eivindvik 102
David, sokneprest i Ulvik 128
Eid 60, 119, 137, 189
Eivindvik 12, 16, 102, 128
Etne 16, 109, 128, 130, 153, 156, 165
Fana 12
Finnås 16, 128, 130, 165
Fjelberg 16, 128, 130, 165, 185
Fredrik II. 76
Fylkesbygdi 16, 29
Førde 60, 137, 189
Gabriel Anderssen, kapellan i Fjelberg 16, 185

Geble, sokneprest i Fana 12
Georgius, prest i Bergen, på tale som vikar i Jølster 28
Georgius Bang, klokkar i Etne 156
Gjøde (Egidius) Pedersen i Kaupanger, fut i Sogn 32, 107
Gloppen 60, 137, 189
Granvin 128, 165
Hafslo 16, 29, 128, 152
Halsnøy kloster 70
Hamre 12, 14, 33
Hans Kruse, sokneprest i Leikanger og prost i Sogn 16, 21, 23, 25, 32, 89, 93, 94, 96, 99, 107, 126, 135, 136, 152
Hans Glad, lagmann 153
Hans Hess, sokneprest i Lindås 12, 16
Hans Jørgensen, rektor, ordinand, sokneprest i Holmedal 41, 167, 170, 182
Hans Nilssen Arctander, Romsdalensis, kapellan i Leikanger, prestens svoger, sokneprest i Lærdal 89, 94, 107, 127
Hans Nilssen Bugge, sokneprest i Etne, før kapellan der 153, 156
Hans Resen, doktor, teologiprofessor 6, 96, 172
Haus 12, 132
Haus prestegard 15
Henrich Graff, sokneprest i Jølster 27
Henrich Jenssen, sokneprest i Vikøy 16, 58, 70
Holmedal 60, 137, 167, 189
Huffland 30
Iffuer Nielssen på Huffland 30
Innvik 60, 120, 137, 189
Jacob Hanssen, sokneprest i Jølster 86
Jacob Mand, ordinand, kapellan i Hamre, sokneprest i Aurland 40, 53, 136
Jacob Riber, sokneprest i Vik 16, 23, 25, 32
Jens, sokneprest i Eid 60, 119
Jens Hanssen på Fylkesbygdi 29
Jens Sørensen, kapellan i Innvik 120
Johannes Georgii, sokneprest i Hamre og prost i Nordhordland 12, 14
Johannes Stephanius, magister, universitetsrektor 5
Johannes, sokneprest i Askvoll 60
Jon, magister, sokneprest i Innvik, prost i Nordfjord 60, 119, 131
Jølster 27, 60, 86, 137, 189
Jørgen Brockenhus, befalingsmann over Halsnøy kloster 16, 70
Jørgen Jacobsen, prest i Haus 132
Jørgen Michelsen, spr. i Kinsarvik, prost i Hardanger, bispens bror 16, 58
Kaupanger 32

Kinn 27, 60, 137, 167
Kinsarvik 16, 128, 165
Knud Nielssen Bang, kapellan i Hamre 182
Kurt Aslaksen, doktor, København universitet 172
Kvinnherad 16, 26, 85, 109, 112, 128, 130, 132, 165
København 73, 96
København universitet c, 172
Lammetun 189
Laurentius Johannis, vikar for sokneprest i Aurland 135
Laurentius Scavenius, Stavanger biskop 16
Laurits Henrichsen, sokneprest i Kinn, prost i Sunnfjord 27, 60, 137, 167
Laurits Kruse, slottsherre 156
Laurits Marquorsen, slottsskrivar på Bergenhus 23
Laurits Nielssen Krog, sokneprest i Holmedal 167
Leikanger 16, 21, 89, 94, 127, 128, 136, 152
Lindås 12, 16, 128
Lisebeth Rasmusdtr. 30
Luster 16, 128, 152
Lübeck 76
Lærdal 16, 106, 107, 127, 128, 152
Mads, sokneprest i Vilnes 60, 137
Mads Jenssen, sokneprest på Voss 12, 16, 99, 158
Manger 12, 125
Marcus Paludanus, kapellan i Domkirken 93, 105c, 118, 124, 143, 146
Maritte Lauritsdtr. i Hafslo 29
Matthias, sokneprest i NN 30
Maurits Busk 32
Michel, tidlegare sokneprest i Vikøy, på tale som vikar der 59
Michel Michelsen, sokneprest i Sogndal (Stedje) 16, 100, 106, 107, 126, 127
Mogens Abelsen, ordinand, sokneprest i Selje 12, 166
Morten Johannessen, sokneprest i Sund 12, 166
Morten Madssen, sokneprest i Aurland 16, 99, 135
NN enkje etter sokneprest Michel i Sogndal 126
NN Andersdtr. Kolding, bispens dotter 182
NN Danielsdtr., preste dotter i Finnås 16
Neustadt i Thüringen 83
Nicolaus Andreæ, klokkar i Vik 32
Niels, sokneprest i Luster 16, 128
Niels Bugge, sokneprest i Etne 16, 109, 154
Niels Vind, slottsherre på Bergenhus 23, 136, 148, 154
Oluf Jenssen, hjelpeprest hos soknepresten i Sogndal 100

Os 16, 128, 130, 165
Oslo 100
Peder Aalborg, sokneprest i Stord 16
Peder Broch, magister, rektor, sokneprest i Hamre 14, 33, 41, 53, 182
Peder Due på Bru, fut i Sunnfjord 60
Peder Foss, sokneprest i Korskirken 40, 69, 118, 124, 143, 146, 164, 182
Peder Johannessen Bergensis, kapellan på Voss 158
Peder Pedersen, sokneprest i Lærdal, seinare i Sogndal 16, 106, 107, 127
Peder Rasmussen, høyrar i Bergen skule, spr. i Strandebarm 122, 147, 148
Peder Røym i Hafslo 29
Peder Vinstrup, doktor, Sjællands biskop 11
Petrus Andreæ, sokneprest i Fjelberg 16, 185
Petrus Hven, elev ved skulen, på tale som klokkar i Sogn 25
Petrus Vesthouius, sokneprest til St. Maria i Bergen 80
Petrus Vilhelmi, ordinand 61
Pouel Matssen, sokneprest i Kvinnherad 110, 112, 132
Pouel Mogenssen, sokneprest i Eivindvik 12, 14, 16, 102
Rasmus, kapellan i Eid 120
Rasmus Assens, magister, lektor 164, 182
Røym i Hafslo 29
Samuel, sokneprest i Os 16
Selje 60, 120, 137, 144, 189
Skånevik 16, 111, 128, 130, 147, 165
Sogndal 100, 106, 107, 126, 127, 128, 152
St. Maria kyrkje i Bergen 80
St. Martin kyrkje i Bergen 72
Stavanger 14, 23
Stedje 16
Steffen, sokneprest i Haus 12
Stord 16, 128, 130, 165
Strandebarm 16, 122, 128, 130, 147, 148, 165
Sund 12, 166
Theophilus Theophili, høyrar i Bergen skule, ordinand 135, 186
Thomas Hanssen, magister, lektor 40, 69, 93, 105c, 118, 124, 146
Thüringen 83
Torheim i Ålfoten 137
Tysnes 16, 128, 130, 165
Ullensvang 16, 128
Ulvik 128
Vendiske byar, utsendingar frå 73
Viderik, sokneprest i Førde 60

Vik 16, 23, 32, 96, 128, 152
Vikøy 16, 58, 70, 165
Villads Adami, doktor 40, 105c, 118, 143, 164, 182
Vilhelmus, prest i Sund 166
Vilnes 60, 137
Voss 12, 16, 99, 128, 158
Ålfoten 137

SAKREGISTER

Altergang for døvstum 21
Barn som omkom 21, 26, 85
Bededagar 11, 98
Bryllaup i Finnås 16
Embetseid 72, 82
Klokkarar 155
Kongeval 100
Krigsskatt 157
Kyrkjeverjer i Eid 119
Nekting av sakramente 30
Nådensår 121, 126
Ordinasjon, notat om 146, 186
Ordinasjonstale 33, 53, 61, 89, 102, 112, 122, 138, 158, 170, 182
Pengestøtte til skuledisiplane 27
Prestar til krigsfolket 133
Prestegardshus i Sogndal 126
Riksrådet 73
Skatt av bispens jordegods 133
Skatt til Svenskekrigen 131
Slottsherren 23, 86, 119, 125, 127, 132, 133, 136, 144, 148, 154, 156, 166, 167
Stathaldaren 133
Svenskekrigen 131, 149
Takketalar i kyrkjene 149
Tale ved innsetjing i rektoratet 41
Tyske predikantar i Bergen 73, 76
Utskriving av krigsfolk 133
Visitas 12, 16, 60, 128, 129, 137, 152, 165, 189
Visitastale 17

Eksplosiv avlevering!

I 1952 var Vegkontoret i gang med arbeid på strekningen Rød-Krokeide i Fana , og der kom de over et "hemmelige" lagerrom med tysk krigssprengstoff like ved anleggsområdet. Distriktskommandoen ble kontaktet, og gardbruker Nils Breivik kunne i oktober 1952 vise ingeniørsjefen ved DKV at "tyskerne hadde sprengt ut et ganske stort rom i fjellet. En kraftig betongvegg stengte åpningen. I denne veggen var igjen et firkantet inngangshull, forsynt med en solid treluke, stengt med hengelås. Fra rommet var sprengt ut og delvis murt opp 3 horisontale kamre, innvendig sementerte. Alle var fylt med strengstoff, til sammen ca 30 kg 200 grams klosser ("Sprengkørper 28") og 180 stkr 1-kilos ladninger ("Sprengbüchnen 24")".

Vegkontoret ønsket naturlig nok å få vekk eksplosivene, for noe trivelig naboskap har ikke sprengstoffet kunnet være. Men løsningen på problemet kan virke oppsiktsvekkende: "Etter telefonisk konferanse med Tøymesterens kontor kjørte vi alt sprengstoffet til dennes lager ved Stadsarkivet."

Tøymesteren disponerte barakken inne på tomten til Årstadveien 22, Statsarkivet i Bergen, og der skulle sprengstoffet plasseres!

ØYVIND S. ÅDLAND :
BRITISK ETTERRETNINGSMATERIALE PÅ SAB

I 1994 ble Distriktskommando Vestlandet (DKV) med hovedsete i Bergen, lagt ned. Distriktskommandoen ble overført til Kristiansand. En del materiale ved DKV var gått ut av daglig bruk, og dette materialet ble ansett for å være av større lokal enn militær interesse. Således fulgte ikke disse sakene med på flyttelasset til Kristiansand, men ble avlevert Statsarkivet i Bergen (SAB) på vårparten 1994. Det utgjør totalt 19 hyllemeter, og det dreier seg for det meste om personellsaker, journaler, pakkesaker, øvelser, kart og tegninger (deriblant tyske minekart 1 og NATO-kart), trykksaker, saker tilhørende Forsvarets musikkorps og Krigsadvokaten.

Avleveringen omfattet også en del britisk etterretningsmateriale fra tiden 1943 - 45 - det meste i kopiform. Her finner du oversikt over bombemål i Bergen, tyske kystradiostasjoner, Norges Statsbanenett, ubåtbunkersen på Laksevåg, Organization Todt i Norge, allierte invasjonsplaner 2 og mye mer. Tidligere fantes ikke slikt materiale på SAB, og det har vist seg at det nettopp er det britiske e-materialet som er den mest etterspurte delen av DKV-avleveringene.

Adresseliste over tysk personell og materiell

Et dokument fra 1943 peker seg ut som spesielt populært. Dette dokumentet på 42 maskinskrevne sider er en oversikt over tysk personell og materiell stasjonert i Bergen. Adresselisten er utformet av Inter-Service Topographical Department (en avdeling av Special Intelligence Service, SIS) i London og er titulert Bergen Town. Helt nylig ble denne listen lagt ut på Digitalarkivet, den er alfabetisk etter gatenavn, og ved hver adresse er det en karthenvisning. Naturligvis forekommer det stavefeil, særlig på gatenavn, men presisjonsnivået virker ellers upåklagelig. Ved en regulær invasjon i alliert regi ville en slik liste være av stor betydning, men den kom neppe helt til sin rett i og med at de tyske styrkene frivillig la ned våpnene i mai 1945.

XU la grunnlaget

Opplysningene som dannet grunnlag for bl. a. denne adresselisten var innhentet av norske agenter, agenter for det meste tilknyttet XU. XU var den landsomfattende norske etterretningstjenesten som var direkte tilknyttet Forsvarets Overkommando. De sivile agentene registrerte troppeforflytninger, skipsfart, tyske installasjoner, tysk militært og sivilt personell/materiell. Disse opplysningene ble så sendt via kortbølgesendere eller med kurèr og havnet i hendene på SIS i London. Dermed kunne Overkommandoen og Inter-Service Topographical Department konstatere at

Bjerregårdsgaten 1 var blitt boligkvarter for tyske flymannskaper, og at lagre av flammekasterolje og lette håndvåpen fantes i Fjøsangervei 70 A. Mer interessant var det kanskje at Admiral von Schrader holdt til i Hellevei 140 A, og at han hadde telefon 56536.

Statsarkivet som divisjonshovedkvarter

Nest siste punkt på adresselisten er Årstadveien 22, Statsarkivet i Bergen. Våren 1940 tok 69. Infanteriedivision Statsarkivet i bruk som hovedkvarter. Divisjonskommandør general Tittel flyttet inn på Statsarkivarkontoret. I tilfelle alliert invasjon skulle hovedkvarteret flyttes fra Statsarkivet til Lager Unneland, altså skulle det flyttes nærmere Haukeland sykehus.

Infanteridivisjonens bykommandantur tok i bruk Statsarkivets lesesal som feltkrigsrettssal. For det meste dreide det seg om disiplinærsaker, men også sivile saker skal ha blitt behandlet her. I slutten av oktober 1940 ble en tysk soldat dømt til døden for kriminelle handlinger han hadde begått i Tyskland. Soldaten ble henrettet 2. november i Gravdal.

Våren 1941 ble befal i 69. Infanteriedivision oppfordret til å tjenestegjøre på østfronten. Senere ble befalet beordret til østfronten. Samme år dro general Tittel til østfronten, og endte der sine dager. Ny divisjonskommandør ble general Wagner. Som følge av Statsarkivets militære status under krigen, kan statsarkivar Yngve Nedrebø som en av ganske få sivile embetsmenn, vise til at han har en armert dør mellom seg og kontordamene på forværelset.

[1] Omtalt i Arkivposten 1/1998, Arkivmagasinet 2/1998 og Bergens Tidende 20.10.98.

[2] Omtalt i Arkivposten 1/1998 under tittelen Top Secret

Kilder:
Aschehougs Konversasjonsleksikon, Oslo 1958
Aschehougs og Gyldendals store norske leksikon, Kunnskapsforlaget, Oslo 1980
Tim Greve: Bergen i krig, J. W. Eide Forlag, Bergen 1978

Personlig kilde: Yngve Nedrebø

De Hardangerske Bønders Leseselskap 1789

Som løst innlegg i en klokkerbok fra Fusa fant vi følgende oversikt over medlemmene i leseselskapet, og deres innkjøpte bøker. Ortografien halter enkelte steder, men her kommer den gamle listen.

Specification Over det Hardangersche Bønders Læsse Selskab

1789 Med Lemernes Navne og Indskud

Ulvigs Sogn			
Vigleych Ødve bet for 3 aar: -	4	8	
Christopher Hieltnes b:	1	3	-
Christopher Christophersen b:	1	3	-
Synva Christophers dat b:	-	4	8
Iver Vichnes tilsymand:	-	3	-
Andfind Indre Vichnes b:	-	3	-
Haavar Vichnes for sin d Anna:	-	4	8
Siur Westrem bet for 4 a:	1	-	-
Iver Liono bet for 2 ar:	-	3	-
Michel Solheim for s d:	-	1	8
	Som:8 rd		
Eydfiord Sogn			
Endre Lillethun bet:	-	3	-
Ole Legrei bet:	-	4	8
Torbion Legrei b:	-	3	-
Tosten Herrei b:	-	3	-
Knudt Tveito b	-	3	-
Gunder Viig bet:	-	3	-
af til synes Mad Ole Lægrei b:	3rd	1	8
Kiændzarvig Sogn			
Ole Biotved bet:	-	3	-
Engel Biotved bet:	-	3	-
Engel Ringøen bet:	-	4	8
Syver Ringøen:	-	3	-
Asbion Bryngelsen Huso b:	-	3	-
Johannis Asbiondsen Huso b:	-	3	-
Sven Jachobsen Huso b:	-	3	-

Tosten Olsen Huuse b:	-	3	-
til synes Mad Ole Biotved:	4rd	1	8

Jondals Sogn

Lars Galtung Torsnes b:	1	-	-
Hans Galthung b:	1	-	-
Jachob Torsnes:	-	3	-
Lars Hallerager bet:	-	3	-
Tosten Halderager:	-	3	-
Siur Nielssen Wiig:	-	3	-
Ole Herretztveiten b:	-	3	-
Syver Røen:	-	3	-
som til syne md Lars Galtung er:	5		
soma i al:	20	3	-

Bøgernes Navne og Priis

No 1 Menosa koster	1rd	1mrk.	1
N 2 Om de 4 Complxeroner og trøste skrift	-	-	14
No 3 Om Hr Rigdyrcher og Mester Armod og død k	-	-	14
No 4. De Christnes Religion, Sandhed bevist af det Jødiske Folckes nærværende til staald k	-	1	-
No 5. Dommens Dag som de Troendes forløsnings og ærres Dag og et velment Brev Koster	-	1	8
No 6 Til Stueren paa Landet af hr strom k	1	5	8
No 7 Undervisninger i Christen dommen af Joh. Christian Schionhøyder Koster	1	3	8
No 8 Christi Saliggiorende Kundskab og Christnes hellige Vandring af Testrup	1	-	-
No 9. Husvallerscs Apotech			
No 10. Lyckens hellige op Smultringer			
No 11. Hellige og Moralsche Tancher F L			
No 12. Rørende Omvendelses Exempler			
No 13. Luteri Christendom			
No 14. Fruentimmers Pligter			

No 15. Den Const at svøme			
No 16. Undzers Medecinsche Haand Bog			
No 17. Den Klagemandz haand			
Bog i desse 9 Boger Kost	6	2	12
No 18. Justitz Raad Nissens under			
Som til Land Væsens tilhørrer K	-	5	-
No 19. Bunians Pellegrims f. Fremgang	-	3	-
No 20. Jomfru Poqunia	-	1	-
No 21 Hammers samlinger	-	1	4
No 22 Den sande Livsens Vey	-	2	-
No 23. Guds Børns anddægtige			
Himmel Nøgel	-		
No 24 Bunians Levnets histori og			
den hellige Krig	-	5	8
No 25 Den Aabenbarede Thologie			
Ved Over gulberge	-	1	-
No 26 Prædickene over de			
7 Christel ord paa Korset af Hersleb	-	4	4
No 27 Prædickene over de			
Under Ved Christi død			
Opstandelse af Hersleb	-	4	4
No 28 Arentz Paradis			
No 29 Werfelts himmelske have selskab	-	-	4
No 30 En Kort underretning om			
Ager drckningens	-	-	8
af Hr Lieutnat Schildrup			
No 31Treseni Chomunion			
bog koster med b	2	-	
No 32 Historie om Biskobperne			
Og Præsterne i Bergen Efter			
Reformationen k	2	4	
No 33 Peder Das sang	-	1	8

YNGVE NEDREBØ:

Gjest Bårdsen – mestertyv, gentleman eller kleptoman?

Det er skrevet mange bøker og artikler om Gjest Bårdsen Sogndalsfjæren (1791-1849), og jevnt over er framstillingen sterkt farget av hans egen selvbiografi »Mitt Liv». Det siste året har jeg tilbrakt noen hundre timer i selskap med Gjest, og da har jeg ikke kunnet unngå å danne meg relativt klare inntrykk av hvordan personen Gjest var, med styrker og svakheter.

Det viste seg at Gjest allerede fra 1813 av systematisk begynte å skjule seg bak ulike falske identiteter. For ham var det selvsagt praktisk, fordi han på den måten kunne leve i fred for sin fortid, inntil denne igjen og igjen innhentet ham. Men i en av identitetene (Even Christiansen) levde han i mange år før han ble avslørt. En del av jobben nå har vært å avsløre disse pseudonymene. Sammen med Bjørn Davidsen har jeg laget en kronologisk oversikt over Gjests liv, fra uke til uke, fra dag til dag. Slik kunne vi kartlegge hvor og når han var på reisefot. Gjennom selvbiografien kunne vi få kontroll på en god del av historien, men selvbiografien er langt fra kronologisk, og den gir slett ikke beskrivelse av lengden på tidsrommene i historien. Den kronologiske oversikten kan avsløre de oppdiktede historiene.

Mestertyv?

Gjest utviklet raskt sin egen teknikk som tyv. Mange steder stod stabbursdørene ulåste, og da var det jo lett nok å ta seg inn. Der hvor han fant låste dører, tok han seg opp til vinduet, løsnet det og gikk inn den veien. Etter utført jobb pleide han å sette vindusruten tilbake på plass, slik at det kunne gå noen dager før tyveriet ble oppdaget. Lenge var Gjest bare å regne som leilighetstyv, og stjal mat om han var sulten og klær om han hadde bruk for å kle seg opp, og noen skillinger der det bød seg fram.

Selv omtaler han seg flere ganger som »mestertyv», men det er i perioden han var bandeleder i Bergen 1823-1824. Da hadde han byttet ut tyveriene av flesk og flatbrød med planlagte innbrudd på jakt etter sølv og andre verdier. Men skal vi være ærlige, så må vi kunne si at han ikke fikk riktig fasong på det. I de bevarte brevene hans fra våren 1824 klager han stadig over sin pengemangel. Han planla stadig det store kuppet, men teknikken stemte ikke, og han måtte gi opp flere innbrudd uten noen som helst gevinst. Det var vel hans stadig større forbruk av alkohol som ødela for ham.

Aller verst gikk det da han kom seg på frifot i 1826. Da gjorde han gjentatte forsøk på å bryte seg inn i og rundt Bergen, men hele tiden ble han oppdaget, og måtte rømme mer tomhendt enn da han brøt seg inn. Det endte med at han satt oppe på Solheimsfjellet og så ut i den våte oktobernatten med tom

mage og uten hatt. Han drømte om Amerika og om Tine. Kort etter ble han tatt, og brakt tilbake på festningen.

Gjest utmerket seg ved stadig å la seg arrestere. Han var sjelden på frifot mer enn 2-3 uker om gangen, og ble svært ofte oppdaget og hektet under selve innbruddet. Det rimer dårlig med hans ambisjon om å være »mestertyv».

Utbryterkonge?

Gjest forteller at han 57 ganger rømte fra arrest, og selv om vi ikke har kunnet telle opp så mange i kildene, kan tallet ha vært nær sannheten dersom vi tar med alle »nestenarrestasjonene» han opplevde. (Det han ikke forteller, er at han presterte å bli arrestert/nesten arrestert 59 ganger på knapt 20 år.) Storparten av »utbruddene» var av den enkle typen, der han utnyttet godtroende folks enfoldighet. Men et par av utbruddene hans var det virkelig klasse over.

Da Gjest hadde brutt seg ut av arresten på Voss natten til 25. august 1813 var lensmann Ringheim sjokkert, da det »befandtes et Huul i Arresthuusets Muur hvorigjennem Angieldende den Natt havde undviigt og Da han havde opbrækket Døren hvis Laas var i den grad beskadiget at det ey ved nøgel kunde oplukkes, befandtes Gulvet opbrut og Bolten som Angieldende havde Haft om Foden var uagtet dens betydelige tykkelse bøyet krumagtig, hvoraf saaes at den var brugt til Brækningen, udvændig i Tinghuus Fordøren fandtes Jernpladen som var om Bolten kløvet paa den eene siden, og Spigeren i Splinten afbrækket, saa befandtes og opgravet et Huul i steenene og grusset lige ned for Hullet hvorigiennem Bolten var stukken som sluttelig var bevirket derved at angieldende paa den Voldsomste Maade havde stødt Bolten frem og tilbage i grusset for at sønder brekke Splinten i Bolten».

Også det siste utbruddet hans, fra Bergenhus festning 29. september 1826, krevde nitid planlegging og ble gjennomført med stor besluttsomhet og høy vanskelighetsgrad. Da dirket han av seg hals- og fotjern ved hjelp av en spiker, krøp ut gjennom gitteret i fengselsdøren, brøt seg gjennom et vindu høyt oppe på festningsmuren, og firte seg ned mot festningsplassen i tau. Han må ha feilberegnet vekten sin, for tauet røk og han deiste i bakken, men greide å komme seg bort over festningsvollen før noen oppdaget ham.

Lensmann Lillegraven i Ulvik var en av de godtroende og enfoldige. Gjest var havnet i arresten hos ham 8. september 1813, og skulle dagen etter overføres til Voss. Gjest hadde vekket ham om natten og klaget over store magesmerter, og sa han måtte et nødvendig ærend på do. Tilsynelatende gikk Gjest barfotet og bare i nattskjorte, men så snart han var utenfor døren løp han bort i mørket. Det viste seg at han hadde fulle klær under nattskjorten, og skoene hengende under armene. På spørsmål fra retten forklarte lensmann Lillegraven at »vidnet havde ikke og har aldrig haft verken i hans eller hans Formands tid i en tid af over 60 Aar Jern til Arrestantere, ey heller haft saadanne Personer i Forvaring, førend

Angieldende Giest Baarsen». Bygde-Norge hadde til den tid knapt sett maken til asosial atferd.

Gjest viste en imponerende evne til å bryte seg ut på det for ham gunstigste tidspunkt. Utallige ganger forlot han arresten natten før han skulle overflyttes, eller han skulle i retten for å få forkynt dom.

Sjarmør?

Gjest Bårdsen viet sitt forhold til kvinner stor plass i selvbiografien. Skal vi tro ham har det vært mange av dem, men bare fire får sine navn oppgitt: ungdomsforelskelsen Constance, den dødsdømte barnemordersken Elen i Trondheim, hans vakre reisefølge, men angivelig platoniske venninne Caroline Molin, og til sist hans fengselskjæreste Tine i Bergen. Av disse lar de siste tre seg dokumentere i kildene, mens den første ganske åpenbart er et rent fantasifoster.

I tillegg til de navngitte forteller han om mange andre og mer flyktige kvinneforbindelser. Han gir oss nok opplysninger til at vi kan identifisere Kari Torsdatter fra Åkre i Skånevik, som i desember 1813 fødte en sønn. Barnefarens navn oppgav hun å være handelsmannen Jens Augmundsen Hilleskår fra Sogn. Det var første gang Gjest opptrådte under pseudonym.

Samme året var Gjest på full fart fra Voss til Bergen etter å ha stjålet sølv, men var uheldig og gikk seg ned i isen ved Geitle på Evanger. Han ble berget i land av Ole Askildsen, sønn på garden, og Gjest takket for hjelpen ved å selge ham varer han få dager etter risikerte tiltale for å ha helet. I boken forteller Gjest at han også delte seng med datteren i huset, før han drog videre. Men det må igjen være rent dikt, for den yngste kvinnen i huset var husmoren selv, og hun var 71 år!

Da Gjest under navnet Lars Pedersen i 1823 traff Caroline Molin var han forlovet med Tine, og ifølge selvbiografien forble han absolutt trofast mot henne. Gjest forteller at han kjøpte Caroline fri fra hennes grumme tante av ren medlidenhet og godhet. Hennes forklaring i retten var en ganske annen. Hun bekreftet at tanten hadde solgt henne, men det var for at hun »med Mosterens Samtykke, begyndte at have Legemlig Omgang med ham». Caroline og Gjest var et underlig par, og må ha fortont seg for dem de møtte nærmest som »Skjønnheten og Uhyret». Et av vitnene hadde vantro spurt henne »om den Person som var med hende, var hendes Kjæreste? Hvortil hun svarede: Det var nyt Øl og lidet afdrukket.» Men på »Spørgsmaal om de kunde ligge i sammen, da der var ei meer end een Seng at faae, svarede de ommeldte Personer, at de kunde ligge sammen.» Og de lå i seng sammen da politiet kom og arresterte dem. Så langt rakk Gjests trofasthet, og hans platoniske vennskap.

I januar 1824 satt Tine (egentlig Gjertine Carlsdatter) i arrest i Bergen, mens Gjest sendte henne flammende brev og forsikret henne om sin evigvarende og trofaste kjærlighet. Det hindret ham imidlertid ikke fra å være på byen for å

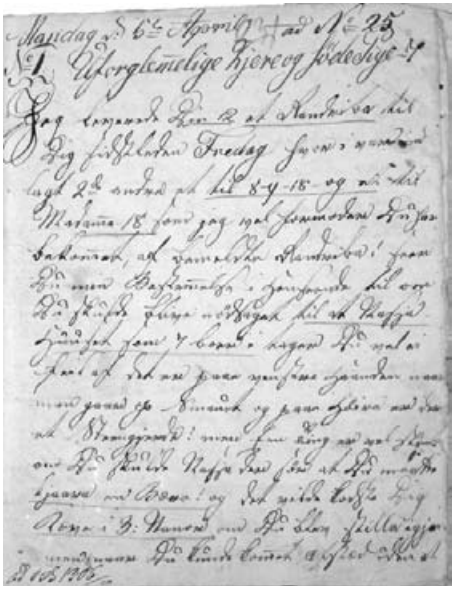

Gjest brev til Tine (Gjertine Carlsdatter) 6. april 1824. Brevet er delvis skrevet i kode. Brevet er tatt inn i bilagene til saken mot Gjest medskyldige

finne seg en »Tøs», ifølge hans medviter Maren Smith. Og han måtte skrive brev til Tine for å bortforklare »at Du havde hørt at jeg skulde været bortreist med en Ludder, Nei! Min søde Dukke det maae Du ei frygte for, Du faar vel høre mange saadanne Løgner om mig, men det skal vist aldrig befindes med Sandhed.» Til gjengjeld forlovet Tine seg i arresten med broren til arrestforvareren! (Her er det stoff til mange »såpe-episoder».)

Det er ellers lett å lese ut av kildene at Gjest i sine unge år kunne opptre med atskillig dannelse. Han greide å innbille en rekke personer at han var handelsmann, og de gav ham attest for at han både førte seg, talte og var kledt slik at de ikke kunne ha mistanke om at han lurte dem. Men etter at han hadde tilbrakt nesten tre år på festningsarbeid i Trondheim (1818-1820), ser det ut til at han ikke lenger kunne innbille noen at han var annet enn forbryter. De vitnene som gav beskrivelse av ham seinere forteller at de hadde møtt en liten, heslig utseende undersetsig mann. Og da måtte han åpenbart kjøpe sine venninner.

Gentlemannen?

Hun ville vel ha sett svært forundret ut Brithe Andersdatter Dyrdal, legdslem og i sin ytterste fattigdom, om noen hadde spurt henne om det var en »gentleman» som høsten 1820 hadde stjålet melken hennes. Hun krevde tapet sitt erstattet med seks skilling, men Gjest hadde vel aldri nok penger til å gjøre opp for seg.

Og de ville vel sagt seg enige med henne storparten av de andre langt over 150 frastjålne: De som hadde mistet sokker og forklær som hang til tørk eller lå ute på bleking om natten, eller de som hadde kommet på stabburet for å se at det var skåret et grovt stykke ut av beste spekelåret, eller de som kom på loftet og så at noen hadde vært der og fjernet silketørklær eller bunadspynt. De følte vel neppe at de hadde hatt besøk av en gentleman de heller.

Gjest spurte ikke hvem han stjal fra, men han foretrakk selvsagt å bryte seg inn der hvor innsatsen kunne gi tilskudd til reisekassen hans. Han forklarte en gang i et forhør at han var kommet roende og hadde fått se et hvitt hus. Hvitt hus indikerte velstand, så dermed ble det strandhogg. Og det skal innrømmes at

han – i likhet med andre innbruddstyver - utviklet en betydelig teft for hvor folk hadde liggende sine kostbarheter.

Falskner, løgner eller dikter?

I løpet av noen år opptrådte Gjest med minst 20 ulike identiteter. I noen av tilfellene diktet Gjest opp hele levnetsløp, og stod i retten og la ut om sine bravader som sjømann, som skipbrudden, eller som utkommandert soldat. Han bedyret som regel sin uskyld, og fortalte at han var tidligere ustraffet, og at det var tragiske omstendigheter som hadde tvunget ham til å stjele, selv om det for alle tilhørere måtte være klart at han løy. Han hadde mange års erfaring i å dikte og lyge da han skrev selvbiografien sin, og han brukte så avgjort av det han hadde lært.

Gjest Bårdsens selvbiografi ble skrevet mens han satt på Akershus festning med livstidsstraff, og kan knapt sees som noe annet enn en mer enn 600 siders benådningssøknad. Benådningssøknaden har som litterær sjanger en del bestemte krav, og disse har selvsagt Gjest tatt hensyn til: han står fram som den reformerte og angrende synder. Og han lot seg villig bruke til alle formål som kunne tjene saken.

I arrest og fengsel i Bergen hadde Gjest vært lederen, den berømte og den beryktede »farlige» forbryteren. Regjeringen hadde derfor bestemt ved kongelig resolusjon 14. oktober 1825 at han skulle flyttes til Akershus, og det trekket viste seg å svare til forventningen. På Akershus fikk Gjest aldri den posisjonen blant fangene han hadde vært vant til fra Bergen. Akershus lå under Ole Høilands regime, og han ville ikke la sin posisjon rokke. I en slik situasjon måtte Gjest velge, enten å sitte isolert, eller å innlede et samarbeid med myndighetene. Det siste var selvsagt også det som lettest kunne gi gevinst i form av benådning.

Voldsmann?

Gjest Bårdsen ble arrestert en rekke ganger, og han lot seg sjelden ta uten å yte kraftig motstand. Da tok han i bruk de redskaper han hadde for hånden, kjepp eller stein, og i noen tilfeller kniv.

I Strandebarm i 1814 traff han noen bønder, og da de spurte hvem han var, la han på storløp. Slik atferd var slett ikke vanlig, og han fikk de andre etter seg, og de »paagreb ham omsider dog havde han Steene hos sig som han kastede med og med een traf Anders Brue paa venstre Haand, truede desuden at den som nærmede sig ham skulde han sende fleere saadanne Steene, da han nu saaleedes var paagreben, fandt Mendene i hans Lomme en temmelig skarp Steen og saadanne var det han forud kastede med».

Bøndene førte Gjest med seg til futen i Sunnhordland, og han sendte brev til Stiftamtmannen i Bergen, og erklærte at han hadde ham mistenkt for å være »bortrømt fra Fahrsunds Arrest, som en Person der samme stæds har været tiltalt saavel for begaaet Indbrud og Tyverie som for formodet Mord». Nå har vi ikke greid å finne videre dokumentasjon på dette formodete mordet, men vi finner lett mange andre episoder der Gjest forsøkte å slå seg ut.

Da Gjest under navnet Even Christiansen ble arrestert sør for Molde i 1818 kunne bytjeneren fortelle at »han saae sig nødsaget til at Bagbinde og binde Fødderne paa Even Christiansen formedelst hans Forhold». Men etter noen timer hadde fangen roet seg såpass at de kunne løse på båndene.

I Kyrkjebø i 1822 var Gjest på flukt, men ble innhentet og »tog med den høire Haand en Steen op af Jorden, hvormed Inqvisiten slog fornævnte Person under venstre Øre, saa Blodet løb.» Da ble stemningen så hatsk at Gjest ble truet på livet.

Enda arrigere var han da han ble innhentet i januar 1823 ved Sandbrekken i Fana. Da tok Gjest »sin Faaldekniv, fægtede for sig med den i det han gik baglens, men da en af Drengene slog ham med en Stok, saa Kniven faldt fra ham, og en anden klemte ham med en flaske i Hovedet hvorved han fik et Hul nedenfor Øjet, blev han nødt til at give sig fangen.»

Livredder?

Gjest Bårdsens opptreden under orkanen i 1822 avtvinger respekt. Da var han arrestant hos lensmannen på Byrknesøy i Gulen, men slapp ut for sammen med noen andre å ro ut i orkanen for å redde de barna som stod faste på holmer og skjær ute i havgapet. Det ville neppe ha blitt noe av redningen om ikke Gjest hadde meldt seg som frivillig, og den risikoen de tok må regnes som svært stor.

Kanskje kan Gjests atferd under orkanen avdekke et av hans karaktertrekk, viljen til å spille svært høyt og ta sjanser. Han står fram som en datidens «basehopper».

Reformert og rehabilitert?

Etter at Gjest kom på frifot sommeren 1845 måtte han forplikte seg til å holde seg borte fra de store byene i tre år. Da hadde han stadig søkt om benådning, og vist til sin anger og omvendelse. Men når man ser den gleden han viser i fortellingene om sine »spell», kan man ha alvorlig tvil om oppriktigheten hans.

Og det var slett ikke første gang Gjest hadde lovet bot og bedring. Da han satt arrestert i Trondheim i 1818 erklærte han at han ville for »Eftertiden søge at forbedre mig og bliver mig selv og mine Medmennisker til gavn». Kort etter satte han i gang med å lage falske penger, og kvalifiserte seg til dødsdommen han fikk 11. august 1820..

Gjest Bårdsen døde i Bergen 13. mai 1849, fire dager etter at han hadde lånt 50 dalere av regnhattmaker Halvor Johnsen. Pengene hadde Gjest fått mot pant i huset i 10. rode nr. 14. Det var bare det at Gjest ikke eide huset! Regnhattmakeren oppdaget det, og forlangte skifte. Men registreringen viste at boet var fallitt. Det stod så dårlig til at enken måtte stampe ytterklærene til avdøde, og måtte ha hjelp av gjestgiver Drevdahl for å få liket i jorden. Halvor Johnsens 50 dalere var

sporløst borte. Det ble Gjests siste kupp, og hadde rimeligvis vært nok til å sende ham tilbake til Akershus.

Alkoholiker?

Allerede i 1814 finner vi spor av at Gjests forbrytergjerning ble påvirket av et etter hvert betydelig alkoholforbruk. Natten til 2. november 1814 var det innbrudd på Sørnes ved Stavanger. Innbruddstyven (som for anledningen kalte seg Jens Olsen Hyldesgaard) ble oppdaget, og etter en kort jakt og kamp i mørket ble han innhentet og tatt hånd om. Vitnet som oppdaget ham fortalte at han var ute om natten for å sjekke om været innbød til fiske, og da »observerede han ved at gaae forbie Bodens Vinduer, at et var udtaget, som fandtes tilligemed 2 tomme Flasker staaende norden for Huuset».

I februar 1824 lå Gjest døddrukken i et naust i Arnavågen med tre tomme brennevinsflasker ved siden av seg, og ble nesten oppdaget på grunn av den uutholdelige stanken av dårlig brennevin som hadde lagt seg over hele området. Husmannen Ole Larsen Indre Arne forklarte at han hadde sagt til tjenestejenten Siri: »her er saadan Lugt af Brændevin, mon der skulde være noget inde i Nøstet, ieg vil see efter. Han gik derpaa ind i Nøstet og kjendte Lugt af Brændevin, men saae Intet, og sagde til Pigen, her lugter af Brændevin, eller mon det skulde være af Noden som er barket.» Da våknet Gjest, kom seg ut av naustet og fikk ravet seg bort, før noen rakk å gripe ham.

På 1830-tallet forfattet Gjest en liten trykksak om alkoholens farer. På dette feltet kunne han nok uttale seg med stor ekspertise.

Oppsummering

Gjest Bårdsen satt under 20 forskjellige identiteter fengslet nesten hele sitt voksne liv. I løpet av årene 1811-1845 tilbrakte han ikke mer enn vel 24 måneder på frifot. Likevel klarte han i løpet av denne tiden direkte å påføre rundt 400 mennesker skade. Rundt 200 var utsatt for tyveri, over 100 ble trukket inn og påført tap fordi de ble tatt med (og måtte gi fra seg) helet gods. Flere lensmenn, vakter og arrestforvarere ble avskjediget, satt på vann og brød eller bøtelagt for tjeneste-forsømmelser i forbindelse med at Gjest hadde kommet seg unna. Til sist kommer den gruppen som ble dømt som hans »tilhengere».

Skal jeg sammenfatte mine inntrykk av Gjest, må det være blant ord som »kynisk utnyttende», »kleptoman», »psykopat» og »skinnhellig slyngel» jeg finner best resonans. Hans betydeligste innsats må ha vært som løgner og dikter, og som sin egen reklamemann.

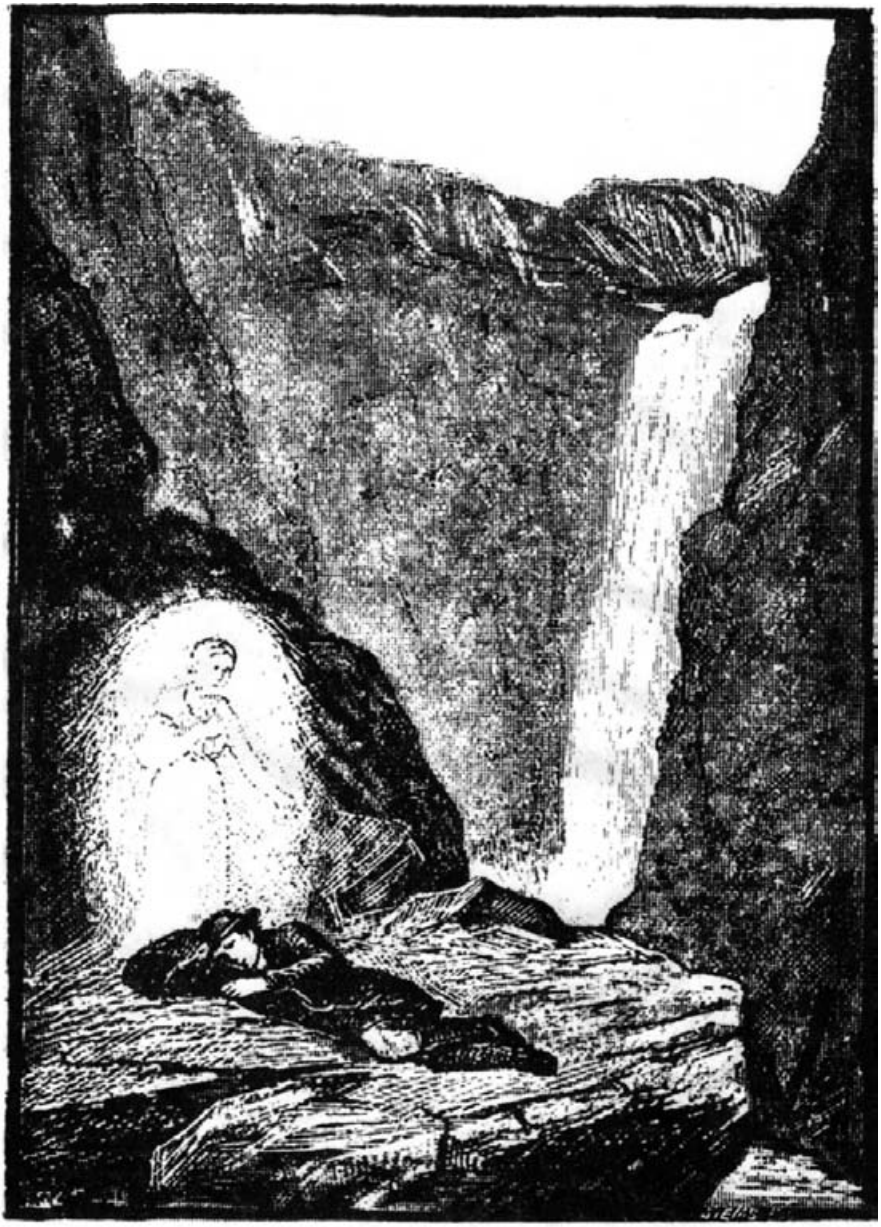

"Gjest Baardsen oppdager Vøringsfossen" - hentet fra Halle Sira's bok om Gjest Baardsen 1891. Gjest drømmer om en av sine mange fantasikvinner.

Personalet ved Statsarkivet
i Bergen ønsker kolleger,
gjester og lesere

en riktig
GOD JUL
og et
GODT NYTTÅR!

CARL MARTIN OLSEN:
GJEST BAARDSENS PLASS I FOLKEDYPET.

I høst har det vært en stor interesse for å finne de historiske fakta rundt mestertyven Gjest Baardsen. I mer enn 150 år har denne skikkelsen hatt en helt spesiell plass i norsk sagntradisjon. Jeg vil i denne artikkelen prøve å presentere mulige årsaker til denne fascinasjonen for en som i følge rettsdokumentene var en vaneforbryter og uhelbredelig kriminell.

SKRIFTLIGE KONTRA MUNTLIGE KILDER.

På 1930-tallet utga regissøren Tancred Ibsen filmen om Gjest Baardsen med Alfred Maurstad i tittelrollen. Maurstad fremstilte Baardsen som en blanding av Robin Hood og Harry Houdini. Om denne holdningen hadde vært sterk tidligere avtok den ikke i styrke med denne filmen.
Innenfor folkloristikk legges det stor vekt på muntlig tradert materiale, uten at dette går på bekostning av skiftelige kilder. Folklorister har likevel ofte en forkjærlighet for den uoffisielle kulturen, den som ikke så lett kommer frem i dokumenter skrevet offentlige tjenestemenn. Historikernes kritikk er i første rekke rettet mot den mytedannelsen som Baardsen klarte å bygge opp rundt seg selv. Men hvordan oppstår slike myter?

KRISETIDER.

La oss se litt på hvordan landet vårt var for 180-150 år siden. Industrien var ennå ikke kommet skikkelig igang. Avisene var stort sett konsentrert rundt byene. De landsdekkende folkebevegelsene som baserte seg på avhold, lekmannskristendom og bondefelleskap hadde fremdeles ikke sett dagens lys. Dette var alle faktorer som samlet folket på tvers av geografi og dialekter. Med andre ord; Baardsen opererte i et landskap der kommunikasjon gikk på det verbale plan, ikke på det skriftlige.
Landet vår var i krise. Vi var et av de fattigste land i Europa. Historikerne er ikke i tvil om at folk sultet og frøs i hjel.. Opp i dette fremstår en skikkelse som ingen misunte. En person som var på flukt fra myndighetene og som det var forbundet med fare å bli sett sammen med. Når han gjorde narr av lensmann og prest var det som om han gjorde det på vegne av en lille mann og kvinne. Den som hverken hadde makt eller mot til å stå mot dem.

LURENDREIEREN.

Med dette grunnlaget kunne Gjest Baardsen bygge opp en mytisk maktbase ikke ulik den som hans amerikanske yrkesbrødre Jessie James og Billy the Kid kom til å oppleve en mannsalder senere. Baardsen var i første rekke i konflikt med

myndighetene, representert med lensmenn, prestestanden og futer. I engelsk terminologi brukes uttrykket trickster, som på norsk kan oversetter med lurendreier eller spilloppmaker. Tricksteren er hverken helt eller skurk, men ligger i en gråsone mellom de to ytterpunktene.
Tricksteren kjennetegnes ved å stå i opposisjon mot makten og dets utøvere. Dernest er han et offer for sin egen trang til å hele tiden sette liv og helse på spill, det som kan kalles en masochistisk side (At Baardsen satte andres liv i fare, både direkte og indirekte, blir nedtonet både i hans selvbiografi og i folkeminne). Et tredje punkt som er essensielt for en trickster er ikkevold. En lurendreier i folkelig forestillingsverden skader ytterst sjelden sine motstandere. Det er intellektet som skal styre ham i kampen. Rådsnarheten og en skarp tunge.
La det være sagt med én gang; Tricksteren er ikke mer reell enn en 100% skurk eller helt er det. Han (for det er stort sett en han) er karikert og det er denne karikaturen som etter min mening dukker opp i de fortellingene som er presentert om Gjest Baardsen opp igjennom tidene.
At Baardsen var en medieskikkelse er i dag hevet over enhver tvil. Hans selvbiografi gjorde han kjent for mange generasjoner av nordmenn. I likhet med kriminelle i mellomkrigstiden som Bonnie & Clyde og John Derringer klarte han å «bedøve» de kritiske, men dog så rettferdige beskyldningene som ble rettet mot ham.
Uansett hvor mye Gjest Baardsen klatre å lage reklame om seg selv, er det i alle fall én faktor til. Han opererte i et samfunn i endring, fremdeles forankret i det gamle bondesamfunnet. Rykter og halvkvedede viser dominerte folks bilde av denne mannen. Fotografiet var ennå ikke oppfunnet. Det kan ikke ha vært så mange som hadde sett ham i levende live, langt mindre snakket med ham. Likevel gikk historiene hans over det ganske land.

AVSLUTNING.

Når man hele tiden er ute etter sannheten, kan en spørre seg om Gjest Baardsen har eksistert. Joda, han er begravet på kirkegården nedenfor Statsporten. Men på en annen side har mestertyven Gjest aldri eksistert. Det fantes ikke en gentlemanstyv som tok fra de rike og ga til de fattige av prinsipp. Men et sted i folkedypet ligger en figur som skriker etter å gjøre narr av de store og å hjelpe de svakere stilte. Problemet er bare at dette ikke var den samme som Gjest prøvde å vise seg som. Og så lenge det er forskjell på fattig og rik, vil det alltid være plass til en trickster.

Folk trengte en slik person og Gjest ville være en slik. Derfor er den kleptomane sogningen et speilbilde på hvilken avgrunn det en gang har vært mellom de som hadde og de som ikke hadde i vårt samfunn.

BJØRN DAVIDSEN OG YNGVE NEDREBØ:
Kronologisk oversikt over Gjest Bårdsens "levnedsløp"

Alle datoer i venstre kant skrevet: År, måned, dag

Forfedre:

Fars slekt:

Bårds foreldre:

Gjest Larsen Reseland (ca. 1722-1796)

1. X 1754 Ølgård Bårddtr. Skjeldestad (1721-1776) – Bårds mor

2. X 1776 Anna Rognalddtr. Hove (Sognd.) (1734-?, kanskje 1804 som Eriksdtr., for det døde ingen med navnet A.R. i Sogndal, men mest sannsynlig var det hun som døde 1806 på Hilleskår som enke under patronymikon Persdtr. – Gjest kalte henne bestemor.

Mors slekt:

Martas foreldre:

Per Jakopson (1705-1778) 2.g X 1750 Kari Halvardsdtr. (1727-17??)

De hadde 6 barn, i tillegg til Marta, bl.a.Hans Person (1754-1836 som legdslem) x 2 ganger på Nesse i Vik med to søstre:1.g. Martha Nielsdtr. (1730-1814), 2.g.: Ingeborg Nielsdtr.. Ingen biologiske barn, men tok til seg Øllegård som liten.

Per J. var sønn av:

Jakop Madsen (16??-1727) tambur/styrmann X 1702 Barbra Perdtr. (1672-1740)

Kari H. var datter av:

Halvard Torson (1693-1764), soldat FYSO045 - se E.Ø. s. 116 X ? Marta Hansdtr. (1689-1761) fra Grøt.

Nær familie:

1784, 06.10.: giftet Bård Gjestsen (29.8. 1756 på Svedal-xx.xx. 1793 – skifte xx.xx. 1794) og Marta Persdtr. (11.02. 1760 - 18.8. 1836) seg i Sogndal. Begge i 1. ekteskap.

1784, 08.14.: Per ble født - døde 27.02. 1814 i Sogndalsfjøra.

1788, 12.27.: Ølgaard ble født – g. med Lasse Jørgenss. (1797-1855) Nessehagen, Indre Nesse, Vik, 22.6. 1823. Hun oppga da å være født i Vik i 1790 - men det stemmer ikke. Den eneste som passer er søster til GB. Fikk 5 barn, hvorav datter nr. 2 ble kalt Marta etter sin mormor, sønn nr. 2 Bård etter sin morfar. Ølgaard døde på Nesse 21.01. 1862. Det sies at Gjest besøkte søsteren både da han drev og fartet og etter soning.

1791, 04.13.: GB ble født/døpt i Sogndalsfjøra som ekte sønn av Bård Gjestsen og Marta Persdatter.

1793, 05.19.: GB's yngste søster, Kari; ble født/døpt. Da ble faren oppgitt som Bård Larsen, men det var ingen andre Bård i Sogndal på den tid som kunne få et ektedøpt barn med en Marte Persdatter – og Kari-

navnet er etter Marte sin mor. Så det er nok Gjest sin lillesøster, som han selv skrev døde like etter faren. Ad. Larsen-navnet, var jo Bård sønn av Gjest Larsen. M.P. ble også introdusert som Bård Larsens kone.

1793, xx.xx.: Bård Gjestsen omkom og ble ikke funnet – ikke innført som død i Sogndal.

1793, 12.08.: Kari Bårdsdatter døde i kopperne ½ år gammel. GB ble senere i livet beskrevet som "kopparret". Kanskje han og var syk på denne tid, men overlevet?

1794, 07.02. : Skifte etter Bård Gjestsen. Rest: 10 – 5 – 7.

1801, 02.01.: GB, moren og farens stemor bodde i Fjøra. Moren oppført som "enke, tar dagleie". Farens stemor nøt almisse av sognet. GB var da nesten 10 år. Per var "satt bort" til Knagenhielm-bonden Erik Nilsen på Stedje.

Ut i verden:

I følge boka til Hans Martinussen (1943) ville GB dra ut i verden 12 år gammel (1803), men måtte vente ett år (til høsten 1804). Kom da i skredderlære i 5 dager. Ville ikke mer. Kom så i bøkkerlære. Må ha vært det en stund, men i følge boka stakk han til sjøs med en Flensborgerbåt – til Amsterdam og tilbake. Ble "fisket opp" av Heitmann og kjerringa ved hjemkomsten. Var så i bøkkerlære i 8 dager. Påstår så at han gikk til politimesteren for å kunne sone kontraktsbrudd!!

Vi vet:

1805, etter påske: GB rømte eller fikk sparken for udugelighet fra J.Heitmann, var i følge politiforhør (24.4. 1806) deretter hos Helgie Størcksen (hun var blitt enke i 1804 og hadde flyttet til Skuteviken), så hos Ole Bringeland i Steinkjelleren.

1806, 04.08. (3. påskedag): GB rømte fra O.Bringeland.

1806, 04.21. (mandag): GB foretok sitt første kjente innbrudd - hos Heitmann.

1806, 04.23. (onsdag): JH klaget på GB

1806, 04.24. (torsdag): GB ble framstilt til forhør hos politiet. Etterpå måtte han på byen for å vise hvor han hadde solgt tyvegodset.

1806, 04.26. (lørdag): GB ble på ny framstilt til forhør. Saken ble tatt opp til doms.

1806, 04.29. (tirsdag): GB ble dømt til å hensettes i oppdragelseshus til han var blitt konfirmert.

1806, 05.03. (søndag) kl. 09.00: Innsatt som fange nr. 61 i Bergens Tugt- og Manufakturhus.

1806, 06.09.: Moren giftet seg opp igjen med enkemann Ola Olss. Hildeskår. Han døde 12.07.1824 som kårmann i Sogndalsfjøra, men hun må være den som døde i S.f. 18.08. 1836 som legdslem, selv om det står ugift på henne. Hun var da to ganger enke.

1806, 09.(14.?): GB ble konfirmert i Tugthuskirken av Welhaven.

1807, 06.16 kl. 15.30: Dimitert fra BTM.

1807, sommeren: I følge egen forklaring (3.7. 1811) reiste han nordover. (med Jens Pedersen på Strømmen/Strømsnes i Indre Tysfjord – "blandt de svarte fjällan upp i høga nord"). Det stemmer også med bøkene. Ble der i to år, skrev han. Men også BMT visste at han reiste dit – "ble avlevert til" (mao eksportert?) i flg. Fach jr. 1820?

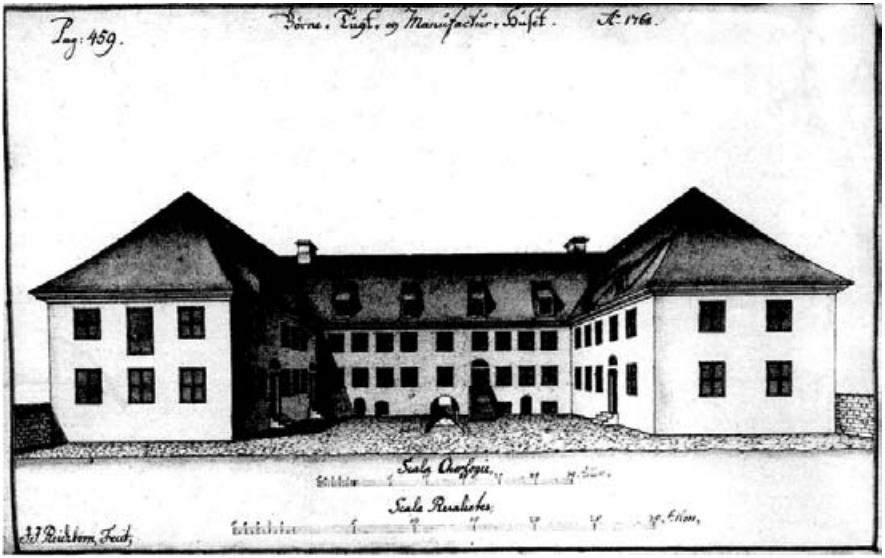

Bergens Tukt- og manufakturhus 1768. Tegning av J. Reichborn. Tukt- og manufakturhuset var Gjests hjem i lange perioder 1806-1826.

(1. manko: Hva gjorde han i Nord-Norge?)

1809, juli: På Øvre Berge som tjenestedreng. Stjal flesk og flatbrød om vinteren. Ble oppsagt i april 1810.

1809, 11.12.: Gikk til nattverd i Kyrkjebø kirke.

1810, april: Forlot/ble jaget fra Øvre Berge.

(2. manko: 1810, våren – sommeren 1811 da han (i forklaring 3.7. 1811) påstod å ha jobbet på Bryggen i Bergen.)

I boka skrev han ingen ting direkte om Øvre Berge, men at han:- besøkte sin mor og søster og reiste til Bergen etter å ha vært en stund i Sogn.

- jobbet på Bryggen hos en grosserer A som døde. (I følge forklaring i Svg. 1814 hadde han vært byløper hos major Ameln. Men han døde i 1806 – sønnen i 1826).

- fikk hyre med jekteskipper Voldstad for tur til Oslo? Det skal ha vært på denne turen han traff "Constanse" et sted utenfor Kristiansand.

- traff seinere en "vossing" som sendte ham ut på bygdene – og som førte ham til Nordeide, bryllupet på Bolstad/Bolset osv.

1811, 06.05. (natten til): GB brøt seg inn på loftet til Ole Sjursen Nordeide i Lavik. Han ble oppdaget av datteren Gjertrud, som seinere ble gift med lensmann Dahle, se Klævold-saken. Lensmannens syke svigerforeldre da, var OSN og konen.

1811, juni: reiste GB gjennom Sunnfjord som "handelsmann", gjorde innbrudd på Hauken i Gaular, der han stjal klær. Byttet bort mynter fra tyveriet på Nordeide.

1811, 06.24.: bryllup på Bolset i Jølster. GB

ble arrestert av vossingen Jørgen Larsen Helgeland, som førte ham til Hauken, derfra ble GB transportert av to bønder fra Grytåsen til Vadheim. Der kom han fram seint en lørdagskveld sist i juni 1811, ble fraktet fram til Klævoldlandet, der de ble mottatt av Ole Nordeide.

1811-1812.: GB satt i arrest hos lensmann Aarestrup fra juni 1811 til han ble overført til Bergen Tukt- og Manufakturhus i august 1812. GB fikk svært god attest fra lensmann Aarestrup, som også var hans forsvarer i underretten i april 1812.

1811, 07.03.: Forhørsrett på Askelund.

1811, 08.24.: Ordre fra Amtet om tiltale.

1811, 09.04.: Inspektør XX Falck på BTM utstedte attest.

1811, 09.12.: Ekstrarett på Ortnevik. Utsatt. GB's forsvarer, lensmann Thomas Graae Aarestrup, møtte ikke.

1811, 10.29.: Sokneprest W. Kamstrup, Sogndal, skrev attest som ble lagt fram i retten 1.4. 1812.

1811, 11.22.: Utsatt ekstrarett ble satt på Bjordal.

1812, 03.24.: Sokneprest Daae, Lavik, skrev attest som ble lagt fram i retten 1.4. 1812.

1812, 04.01.: Forsvareren, lensmann Aarestrup, holdt forsvarsinnlegg. Deretter dom i underretten i Ytre Sogn hvor Gjest ble dømt til 5 års straffarbeid på Bergenhus festning. GB anket.

1812, 07.13.: Forsvarer Heiberg skrev forsvarsinnlegg til stiftsoverretten.

1812, 07.17.: Dom i stiftsoverretten, GB dømt til 2 år i Bergen tukt- og manufakturhus.

1812, 08.28. kl. 11: GB innsatt i BTM som fange nr. 186 til 2 års fengsel.

1812, 10.09. kl. 07.45 (fredag): Rømte fra BTM.

1812, 10.XX..: Overnattet i huset til Stork Torjesen og Synneva Stephensdatter på Tvinde – gikk videre retning Gavle.

1812, 10.XX.: Innbrudd hos Martha S. Herheim på Gavle i Holbygda.

1812, 11.27: Etterlysning ble sendt ut av sorenskriver Bundz i Kårevik på Stord

1812, 10/11?: GB kom til Ulvik og arbeidet som tresker/knappestøper på Vestrheim og Sponheim.

1812, like etter jul: Innbrudd hos Daniel T. Hjelmevold i Ulvik.

1813, 01. (ca. 8 dager før 2. februar): Innbrudd på Ringheim og Rogne ved Vangen.

1813, 01. (ca. 5-6 dager før 2. februar): GB gikk gjennom isen på vatnet eller elven i nærheten av Gietle i Evanger, ble berget og handlet med folket på gårdene. Dro deretter i retning Bergen.

I følge egen bok dro han nå til Tunes, Sandviken, ble der en stund og dro så sørover. Kom

1813, midt i mars: sørfra over Sandeid og Åkrafjorden til Åkra i Skånevik, hvor han lå "på været" og på Kari Thorsdatter som ble fruktsommelig med en Augmon Jensen Hildeskaar. Dro videre gjennom Hardanger, men for å unngå Ulvik, hvor de kjente ham, gikk han over et stort fjell og kom ned i en dal like ved Voss (Bordalen?) en lørdagskveld.

1813, 04.11.?: GB ble tatt på Voss – i følge egen bok utenfor Vangskyrkja en søndag.

1813, 04.12.: (mandag) Tormod Olsen Ringheim med flere innberettet anmodning om forhør av GBH som på Voss og i Hardanger skulle ha begått tyveri på flere steder.

1813, 04.14.: Ordre fra stiftet om forhør.

1813, 04.24: (lørdag) GB ble forhøret. (Han kom til Voss 14 dager før. Sorenskriveren var bortreist da stiftets ordre ankom med posten "sistleden påske").

1813, 05.03: (onsdag) GB ble forhørt.

1813, 05.11.: Ordre fra stiftet.

1813, 05.15.??: GB rømte (1. g.) fra Vangen. Tok trolig kongevegen mot ?? og så opp i fjellet mot sør. Ble på en seter i en uke under et uvær før han tok videre over fjellet og ned i Hardanger og stjal (bl.a. i Fykse?). Fartet rundt i Hardanger og

?1813, 05.20.-21. (natten mellom): stjal han fra T.N. Hægle (hvor er det?), L.K. Bøe, S.S. Bøe, L.O. Qvale.

1813, 07.08: (torsdag) GB ble tatt i Hardanger? og ført til en lensmann som forhørte ham og sendte ham per hest og med vakter til Voss.

1813, 07.13.: Skriftlig stevning.

1813, 07.22.: Falk utstedte attest.

1813, 07.26.: Forhør?

1813, 07.27.: (tirsdag) Rømte (for 2. g.) ved et gjestgiveri? fra vakten som førte ham fra Hardanger til Voss.

1813, 07.27.: Extentionsordre.

1813, 07.27.-08.03. (i tiden mellom): Innbrudd hos O.A. Lie i Raundalen.

1813, 08.03.: (tirsdag) Innbrudd hos Stephen L. Kythe og datter Inga.

1813, 08.04. (onsdag): GB tatt igjen. (Onsdag sistleden uke –før 11.8.)

1813, 08.05.: Saken berammet.

1813, 08.11.: (onsdag) Ekstrarett på Voss.

1813, 08.23.: (mandag) Ekstrarett på Voss som foreholdt GB tidligere dommer etc.

1813, 08.24.: Ekstrarett på Voss.

1813, 08.25. (natt til onsdag 25.): Rømte (for 3. g) fra Vangen arresthus.

1813, 09.05: (søndag) GB ble tatt i Hardanger?.

1813, 09.07.: (tirsdag) Rettsmøte på Helleland i Hardanger (mellom Kinsarvik og Lofthus – rett nord for Opedal) med gjennomgang og utdeling av tyvegods.

1813, 09.08: (onsdag) GB ble fraktet fra Helleland til lensmann Lillegraven i Granvin – sikkert med båt direkte.

1813, 09.09.: (natt til) Rømte (for 4. g.) fra lensmann Lillegraven i Granvin. Seinere på dagen skulle han vært fraktet til Vangen arresthus.

1813, 11.06.: (lørdag) Justis-saken mot GB opp på Voss.

1813, 11.08.: (mandag) Ekstrarett på Voss

1813, 11.20.: (lørdag) Ekstrarett på Grovendal på Voss med dom: 5 års festningsarbeid på Bergenhus etter ferdig sonet tidligere idømt tukthusstraff.

1813, 12.27.: GB og KTÅ's sønn Wier døpt i Skånevik.

1813-15:

(3. manko: fra 4. rømming i Granvin 1813,

09.09. – 1813, 12.26. da han arresteres på Vigeland og fra 1814, 06.02. - 1814, 07.23.? da han arresteres i Strandebarm. Resten under kontroll!!!!)

GB på rømmen. I følge egen beretning fra Voss til Sogn, bl.a. Lærdal, Jordalen, via Kvinnherad til Stavanger og Sørlandet, Østlandet og så bl.a. Arendal:

Det nærmet seg først vinter både i Jordalen, på Østlandet - og etter Arendal

action i Krs.

før det ble jul i Mandal.

1813, 12.23.-24. (eller 25.-26.): Tyveri på Roland.

1813, 12.26.: Jens Andreas Olsen Hillestad (GB) ble satt i arrest hos lensmann Reyersen på Vigeland ved Mandal. Jfr. regning fra lensmannen av 6.3.1813.

1814, 01.03. (natt til): Jens Andreas Olsen rømte fra arresten på Vigeland. I flg. boka rømte han nyttårsaften.

1814, 01.04. (natten til): Tyveri på Gislefoss.

1814, 01.17.: Forhør på Vigeland om rømmingen.

1814, 01.xx.: GB tatt i Flekkefjord.

1814, 01.22.: Reqvisition om forhør fra fogd Erikstrup.

1814, 01.24.: Reqvisitionen innløp til sorenskriveren i Flekkefjord.

1814, 01.26.-27.: Jens Andreas Olsen Hillestad ble forhørt av sorenskriver Hagerup i Flekkefjord. Ble deretter sendt til Farsund og til forhør hos sorenskriver Barth i Lyngdal.

1814, 02.04.: Tyverier anmeldt.

1814, 02.08.: Jens Andreas Olsen Hillestad ble i følge anmeldelse fra fogden forhørt på Lyngdal tinghus i Byremo.

1814, 02.21.: Ordre fra amtet.

1814, 02.24.: Sorenskriver Barth sendte ut stevning til ting 9. mars hvor Jens Andreas Olsen Hillestad skulle framstilles.

1814, 03.06.: Lensmann Reyersen, Vigeland, sendte regning og skrev: "JAO ankom til meg 26.12. 1813, var til 3. januar 1814 da han rømte fra vakten".

1814, 03.09.-10.: Forhør på Lyndal tinghus over Jens Andreas Olsen Hillestad (GB)

1814, 03.14.: Skrivelse fra amtet.

1814, 03.15.: Skrivelse til bl.a. soknepresten i Lærdal, Sogndal og Hafslo om identiteten til Jens Andreas Olsen Hillestad.

1814, 04.02.: Ekstrarett i Flekkefjord. Aktor: Eilertsen.

1814, 04.20.: Justisforhør i Farsund over Jens Andreas Olsen Hillestad (GB). Skriv fra sokneprest Bøyesen i Lærdal.

1814, 04.30.: Utskrift av forhøret sendt aktor (Eilertsen).

1814, 06.02. (natten til): Rømte fra Farsund.

I følge egen beretning nå retning Jæren med et bryllup der og brødrene med jekten.

Så til Hardanger hvor han bl.a. traff bror til Kari.

1814, 06.20.: Bergen stift videresendte etterlysning av GB etter rømming fra Farsund.

1814, 07.08.: Fogd Bundtz sendte brev til prost Kahrs i Jondal.

1814, 07.11.: Heiberg sendte regning for sitt forsvarsarbeid ved saken i Lyngdal 9. og 10. mars.

1814, 07.22.: Prost Kahrs sendte brev til fogd Bundtz: Ingen Jens Andreas i Jondal.

1814, 07.28.(23.?): GB stjal fra sengeboden til Halvord Joensen på Hvideberg under Baroniet Rosendahl i Qvindherrets Skibrede.

1814, 07.26.: GB stjal fra stabburet til enken Marithe Leersteen i Strandebarm.

Deretter på Nedre Bolstad i Hålandsdalen.

1814, 08.02. (ca. 14 dager før 16.8.): Innbrudd på Brothus i Hålandsdalen.

1814, 08.04.: (torsdag) GB spiste mat i stabburet til Lars Haaversen på Store Fosse i Strandebarm. Ble oppdaget, men klarte å komme seg unna.

1814, 08.05.: (fredag) GB ble pågripet i Strandalen. Ble tatt til gårds og videre til lensmannen. Fogd Bundz som var på ting i Strandebarm, ble underrettet og mistenkte arresterte "Hans Nielssøn Kjeldevold" å være GB. Nannestad fra Voss var også i bygda og gjenkjente GB som rømlingen fra Voss. GB ble beordret sendt til sorenskriveren i Mosterhavn.

1814, 08.16.: (tirsdag) GB ble forhørt av sorenskriver Bing på hans kontor i Mosterhavn. Beordret avlevert på Halsnøy kloster.

1814, 08.24.: Fogd Buntz sendte brev til Stiftamtmannen i Bergen og mente det var GB som rømte fra Farsund.

1814, 09.06.: GB rømte fra Halsnøy ved å grave seg under døren.

1814, 09.12.: Fogd Bundz anmodet om vurdering av om arrestforvareren skulle bøtelegges for rømningen som en advarsel om å passe bedre på fangene for ettertiden.

1814, 10.XX: GB opptrådte på markedet i Stavanger.

1814, 11.01.-02. (natten mellom): GB ble arrestert på Sørnes i Jåtten, transportert til arrest i Stavanger.

1814, 11.03.: Stavanger amt sendte ordre om aksjon mot Jens Olsen Hyldesgaard.

1814, 11.08.: Innkallelse ble utstedt.

1814, 11.30.: (onsdag) Jæren og Dalane sorenskriveri foretok forhør av Jens Olsen Hyldesgaard i Gabriel Rasmussens hus på Sørnæss i Jaattens Skibrede.

--

Sendt til forhør på Jelsa, men rømte og ble siden tatt i Stavanger.

Derfra ble han sendt til Bergen og 24.10. 1815 innsatt i BTM nesten 3 år etter han rømte – iflg. boka. Da herjet en epidemi blant fangene og mange døde daglig, skrev han – men dette kan ikke spores i kirkeboka. Gjest også syk, men overlevde. Da han ble frisk, rømmer han fra sykesalen – en natt overinspektøren kjempet med døden. Falch døde/ble begravet? 17.01. 1816.

--

1815, 02.27.-28.: Forhør - i Stavanger?

1815, 04.06.: Stevnemål.

1815, 04.09.: Skrivelse fra amtet.

1815, 04.24.: Ekstrarett i Ryfylke sorenskriveri i sorenskriverens bopel i Stavanger.

1815, 05.02.: Ekstraretten i Stavanger fortsatte. Meddelte stevning berammet til

1815, 05.05.: på tingstedet Fjeldøen, men ...

1815, 10.24: GB ble satt inn i Bergen Tukt-

og Manufakturhus kl. 6 som fange nr. 76. Han skulle sitte i 2 år "hvorfra dog afgaaer 1 Maaned og 11 Dage".

1815, 10.25.-10.28.: GB Spundet Strye 3 - ½ - 3

1815, 10.30.-11.04.: GB Spundet Strye 5 - 2 ½ - 15

1815, 11.06.-11.11.: GB Spundet Strye 3 - 1 ½ - 9

1815, 11.13.-11.18.: GB Spundet Strye 3 - 1 ½ -10

1815, 11.20. og alle ukene t.o.m. 1816, 01.06.: GB "syg hele Ugen", i den siste av disse ukene var 8 av 34 lemmer syke.

1816, 01.07.: GB rømte fra BTM kl. 2 ½ om morgenen.

1816, 01.XX.: GB gjorde innbrudd hos gjestgiver Hans Jørgen Hoff på Særvold i Strandvik i slutten av januar (gjestgiveren oppga i 1821 at det var i 1817), hvor han stjal sølv fra gjestgiveren og hans svoger Engel Johannesen Henanger, og samtidig stjal han færingsbåt med segl og fire årer fra Christopher Engelsen Sundfjord.

1816, 02.XX.: GB oppholdt seg i Sand i Ryfylke, og kalte seg "Anders". Han sa han var handelsmann fra Skånevik. GB var i perioder syk, og var først to dager hos Asgaut Toresen Kyllevik, så to netter hos Ole Olsen Høyland, og da var GB syk, og til slutt rundt 8 dager hos Ole Johnsen Krokevold. Han handlet på alle tre stedene, og var i tillegg et par ganger i huset hos John Iversen Fiskaaen med handelsvarer.

1816, 02.XX.: Om lag en måned etter tyveriet (månedsskiftet februar/mars) kom gjestgiver Hoff til Sand og hentet tilbake tyvegodset.

1816, 04.XX.: GB kom første søndag i april til Jon Christophersen Torbjørnskleven hvor Elling Pedersen fra Vigdel i Sola bodde.

1816, xx.xx. (natt til 4. påskedag): Tyveri hos Jens Pedersen i Barbu.

1816, 04.21.: GB (Niels Andreas Rasmussen) kom til Arendal fra Risør.

1816, 04.24. (onsdag): Tyveri på Høygilt i Birkeland.

1816, 04.26.: Forhør ang. tyveriet på Barbugård.

1816, 04.26.: Puttet av lensmannen i "fangehullet" på Haure arresthus om aftenen kl. 9.

1816, 04.26. og 29.: Skrivelser fra fogd Krej1816, 04.27. (lørdag): GB under navnet Niels Andreas Rasmussen var i forhør hos sorenskriveren i Nedenes. Retten bestemte at han skulle hensettes i arrest på Haure (Haugerød, Asdal) inntil videre.

1816, 05.01.: Forhør i Lillesand i madam Christensens hus.

1816, 05.10.: Amtets actionsordre mot Niels Andreas Rasmussen (GB).

1816, 05.15.: Stevning.

1816, 05.18.: Stevning.

1816, 05.27. (natten til): GB rømte fra Haure.

1816, 06.05.: Ekstrarett i Lillesand.

1816, 06.07.: Amtet reagerte mot arrestforvarer Gulbrand Hansen og to vakter fordi Niels Andreas Rasmussen har rømt.

1816, 06.10.: Ekstrarett på Kolbjørnsvik (GB var på rømmen).

1816, 06.15.: Ekstrarett i skolebygningssalen i Barbu til behandling av justissak mot Elling Pedersen og Niels Andreas Rasmussen for tyveri og innbrudd.

1816, 07.17.: Fogden i Råbyggelaget sendte brev til Nedenes amt med spørsmål om hva de skulle gjøre med en person som var arrestert, som kalte seg XX, men som var gjenkjent som rømlingen fra Haure.

1816, 07.22.: Brev fra amtet om å bringe vedkommende tilbake til Haure. Man hadde hørt forlydender om at han kunne være Gjest Bårdsen Sogndalsfjæren eller Hyldesgård.

1816, 07.23.: Niels Andreas Rasmussen ble satt inn igjen i arresten på Haure ved middagstid.

1816, 07.29.: Ordre fra amtet om at Niels Andreas Rasmussen skulle overføres fra arresthuset på Haure til Byens arresthus i Arendal.

1816, 08.01.: Justistingsvitnesag.

1816, 08.10. (natten til): Niels Andreas Rasmussen rømte fra Arendal arresthus sammen med Thorsten Olsen, født på Kongsberg.

1816, 08.16.: Nedenes amt sendte ut etterlysning. I kopibokens etterlysningstekst er det strøket over en setning om at hans rette navn skal være Gjest Baardsen Sogndalsfjæren eller Hyldesgaard.

1816, 09.02.: Justissak mot Niels Andreas Rasmussen i Lillesand (men "fuglen var fløyet").

1816, 09.09.: Anders Pedersen (GB) arrestert i Larvik.

1816, 09.14.: Brev fra Larvik grevskap til Bergen stift om at Andreas Pedersen sannsynligvis er GB. Blir oppgitt å være gjenkjent av politimester Frieles tjenestekar Casper Redeberg. Bad om at Bergen hentet ham.

1816, 09.23.: Anmodning ble sendt Bergen om avhenting.

1816, 10.14.: Dom over tyveriarrestantene Ole Christensen (46 år) og Christopher Christiansen (ca. 60 år) fra Rakkestad?. Var dette det fantefølget GB skrev han satt sammen med i Larvik arresthus?

1816, 10.19.: Forhør i Bergen politirett om identiteten til Anders Pedersen (GB), som var arrestert i Larvik.

1816, 10.29.: Bergen stift svarte Larvik om resultatet av forhørene og undersøkelsene i Bergen.

1816, 11.22.: Larvik svarte Bergen og bad om at GB ble fraktet til Bergen m/eskorte, helst en politimann eller annen som "kjente" ham – og ikke fra lensmann til lensmann.

1816, 12.07. (natten til): GB rømte fra Larvik kjøpstads arresthus.

1816, 12.09.: "Larvik" sendte ut etterlysning etter GB som var rømt.

(4. manko: 1816, 12.09. – 1817, 09.10. da han "blir" Even Christiansen)

Rømte fra Arendal – og han kom ikke til Bergen før han hadde vært Even C. og kom sørover med Svend Brekke. Fra Arendal var han i følge egne beskrivelser innom arresten i Larvik, deretter en tur til Sverige, bl.a., for så å ha jul i Drammen hvor han snappet opp Even Christiansen sitt hyrepatent.

Gjest Bårdsen alias Even Christiansen 1817-1821 i Trondheim:

Even Christiansen gir følgende vita om seg selv ved forhør i Kristiansund:

1795: født i Farsund av foreldre Christian Hansen og Marithe Evensdatter

1806-1808: drog til sjøs med kaptein Petersen fra Farsund med kjøpmann Lunds skip, til Middelhavet, England og Holland

1808-1809: hjemme hos foreldrene, som hadde flyttet til Stjernesund der faren var blitt los

1809: konfirmert i Stjernesund, husker ikke prestens navn

1809-1811: hjemme hos foreldrene

1811-1813: kommandert til Hessingen, København, videre til Ålborg

1813 som.: drog med kaper tilhørende kjøpmann Hoppe fra Ålborg.

1814-1815: hjemme i Stjernesund

1815: drog til Kristiansand og ble forhyret med briggen Johanne Catharina, ført av kaptein Andreas Nielsen. Tur til Kønigsberg med sild, deretter til København. Havari.

1816 vår: I København hyret med skipet Anne Maria fra Bergen under kaptein Grib, reise til Bergen

1816 høst: I Bergen til han om høsten drog med skipper Jens Wold til Lofoten.

1817 vår: Tilbake til Bergen fra Lofoten

1817 som.: Tok hyre fra Bergen med kaptein Skülow fra Drammen. Reise til Holland, med retur til Drammen om høsten. (Rettet dette til 1816.)

1817 vår: I Arendal ble han forhyret med den danske skipper Nielsen, bosatt i Bordeaux. Drog med ham til Frankrike, men forliste i den engelske kanal

1817 febr.: EC satt i land av en engelskmann i Nærøesund, meldte seg for innrulleringssjefen i Trondheim,

1817 mars: drog over land til Christiania

1817 april: drog fra Christiania til Son, hvor han fikk hyre med den svenske sluppen Capit Lundstrøm, for en reise til Danmark med trelast. Skipet måtte gå til Strømstad med skade, og EC ble satt på land, fordi han ikke kunne seile på svenske skip.

1817 mai: drog fra Strømstad

1817 juni: sist i juni eller først i juli kom han til Tønsberg, hvor han fikk pass, men ikke hyre, og drog nordover igjen, reiste over Dovre og gjennom Sundalen til Trondheim

Realiteter:

1817, 07.14.: Elen Larsdatter Mo kom ut fra tukthuset i Trondheim etter å ha sonet to måneder for tyveri. Hun la sin sovende ca. 2 år gamle sønn Olaus på en stein i fjøra i "Ilsvika"? for at floen skulle ta ham. Klokken 14.30 samme dag ble barnet funnet druknet.

1817, sept.: GB gjorde sine første tyverier og innbrudd i Trondheim.

1817, 09.10.: arresteret i Trondheim som mistenkt for tyverier hos tollbetjent Schindel.

1818, 02.16.: EC sendte brev til regimentskvartermester Angell.

1818, 03.12.: dødsdom i Trondhjem

stiftsoverrett mot Elen Larsdatter Mo for barnedrap. Hvordan endte det XXXX?

1818, 03.18. (natten til): rømte E.C., A.O. og E.L.M. fra Trondheim arrest – før stiftsoverrettens dom var forkynt for ELM.

1818, 03.18.: Bytingsdom i Trondheim: Even C. skulle kakstrykes og fikk Livstidsdom på Trondheim festning.

1818, 03.25.: Etterlysning sendt ut.

1818, 04.02.: innbrudd i Kr.sund.

1818, 04.06.: innbrudd i Kr.sund.

1818, 04.08.: E.C. og E.L.M. ble arrestert kl. 21.00 på en gård sør for Hustadvika. GB satte seg kraftig til motverge under arrestasjonen.

1818, 04.09.: Innbrakt til Kristiansund for forhør.

1818, 04.15.: Amtet (Tr.) befalte Action mot E.C. for forskj. innbrudd og utstedelse av falske pass.

1818, 06.12.: bekreftet byfogd Schare i Kr.sund at de hadde fått utskrift av dommen mot ELM til forkynnelse for henne.

1818, 05.10.: Utstedte falske pass som finnes :

1818, 06.20.: hos arrestanten, som påsto de var skrevet i Tr. samtidig med de andre.

1818, 07.14.: satt i arresten i kjelleren under Trondheim rådstue.

1818, 10.21.: høyesterettsdom som Even Christiansen, skulle strykes til kaken og deretter innsettes i Slaveriet i Trondheim på livstid.

1818, 11.23.: attest fra vaktmester Steenhoff om at EC var kakstrøken og innsatt på festningen.

1819, 04.12.: Kommisjon beskikket til å undersøke fabrikasjon av falske riksbanksedler ved Trondhjems slaveri. Kommisjonen besto av Oberst Ridder O. Lyng samt Assesorene i Trondhjem Stiftsoverret Jacob Roll og Christian Hersleb Hornemann.

1819, 12.xx.: Elen Larsdatter fikk et barn med GB.

1820, 08.11.: EC dømt til døden av kommisjonen som behandlet saken om falskmynteri i Trondheim. Dommen ble anket til Høyesterett.

1820, 09.16.??: EC rømte fra slaveriet i Trondheim sammen med en rekke andre fanger.

1821, 06.30.: Kommisjonsdommen og dødsdommen stadfestet av Høyesterett. (I følge hans søknad om benådning av 27.12. 1839 ble dødsdommen stadfestet av Høyesterett 30. januar 1821.)

1821, 08.06.: GB (som Even Christiansen) og de to andre (Guttorm Christophersen Kullien og Gabriel Sollomonsen Soleide) ble benådet for dødsdommen av kong Carl Johan.

Som Gjest Bårdsen 1820-1849:

Hevdet i forhør 1821 at han høsten 1820 var kommet til Sunnmøre med et amerikansk skip på tur til Trondheim, men som måtte søke nødhavn, og deretter ville gå til Bergen. GB rømte da fra skipet, og kjøpte (?) en båt som han sammen med østlendingen Ole drog med sørover til Drage i Stat. Der etterlot de båten og ble fraktet over Statlandet av to bønder på Drage.

I følge egen beretning i boka, rømte han sammen med mange andre – men slo følge med Sven Brekke og Ole Ottesen. Ole lurte de to en omvei for å finne noen penger som de ikke fant. Han var brutal – og ville skille lag med de to andre. De ville også det og forlot ham sjøveien. Ole angret seg da, men de to rodde bort. Ole Ottesen ble siden grepet i Levanger og ført til Trondheim festning hvor han døde "for noen år siden", skrev GB i 1835/37.

De to (GB og Sven) seilte sørover. Var innom flere steder, forsynte seg blant annet med matvarer i Ålesund. Deretter til Drageidet hvor de ble noen dager. Fikk skyss noen mil sørover, skysskarene la til land nedenfor en gård, hvor GB/SB sa de ville leie seg rom. Skysskarene dro igjen, men i stedet for å leie rom, stjal de en båt.

1820, 10.16.: (natten til) GB stjal sammen med Svend Olsen Brækkene båt på Kullen i Stat. Båten ble brukt fram til Laviklandet, der den ble senket.

1820, : raid innover i Sogn, utover igjen – og så til Bergen hvor de ble tatt "i et lettlivet hus i Kjellersmuget". Gjest ble satt i tukthuset, mens SOB ble satt i arresten til han ble sendt bl.a. til Skjerjehavn. Dit ble GB sendt seinere (også i følge boka).

1820, 10.20.-21.: (natt) tyveri på Lavik.

1820, 10.25.-26.: (natt) tyveri på Indre Torvund i Lavik.

1820, 10.27.-28.: (natt) tyveri i Hanevig.

1820, 11.03.-04.: (natt) tyveri på Rutlin og Skjellestad i Sogndal.

1820, 11.10.: GB og SB under navn Andreas Pettersen og Niels Olsen ble arrestert hos (vertshusholder?/horemamma?) Anne Sophie Dahl (i Kjellersmuget?) i Bergen "kl. noget over 10" om kvelden. Ble brakt til arresten. Prøvde å rømme underveis, men ble fakket igjen.

1820, 11.11.: GB "tilbageleveret" på BTM kl. 2 3/4, skulle sitte i 2 år som fange nr. 76. (Ble dimittert allerede 14. april 1821 kl. 1 ¼ - for å bli sendt i forhør i Sogn).

1820, 11.13.-11.18.: GB Spundet Strye 4-2-16

1820, 11.20.-11.25.: GB Spundet Strye 5-2 ½ -21

1820, 11-27.-12.02.: GB Hægelet Liin 5 ½ Dag Spundet Strye 1 - ½ - 4

1820, 12.04.-12.09.: GB Hæglet Liin 3 Dage og Spundet Strye 5 - 2 ½ -20

1820, 12.11.-12.15.: GB Spundet Strye 4-2-16

1820, 12.18.-12.22.: GB Spundet Liin 3 - 1 ½ -30

1821, 02.26.-03.03.: GB "heglet Liin 4 Dage og Spundet Liin , 1 stykke lin, ½ pund

1821, 03.05.-03.10.: GB "floket Værk og Spundet", 13 pund værk

1821, 03.12.-03.17.: GB Spundet Strye 4-2-44

1821, 03.19.-03.24.: GB "Hæglet Liin 5 ½ Dag og floket Værk"

1821, 03.26.-03.31.: GB "Spundet Strye 6-3-28"

1821, 04.02.-04.07.: GB Spundet Strye 7-3 1/2-28"

1821, 04.09.-04.11.: GB "Spundet Strye 8-4-32"

1820, 11.12.: Politimester og rådmann Friele anmodet om forhør.

1820, 11.13.: Forhør Bergen politikammer.

1820, 12.08.: Forhørsrett på Lovisendal i Ytre Sogn. Forhør av Svend Brekkene.

1820, 12.19.: Forhøret på Lovisendal fortsatte.

1821, 04.14.: GB dimittert fra BTM, for å bli sendt nordover til Sogn for å bli forhørt i forbindelse med raidet i Sogn høsten 1820. Han ble satt i arrest hos lensmann Suphammer i Sjøstrand.

1821, 04.25.: forhør i Ytre Sogn (Skjerjehamn?) over GB og Svend Olsen Brekkene .

1821, 05.09.: forhør i Ytre Sogn.

1821, 06.03.: innløp til Bergen fra sorenskriver Voss i Ytre Sogn, utskrift av forhørsrett på Lovisendal 8.12. 1820.

1821, 06.30.: Kommisjonsdommen og dødsdommen ble stadfestet av Høyesterett. (I følge hans søknad om benådning av 27.12. 1839 ble dødsdommen stadfestet av Høyesterett 30. januar 1821.)

1821, 07.02.: Saken mot GB startet i Ytre Sogn, saken endte med dom først 18. august 1826.

1821, 07.18.: Skriv med begjæring fra aktor Schreuder på Balholmen m/bilag for framleggelse i ekstrarett 20.9. i Osmundsvåg.

1821, 08.11.: Nordre Bergenhus amt anmodet om tingsvitne vedr. GB's tyveri i Stad skiprede.

1821, 08.19.: Tingsvitne Osmundsvåg i Stad.

1821, 08.21.: Kong Carl Johan utstedte i Christiania benådning over livsslavene i Trondhjem Fæstning Guttorm Christophersen Kulien, Even Christiansen og Gabriel Sollomonsen Soleide som 30. juni 1821 av Høyesterett var dømt til at miste sine liv for "Forfærdigelse av falske Rigsbankanviisninger".

1821, 08.27.: Ekstrarett berammet 20.9. på tingstedet Osmundsvåg i Stad.

1821, 09.20.: Ekstrarett i Osmundsvåg i Stat.

1821, 09.24.: Justissak i Bergen mot Marthe Johannesdtr. og Gjertine Carlsdtr.

1821, 09.30.: GB og SOB rømte fra arresten på Suphammer ved å låse seg ut av jernene og flykte i mørket. Stjal båt og rodde mot Vangsnes, derfra til Molhaugen, og videre til Lønnefjorden og til garden Flete, der de satte båten fra seg, og gikk opp i fjellet. De kom over til Måredalen, og stjal mat og et åkle der. De holdt seg skjult i skogen og tok seg deretter fram til Høyangsfjorden, der de gjorde innbrudd på Jetland og Ytre Berge.

1821, 10.05.: Forhør i Sunnhordland på tingstedet Holsund.

1821, 10.09. (natt): tyverier hos Anders Torgersen Jetland, Ole Sjursen Jetland og Ole Lassesen Ytre Berge.

1821, 10.12. (natt): tyverier hos Jens Larssen Grinde i Gulen og Heming Christensen Glosvig.

1821, 10.13. (natt): tyveri i Erich Einersen Glenjens nøst.

1821, 10.14. (natt): tyveri i Knud Nielsen Steine's nøst.

1821, 11.13.: GB gjenkjent og arrestert på Strandgaten i Bergen, mens SOB ble arrestert på vertshuset Westindien.

1821, 11.14.-11.15.: Forhør Bergen politikammer – inn BTM.

1821, 12.07.: GB sendt til Sogn til arresten hos lensmann Lindseth på Byrknesøy.

1821, 12.18.: Forhør i Ytre Sogn – Gjest fortalte at de rømte fra lensmann Suphammer pga mangel på underholdning og renslighet – GB måtte vaske tøyet sitt selv (og til dels også SOB's)!!!, for lensmannen ville ikke.

1822, 02.02.: Forhør Indre Sogn.

1822, 02.06.: retten satt på Balholmen. GB og SOB møtte ikke, "og er formodentlig Aarsagen til denne Udeblivelse det i disse Dage rasende Stormveir, der i de 2de foregaaende Dage var østlig." Lensmann Helje Jensen Suphammer møtte som vitne, og ble forelest forklaringen til GB, "hvilken Forklaring Vidnet erklærede at være usandfærdig, forsaavidt den omhandlede Nøgel betræffer; og forklarede: at de 2de Angjeldende aldrig nogen heel Dag engang havde Nøglerne til Fodjernene i sin forvaring, og at Vidnet ingen Kolbelaas-Nøgel savner, men har endnu i sit Værge alle Nøglerne til bemeldte Arrestanters Arrestjern."

1822, 03.11.: "Galnemåndag", GB og Svend Olsen Brekkene ble sluppet ut av arresten på Byrknesøy for å ro til havs i orkanen og redde barn på holmene.

1822, 05.12.: GB/SB rømte fra Byrknes.

1822, 04.10.: Tingsvitne i Karmsund og Hesby.

1822, 04.22.: Tingsvitne i Nordhordland.

1822, 05.04.: Rettsmøte på sorenskriverens kontor i Stavanger.

1822, 05.08.: Høyesterettsdom vedr. Maren Marie Smith: Ett år. Inn BTM 25.08.22, ut 25.08.23.

1822, 07.03.: GB (og SOB) tatt i Stavanger.

1822, 08.26.: GB inn BTM.

1822, 09.03.: GB sendt til Sogn.

1822, 09.11.: Forhørsrett på Lovisendal i Lavik.

1822, 10.04.: GB rømte fra arresten hos Rognald E. Nordeide og tok seg gjennom Kirkebøstranden til Tronvik, der han gjorde innbrudd. Gjemte seg så i Klævoldskogen. GB ble oppsporet, men satte seg kraftig til motverge før han ble arrestert og truet på livet.

1822, 10.08.: rettsmøte i Ytre Sogn Gjest Bårdsen klaget på personene som hadde arrestert ham.

1822, 10.26.: GB stakk av fra lensmann Ringereide. Tok i følge egen bok via Bergen, sørover strilelandet til Hatvik, deretter over Fusafjorden med postbåten. På grunn av storm måtte de bie i Holsundet noen dager. Derfra videre via Fusa til Strandvik og så videre med postbåten (forbi Sundvor – da fikk han av postfolkene høre om den rike lensmann der, som han lovet seg selv å "besøke" på tilbakeveien). Forlot postfolkene i Hellviken i Kvinnherad. Tok seg på egenhånd fram til "Stavanger len" og tilbake til Etne hvor han stjal en båt.)

1822, 11.19.: nytt rettsmøte i Ytre Sogn, personene som arresterte GB må forklare seg om episoden.

1822, 11.29.: GB stjal båt, mat og sølv hos brødrene Lars d.e. og Lars d.y. på Vehavnen i Etne

1822, 11.30.-12.01.: GB brøt seg inn og stjal fra lensmann Erik Johannessen Sund-

vor. Kom sørfra, ble innhentet og tatt ved Bjørnen. Oppga da navnet Jens Jensen Kjøsland (iflg. boka "løytnant Njøs"). Båten oppga han å ha stjålet i Etne – og den ble hentet av folk derfra. Ble satt i arrest hos lensmannen på Sundvor, men rømte etter at lensmannen hadde dratt til Bergen.

1822, 12.11.: innbrudd hos assessor Krüger i Møllendal. GB stjal to poser med sølvmynter.

1822, 12.15.: GB kom til Storøen ved Eidsvåg, og avtalte at han skulle få losji hos Holger Cornelius Petersen Storøen.

1822, 12.17.: GB kom til losjiet sitt på Storøen ved Eidsvåg, og han ble der til 28.12.1822.

1822, 12.28.: GB var på "Bondegilde" i Erviken, og ble der gjenkjent av kjøpmann Jørgens' sønn Jochum, men kom seg unna ved at det ble hevdet han var i slekt med familien på Storøen. GB stakk fra Storøen natten etter.

1823, 01.09.: Tingsvitneforhør på Baroniet Rosendal.

1823, 01.12.: Brev fra futen v/ Klagenberg til Søndre Bergenhus amt om aksjon mot og forhør av folkene på Storøen. "Ingen umage skal spares på at opdage GB's opholdssted".

1823, 01.15.: GB pågrepet ved Sandbrekken i Fana – innsatt i BTM.

1823, 01.17.-23.: Ekstrarett i Bergen.

1823, 04.07.: GB rømte fra BTM og hadde med seg passet til matrosen Lars Pedersen. Han fortalte seinere at han stjal en båt i Sandviken og drog via Karmsund og til Stavanger med båten, og videre til Mandal landeveien.

1823, 05.05. (ca.): GB traff Cathrine Andersdatter og Caroline Lovise Molin, og gav seg ut for å være broren til Cathrine.

1823, 05.13.: GB arrestert og satt inn i Mandal arresthus som "Lars Pedersen".

1823. 05.18.-19.: (natt) GB rømte fra arresthuset i Mandal sammen med fire medfanger Ole Kittelsen, Jens Torjussen, Jonas Jonassen og Caroline Lovise Molin.

1823, 05.21.-22. (natt): tyveri på Dybo, Hellesvig og Trysnæs.

1823, 05.22.-23. (natt): tyveri på Halien.

1823, 05.23.: GB oppdaget ved Tofteland, GB rømte.

1823, 05.23.: politiforhør i Mandal over Ole Kittelsen og Caroline Lovise Molin.

1823, 05.26.: forhør i Kristiansand over GB.

1823, 06.11.: ekstrarett på Lunde i Søgne.

1823, 06.20.: ekstrarett på Lunde i Søgne med GB til stede.

1823, 06.20.: Attest framlagt i Bergen fra fogd Kamstrup.

1823, 06.22.: Øllegård Bårdsdatter og Lasse Jørgenson giftet seg med adresse Nessehagen i Vik. De fikk følgende barn: Hans (1823-?, reiste til Nordland i flg. bygdeboka), Jørgen (1824-1901 på Vollevik), Synneve (1826-?), Baard (1827-22.06 1874 – død på Pleiestiftelsen i Bg.), Erich (1828-1828), Marthe (1830-?)

1823, 07.12.: ekstrarett på Lahelle.

1823, 07.14.: ekstrarett i saken mot GB på Lovisendahl i Lavik, meldt at GB "atter er paagreben i Christiansand, efterat have giort sig skyldig i forskjellige nye Tyverier".

1823, 08.04.: Jonas Jonassen (17 år) dømt til 6 måneders tukthus av underretten i Kristiansand?

1823, 08.06.: Caroline Lovise Molien dømt av Chrs. stiftsoverrett til 2 måneders tukthus (i stedet for 1 måned som underretten hadde gitt).

1823, 08.07. (natten til): GB rømte fra arresten i Kristiansand.

1823, 08.07.: ekstrarett på Lunde i utsatt justissak mot GB – som om natten hadde rømt fra arresten i Kristiansand.

1823, 08.12.: Caroline Lovise Molien ble innsatt i Krs. tukthus for 2 mnd. – ut igjen 11. oktober.

1823, 08.XX: GB dro fra Kristiansand via Stavanger til Bergen.

1823, 09.XX: GB stjal seilet til Nils Asbjørnsen Kjøkkelvik.

1823, 09.13.-14.: Ekstrarett på Aalund i Sundhordland.

1823, 09.18.: Politiforhør i Bergen.

1823, 09.22. (ca.): GB gjorde innbrudd på Rosnes, Manger, sammen med Ivar Børknes. Han måtte flykte, stjal båt på Villanger og rodde sørover. GB hevdet å ha stjålet båten han brukte i Stavanger.

1823, 09.23. (ca.): GB kom ved middagstider til Skjellanger, der han var oppe, spiste og kjøpte fisk.

1823, 09.23. (ca.): GB og Ivar Børknes overnattet på gjestgiveriet hos Michel Østensen Holseneknappen.

1823, 10.21.: Jonas Jonassen dømt til 6 måneder av stiftsoverretten i Kristiansand. Innsatt i tukthuset 19.11. 1823 – ut 18.05. 1824.

1823, 11.12.: saken mot GB tas opp på tinget i Kvamsøy.

1823, 11.14.: (14 dager etter Helgamesse 1.11.): Innbrudd hos Daniel Tostensen på Iversøen (i Sunnhordland?).

1823, 11.17.: Bergen stiftsoverrett, dom mot J.B. Heggernes samt H.C. Petersen Storøen, hans hustru A.J. og stesønn Johs. Jensen. J.P.H. 2 mnd. (inn 2.2.24, ut 2.4.24), de andre bøter.?

1823, 11.20.: Gjertine Carlsdatter ble anholdt på Hille ved Bakkasund, og transportert til Bergen. Sammen med henne ble en mann som kalte seg Erich Erichsen (GB) anholdt, men han rømte fra vaktene.

1823, 11.21.-22.: Forhør over Gjertine i Bergen. Hun benektet at Erich E. var Gjest Baardsen, og den ene av vaktene som hadde sett GB året før, mente det ikke var samme mann.

1823, 11.XX.: GB og Henrich Sørensen gjorde innbrudd hos gjestgiveren Anders Nilsen Kvernene

1823, 12.10. (ca.): GB gjorde innbrudd hos Anders Anderssen Hummelsund, og fikk med seg pengeskrinet. Anders våknet, løp til vinduet og fikk fatt i skrinet, men tyven greide å dra det med seg ut, og stakk av med pengene.

1823, 12.26.: Innbrudd med tyveri hos tollbetjent Gullachsen i store Sandvigen. GB benektet i forhør 12.08.1824 å ha begått dette tyveri "eller nogensinde stjaalet i

Sandvigen hvor han ikke er kjent". Tollbetjentens frakk ble funnet igjen i naustet i Arnavågen 27.02.1824 etter at GB rømte derfra.

1823, 12.31.: Innbrudd i Meubelmagazinet. Tyven tok seg inn gjennom et vindu ved hjelp av stige, men ble oppdaget og måtte flykte.

1824, 01.31.: GB var i vin- og raffinadeselskap hos madam Maren Marie Smith, og måtte flykte gjennom vinduet da politiadjutant Schjønberg brøt opp døren for å arrestere ham.

1824, 02.02.: Bergen politikammerrett.

1824, 02.08.: Brev fra Abraham Sørensen til Henrik Sørensen.

1824, 02.09.: Bytings ekstrarett i Bergen.

1824, 02.11.-12.: Forhør i Bergen av A. Sørensen m.fl.

1824, 02.13.: Ekstrarett på Holsund.

1824, 02.17.: Rapport fra Schønberg.

1824, 02.27.: GB ble oppdaget i naustet til John Seim i Indre Arna, etter at han hadde gjort innbrudd i huset til skomakermester Kruse. GB rømte, men la igjen etter seg tre tomme brennevinsflasker, tyvegods fra Kruses hus, avskjedspasset til Erich Erichsen, og tollbetjent Gullachsens slitte frakk.

1824, 02.27.: Siri Larsdatter Indre Arna sang vise om Gjest Baarsen.

1824, 02.28.: Forhør i Nordhordland etter innbruddet i Indre Arna.

1824, 03.10.: Ekstrarett i Nordhordland.

1824, 03.17.-18.: Ekstrarett i Nordhordland hvor bl.a. Gjertine Carlsdatter måtte forklare seg om Erich Erichsen.

1824, 03.19.: Bytings ekstrarett.

1824, 04.10.: GB skrev brev til Abraham Sørensen

1824, 04.XX: GB gjorde innbrudd hos repslagermester Eilert Lund 3. påskedag.

1824, 04.22.: Bytingsrett.

1824, 04.30.: Ole Olsen Bakke forklarte i forhør i Trondheim at GB skulle være den Even Christiansen som rømte fra Trondheim i september 1820.

1824, 05.XX.: GB oppholdt seg ved Damsgård

1824, 05.10.: GB sender brev til Gjertine C.

1824, 05.16. (natten til): GB stjal båten til Ole Erichsen i Store Lungegaards-vannet og rodde sammen med Johannes Crispinus Torgersen inn i Lille Lungegaardsvann, der de ble arrestert under forsøk på å befri fangen Hans Iver Tollefsen.

1824, 05.16.-18.: Forhør over GB i Bergen.

1824, 05.18.: Inserat fra Bergen til Christiania Morgenblad (trykt i nr. 156), der det ble hevdet at GB var identisk med livstidsslaven Even Christiansen i Trondheim.

1824, 05.21.: Rapport fra Klagenberg og Schønberg.

1824, 05.22.: Ole Olsen Svorkmoe forhørt i Bergen om GB var den samme som Even C.

1824, 07.06.: saken mot GB opp på tinget i Klævold – GB satt i Bergen.

1824, 07.15.: GB møtte til forhør hos sorenskriveren i Nordhordland i Bergen, for å

forklare seg om innbruddene i Hummelsund og på Rosnes.

1824, 07.31.: Ekstrarett i Nordhordland.

1824, 08.04.-05.: GB og Ivar Børknes framstilt til forhør i Nordhordland.

1824, 08.12.: GB møtte til forhør hos sorenskriveren i Nordhordland i Bergen. Nektet for tyveri fra tollbetjent Gullachsen i store Sandvigen og klaget på løytnant Middelthun på festningen fordi han fratok ham forskuddet av forlegningspenger som arrestforvarer Hoff hadde betalt ham og deretter "pryglet ham ... først i Vagten og siden i Arresten, uagtet han dertil ingen Anledning gav, videre end at han fordrede sine Penge".

1824, 08.19.: Forhøret fortsatte.

1824, 08.26.: Forhøret fortsatte.

1824, 08.26.: aktor Schreuder sendte brev til Nordre Bergenhus amt for å få undersøkt om Gjest Baardsen var identisk med Even Christiansen, han bad om at noen fra Slaveriet i Trondheim måtte komme til Bergen for å identifisere ham.

1824, 09.15.: saken mot GB opp på ekstrarett i Lovisendahl, GB satt i arrest i Bergen.

1824, 10.01.: Møte i kommisjonen om GB's medskyldige.

1825, 02.25.: saken mot GB opp på ekstrarett i Lovisendahl.

1825, 03.22.: Ekstrarett på Kårevik, Stord.

1825, 04.19.: saken mot GB opp på ekstrarett i Lovisendahl.

1825, 06.20.: saken mot GB opp på tinget på Balholmen.

1825, 07.29.: saken mot GB opp på tinget på Balholmen, aktor bad om utsettelse fordi han fortsatt ventet på opplysninger fra Trondheim.

1825, 08.30.: Nordre Bergenhus Amt fant det bevist at Even Christiansen og Gjest Baardsen var samme person, og hadde 29. juli 1825 skrevet til Bergenhus kommandantskap for å få GB overført til Bergenhus festning, for å sone den straff han var idømt i Trondheim (kommisjonsakten i 1820 er ikke nevnt).

1825, 09.20.: saken mot GB opp på tinget på Vikøren.

1825, 09.23.: Brev til Nordre Bergenhus amt fra Schreuder, Kjørnes.

1825, 10.14.: Kongelig resolusjon om at GB skulle hensettes på Akershus når endelig dom var avsagt.

1825, 10.17.: Forhør i Bergen om at GB og Even Christiansen var samme mann

1825, 11.05.-10.: Justistingsvitner i Trondheim.

1825, 11.09.: Jens Amundsen Fenstad ble halshugget i Bergen. En "vekker" for Gjest?

1826, 01.24.-25.: Ekstrarett i byretten i Bergen. GB møtte til forhør 25. og viste fram sin tatovering "ISC".

1826, 06.23.-24.: Retten satt på Vikøren.

1826, 07.15. og 19.: Kommisjonsmøter i Bergen.

1826, 08.18.: Dommen over GB i Ytre Sogn.

1826, 09.26.: Kommisjonen avsa dom.

1826, 09.28.: GB rømte fra delinkventarresten på Bergenhus, og gjorde samme natt innbrudd hos madam Detlef i Hollendergaten.

1826, 09.30.: GB gjorde innbrudd hos Ole Haldorsen Lien på Damsgård.

1826, 10.01.: GB brøt seg inn i pakkboden til enkemadam Busch på Damsgård for å skaffe seg årer, rodde over til Dokken og samme natt brøt han seg inn hos enkefru Enevoldsen i Bergen.

1826, 10.02.: GB ble tatt på Damsgård etter å ha rodd tilbake fra Bergen, og ble brakt til den gamle bispeboligen, der det ble tatt opp forhør av ham samme dag.

1826, 10.03. og 05.: Forhøret fortsatte på Rådstuen.

1826, 10.19.: Niels Thorsen Bjørstad inn BTM for 4 mnd. (ut 19.2.27) og Maren Marie Smith for 6 mnd. (ut 19.4.27).

1827, 08.04.: Høyesterett sendte dommen mot GB.

1827, 08.10: Høyesterettsdommen kom til Bergen.

1827, 08.13: Høyesterettsdommen ble forkynnt for GB.

1827, 08.14: GB overført til Slaveriet.

1827, 10.29: GB avlevert på Akershus.

1827, 11.17: GB kakstrøket to ganger på Akershus.

1829, 02.19.: kommisjonsdom over Maren Marie Smith og Nils Thorsen Bjørstad for heleri. MMS fikk to år, NTB 4 måneder i Bergen T&M

1829, 02.21.: MMS inn for 2 år (ut 21.2.30), NTB inn for 4 mnd. (ut 21.6.29).

1829, 08.06.: Gjertine Carlsdatter dømt i Høyesterett til livstid i Bergen T&M for tyveri, søknad om formildelse avvist ved Kgl. Res. 17. November 1829.

1829, 08.20.: Gjertine C. inn på livstid.

1833, 07.03.: Gjertine Carlsdatter fikk en datter i BTM. Faren var portner Sæbjørn Mikkelsen. Barnet ble døpt "Henrikke Johanne" 19.07.33 og satt ut til oppfostring 15. oktober 1833 for fattigvesenets regning.

1835- : GB gav ut bøker.

1839, 12.27.: GB skrev søknad om benådning til Kongen.

--

1840, 05.30.: Ehenreich Renke, forh. kjøpmann, døde, 50 år gammel.

1840, 09.29.: Gjertine Carlsdatter slapp ut fra Bergen T&M, etter at hun ble benådet ved kgl. Res. 3. September 1840.

--

1841, 07.14.: GB fikk oppreisning på æren.

1843, 02.21.: Niels Thorsen Bjørstad døde i Bergen 63 år gammel som almisselem med adresse 10-101. I 1815: Huseier 11-139 og gift med Anna Marthe Rasmusdatter.

1843, 10.12.: Kong Carl Johan avslo søknad om benådning og frihet for GB.

1843, 10.20.: Avslaget på GB's benådningssøknaden ble sendt Akershus kommandantskap.

1843, 10.26.: Avslaget ble kunngjort for GB.

1844, våren: (etter kongens død?) Justis-

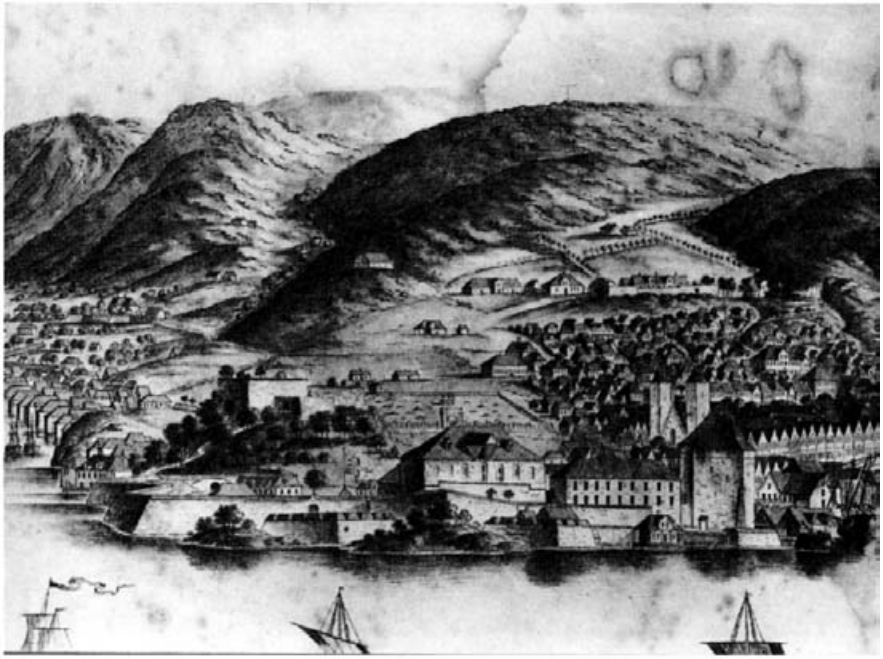

Utsikt mot Bergenhus festning og Mariakirken, med Sandviksfjellet som bakgrunn.

deptet signaliserte benådning over nyttår (i følge boka til GB).

1845, 01.09.: Anna Elisabeth Reincke fikk sønnen Bastian Johan Bastiansen Heitmann med Bastian Heitmann – gutten ble døpt i Sogndal.

1845, 09.20.: kongelig resolusjon om benådning av GB.

1845, 10.03.: GB løslatt, men må holde seg unna de større byene i tre år.

1845, 10.03.–10.22.: Gjest i Kristiania.

1845, 10.31.: GB i Drammen.

1845, 11.24.: GB i Holmestrand.

1845, 12.27.-1846, 01.21.: GB i Skien.

1846, 01.22.: GB i Porsgrunn.

1846, 02.02.: GB fra Brevik til Stathelle.

1846, 02.14.–02.20.: GB i Østerrisør.

1846, 03.02.-03.24. + : GB i Arendal.

1846, vår/sommer/høst?: GB bosatte seg i Sogndal, men reiste rundt i landet som bokselger.

1847, 12.28.: Birgitta Andrea Bastiansdatter ble døpt i Sogndal som datter av Bastian Heitmann (handelsmann) og Anna Reimers

(i boka skrevet Reimond.)

1848, 05.07.: GB giftet seg i Sogndal med Anna Elisabeth Reincke.

1848, 10.31.: GB flyttet til Bergen sammen med AER og hennes sønn, Bastian Johan Bastiansen Heitmann.

1849, 05.09.: GB lånte 50 Spd. av Regnhatmager Halvor Johnsen mot "Panteret i hele Huset" 10. rode nr. 14, - et hus GB ikke eide! GB's siste kupp?

1849, 05.13.: GB døde i Bergen.

1849, 05.14. og 05.23.: Registrering v/ Skifteretten av GB's dødsbo. Fallitt!

1850, 11.13.: Olaus Olas. Thorberg, Sogndal (f. i Kongsberg) X Anna Margreta Mikkelsd. Reimers (f. i Bergen)

Enkemadammen & Co's videre liv:

1851, 08.23.: Hans Hansen Skjeldstad meldte flytting til Bergen.

1852, 05.20.: Hansine Elisabeth Hansen ble født i Bergen. Foreldre: Hans Hansen Skjeldestad og Anna Elisabeth Reincke.

1852, 06.13.: Hans Hansen Skjeldstad, Uk smed (f. Sogndal 01.05. 1825) X Anne Elisabeth Baarsen, Enke, (f. KK 25.06. 1817).

1862, 11.28.: Ybeke Lucie Christine Reincke, f. Rulffs, døde i Bergen 70 år gammel. Dette var mor til AER.

1866, 06.10.: Bastian Johan "August" Heitmann (sømand, f. i Sogndal) giftet seg i Bergen med Lassine Karine Nielsen. Det er ikke registrert barn i dette ekteskapet.

1875-tellingen:

1875, 06.26.: Abraham Theodor Wiborg Berg (f. 05.04. 1853) X Hansine Elisabeth Hansen (f. 20.05. 1852).

1891-tellingen:

1897, 05.12.: Anna Elisabet Hanssen, født Reinche, døde. Begravet 19. mai 1897 fra Domkirken, som smed og rørlæggers hustru, født 1817 i Bergen, bosatt i Grønnevoldsg. 9 (i Marken).

1900, 04.17.: Hans Hansen, døde. Begravet fra Johanneskirken 24. april. Enkem., rørlægger, født 1822 Sogndals Prgld. i Sogn, bosted Hans Tanksg. 1b.

1921, xx.xx: Sine Karine Rasch Heitmann (f. 02.06. 1844) døde på Gamlehjemmet,

GJEST BAARDSEN, *Illustrasjon i Gjest Baardsen Sogndalsfjærens levnedsløb, forfattet af ham selv, 1877 (3. utg.).*

Viken. Folkeregistrert som "enke".

1924, 01.03. Bastian Johan August Heitmann døde på Rosenberg asyl etter å ha vært pasient i en årrekke, i 1916 på Neevengaarden. Var forsørget av fattigvesenet, "slektskapsforhold ukjent", folkeregistrert som "skilt", etterlot seg intet.

CHRISTOPHER JOHN HARRIS OG YNGVE NEDREBØ: Norsk Arkivseminar 1998 i Rosendal – en oppsummering

Da vi fikk oppdraget med å utgjøre hovedtyngden av arrangementskomiteen for Norsk Arkivseminar 1998, fant vi raskt ut at Rosendal måtte være det rette stedet å legge arrangementet til. Rosendal er en verdig representant for vestnorsk natur, der fjorder og øylandskap møtes med fjell og breer. I tillegg er Rosendal vidt kjent for sine mange og flotte kulturminner. Og når den vestnorske våren er på sitt flotteste, er Rosendal også full av blomster i nær sagt alle farger. Kort fortalt, vi gledet oss til å vise fram en perle.

Selvsagt var vi klar over at vi måtte kalkulere med flere usikre momenter. Vestlandet i tåke og regnvær gir langt fra den opplevelsen som det samme landskapet badet i strålende sol under tindrende blå himmel. Derfor var det viktig for oss å velge riktig tidspunkt. Metereologisk statistikk ble konsultert, og vi fikk våre egne erfaringer fra skoledagene bekreftet, de siste tre ukene før eksamen midt i juni er de tørreste og de mest solrike Vestlandet kan oppvise. Vi mente å velge med stor omhu, og kom til at første uke i juni statistisk sett var den sikreste for godt vær og sol.

Arrangementet ble lagt til Rosendal Fjordhotell 3. til 5. juni 1998. Vi ville ha et program som skulle ta hensyn til og gjøre bruk av omgivelsene, og ville legge inn utflukter til kulturhistoriske severdigheter, men også gi anledning til fysiske utfordringer i form av fjellturer og breturer. Og interessen for seminaret virket upåklagelig, vi fikk langt over 100 påmeldinger. For arrangøren så derfor alt lovende ut. Vi skulle hente flertallet av deltakerne på Flesland flyplass, få kjørt dem til Hjellestad kai, for derfra å reise med veteranbåten Midhordland gjennom øylandskapet sørøstover og inn Hardangerfjorden, til vi kunne legge til ved kaien på Rosendal Fjordhotell.

Det vi ikke tenkte på, var at månedsskiftet mai/juni også har innspurten for alle tenkelige lønnsforhandlinger. Etter mange år med moderasjonslinje og rolig forhandlingsklima, var det kanskje naturlige tanker. Men så fikk vi våren 1998 det oppgjøret som rimeligvis i lang tid framover vil bli husket som det tøffeste. Streiker, aksjoner og blokader ble dagens orden. Snart var det streik i en sektor, og når man kunne pustet lettet ut fordi den konflikten var over, så kom det meldinger om fare for nye i beslektede bransjer. Ingen skulle kunne ta noe for gitt.

Arrangementskomiteen så med stigende uro på de kaotiske tilstandene, for vi var avhengige av at fly, buss og ferje gikk parallelt. Og på et tidspunkt så vi for oss at hele arrangementet måtte avlyses, fordi det kunne bli fly- og busstreik på samme tid. Busstreiken var et faktum, men vi hadde gjort avtale med transportør som ikke var direkte berørt av konflikten, og kvelden før arrangementet skulle begynne kunne vi roe oss ned med garantier om at alt var under kontroll, og at bussene ville stille som forutsatt på Flesland, til riktig tid.

Den første meldingen i nyhetene den følgende morgen var at "vår" transportør var satt under blokkade for angivelig streikebrytersk virksomhet. Det ble rapportert om slagsmål og høy temperatur. Frontene var uforsonlige. Det å transportere bortimot 100 mennesker fra Flesland til Hjellestad med buss er en grei oppgave. Den er også overkommelig med minibuss. Men når det oppstår kaos, og "alle" skal ha fatt i minibusser på samme tid, blir det traurig. I største hast ble det improvisert. Alle sjåfører med den minste anknytning til Statsarkivet i Bergen ble kalt ut, og med private biler ble transporten ordnet, slik at vi faktisk kunne forlate Hjellestad kai bare hårfint etter opprinnelig skjema. Vi pustet lettet ut.

Det vi i kaoset knapt hadde hatt tid til å

konstatere, var at værgudene hadde slått seg vrange. Etter en pinseuke med 25 varmegrader og strålende vær, hadde vinden lagt seg på sydvest, med lavt skydekke og duskregn. Og værdamene på TV2 profeterte smilende at vondt skulle bli verre. Det skulle bli en uke med regn, regn og regn.

Til å guide oss gjennom turen med D/S "Midhordland" hadde vi fått med oss Anders Kåre Engevik, lokalhistoriker og lokalpatriot, som med sedvanlig innlevelse og taleglede orienterte om alt det vi kunne ha sett, om ikke skyene og disen hadde skjult det.

Meningen var at vi skulle ha startet seminaret om bord, men høytaleran-

legget virket ikke like godt i alle salonger, så vi måtte skiple på programmet, og skyve riksarkivar John Herstad's innlegg til første sesjon etter ankomsten til Rosendal. Programmet for seminaret var selvsagt sendt ut i god tid, men sykefrafall og andre avbud, gjorde det nødvendig å stokke om på det like inn i selve seminaret. Turen med "Midhordland" gikk i rolig tempo, og vi fikk tid til å servere lunsj, og foreta registrering og innkreving av egenandeler.

Ankomsten til Rosendal gikk greit, innkvarteringen tilsynelatende like så. Mange hadde ønsket seg enkeltrom, flere enn dem vi hadde mulighet til å skaffe, men inntrykket vårt var at romfordelingen likevel gikk rimelig uproblematisk.

Hovedtemaet for seminaret var Arkivverkets forhold til verden omkring oss, og riksarkivar John Herstad holdt første innlegg, der han orienterte om Arkivverket i Kulturnett Norge, om nye medier og de nye mu-

lighetene, til å finne ressurser, få istand samarbeid på tvers av gamle sektorgrenser, og å lage en ny formidlingspolitikk.

Neste økt var også viet formidling, nemlig kataloginnledninger. Katalogene og deres innledninger er ofte noe av det første publikum møter når de kommer til arkivene. Er kataloginnledningene tilpasset de behov brukerne har? Lars Kalvik la fram sine erfaringer og tanker etter mange år som veileder i skranken på Kringsjå. Med en for ham sedvanlig veltalenhet og ironisk vidd pekte han på de forskjellige behov

arkivbrukeren og katalogskriveren ofte ville ha, og han konkluderte med at det om nødvendig fikk bli to innledninger, en brukervennlig til å bli klok av for alminnelige folk, og en annen for å merittere skriveren.

Liv Mykland var også tiltenkt et innlegg om sine erfaringer med katalogstandarden fra arbeidet med håndboken for statsarkivenes arkiver. Hun måtte imidlertid melde avbud fra sykesengen, men sendte sine tilspissede konklusjoner, som vi la fram for forsamlingen.

Etter middagen den første dagen hadde vi lagt opp til omvisninger i Baroniet og i Skåla kirke. Det ble oppfriskende turer gjennom regnvått landskap.

I programmet hadde vi lagt opp til at førsteamanuensis Jan Oldervoll, Historisk institutt i Bergen, skulle ha redegjort for planene for Digitalarkivet, det ene elementet i Arkivverkets internettsatsing, men han måtte møte på en kongress om digitale arkiv i London, og Yngve Nedrebø gav i stedet en redegjørelse om erfaringene med og planene for Digitalarkivet.

Neste post var Arkivverkets forhold til forvaltningen, der Kari Remseth (Samhandling - fremtidens utfordring?), Jon Atle Haugen (Bruk av edb som verktøy i arkivskapingen i offentlig forvaltning), Martin Bould (Arkivarer og elektroniske arkiver) og Torkel Thime (Arkivverkets forhold til forvaltninga), hver gav sine synspunkter på utfordringer og oppgaver.

Gudmund Valderhaug fra Interkommunalt i Hordaland og leder for LLP, var gitt oppgaven med å orientere om arkivfloraen utenfor Arkivverket, og å formidle til forsamlingen sine synspunkter på forholdet mellom Arkivverket og disse andre arkivinstitusjonene som er vokst fram de siste tiårene. Han tok for seg kontaktflater og konfliktflater, og konkluderte med at kontakten

var blitt både bredere og bedre med årene, og la også fram konkrete forslag til nye samarbeidstiltak.

Torsdag ettermiddag hadde vi satt av til utflukter. Vi hadde skissert to alternative turer, en tur til Mauranger og opp mot Bondhusbreen, og en fjelltur fra hotellet og opp til Malmangernuten (889 meter o.h.). Været så lenge ut til å forpurre disse planene, men ved lunsjtider torsdag vendte værgudene et blidere ansikt til. Det ble revner i skydekket, glimt av sol, og det tørket raskt opp. Turen til Malmangernuten kunne derfor gjennomføres, mens blokaden av bussoperatøren dessverre hindret turen til Bondhusbreen. 18 av seminardeltakerne gav seg på vandring mot toppen av Malmangernuten, og de fleste fikk merke at opp-stigningen satte fysikken på prøve. Men etter en times hard oppstigningen fulgte et roligere parti fram mot selve nuten, der vi fikk praktfull utsikt mot Sunnhordland og Midthordland, fra Bømlo i sørvest til Os i nordvest, og med sikt østover til Folgefonna, og like til fjellene på Hardangervidda.

For alle de som dessverre ble snytt for breturen, ordnet vi med omvisninger i Skåla kirke og i Skaaluren Skipsbygningsmuseum. Andre så seg om i Rosendal, eller tok turer i dalen ved baroniet.

Programmet fredagen var viet konservering. Først orienterte Christopher Harris om arbeidet til konserveringsutvalget, før Kjell Bols viste lysbilder og orienterte om skader og problemer med arkivmaterialet i arkievene.

Nest siste punkt på programmet var Generalforsamlingen til Norsk Arkivseminar. Rapporten fra det sittende styret ble lagt fra, og nytt styre ble valgt. Den store saken var innstillingen fra Bøe-utvalget om kostnader ved seminarene og om lokalisering av fremtidige arkivseminar. Kari Bøe gjorde først rede for arbeidet i utvalget, og de anbefalinger de var kommet fram til. Innstillingen ble så kort diskutert, og vedtaket ble å oversende innstillingen til det nye styret, med sterk anbefaling

for stedsvalget for neste seminar.

Seminaret ble avsluttet med lunsj på hotellet, før vi sjekket ut og i god tid før 13.30 samlet oss på hotellets brygge, i vakkert solskinn. Arrangøren pustet lettet ut, vi hadde fått stadfestet at to busser vil stå på Hjellestad kai for å bringe flypassasjerene til Flesland. Vi gikk ut fra at våre prøvelser var over. Uroen begynte å melde seg igjen når vi så på klokken. Avtalt tid var der, uten at den bestilte båten viste seg. Via telefon fikk vi så brakt på det rene at skipperen hadde gått til feil sted, Rosendal kai, i stedet for Rosendal Fjordhotells brygge. Men avstanden mellom de to er kort, og båten kom seg raskt på plass.

Båtturen til Rosendal hadde tatt nær 4 timer med fjordabåten "Midhordland". Returen gikk med den langt mer moderne og kjappe katamaranen "Sunnhordland", og den gjorde samme

turen unna på litt over en time. Og det var tydelig fra første stund at skipperen hadde det travelt, han skulle til Bergen for å gå i rute sørover. Korteste veg ble valgt, og tilsynelatende i maksimal fart. Men solen skinte, og for oss på dekk ble det en flott tur gjennom trange sund og forbi furukledte øyer.

Vi nådde Hjellestad, og kunne fornøyd konstatere at bussene var på plass. Vår fortvilelse ble derfor desto større da "vår" båt snudde inne i havnebassenget, og satte ut fjorden igjen. Vi gjorde anskrik, men fikk beskjed om at skipperen ikke hadde tid til å vente på at den båten som lå ved kaien fikk flyttet på seg. Skipperen gav oss beskjed om at han gikk direkte til Bergen. Bussene på land ble kontaktet, men bare den ene hadde mulighet til å gjøre omveien om Bergen, dessuten, sa de, ville det ikke være mulig å komme inn og ut av Bergen sentrum denne fredags ettermiddagen, for all trafikk stod fullstendig stille! Gode råd var dyre. På veien til Bergen passerer leia Flesland kai, der det er regulært anløp av hurtigbåtene. Det måtte bli siste redning. Skipperen fikk beskjed om at han hadde gjort seg skyldig i kontraktsbrudd ved å la være å gå til Hjellestad, og at vi ikke ville ha mulighet til å få passasjerene til de bestilte flyene, om vi ikke fikk gå inn til Flesland kai. Det ble godtatt, og vi fikk gjort e kjapt anløp, der storparten av dem som skulle med fly gikk i land. HSD hadde lovet oss å skaffe transport videre til flyplassen. Selv måtte vi bli med båten videre til Bergen. I ettertid fikk vi vite at det hadde vært så som så med transporten fra kaien. Lang tid hadde gått, og for en del av dem som skulle videre med første fly, var det blitt nervepirrende minutter. Men til sist kom transporten, og alle kom seg med de flyene de hadde bestilt.

Og selvsagt kunne det ha gått verre. Hurtigbåten som brakte oss tilbake fra Rosendal var et par uker seinere involvert i en kraftig kollisjon ved Haugesund! Og i det minste var det frisk luft, oppholdsvær og sol da seminardeltakerne vandret mot Flesland flyplass. Anne Hals sendte oss en hyggelig hilsen i etterkant, og hennes beskrivelse er så poetisk og vakker, at vi synes den fortjener en plass på trykk: "En vakker perlerad av arkivarer som dro på kofferter i sola siste dagen, var bare morsomt reiseminne. Det er bedre å vente ute på ei blomstereng enn inne på Flesland."

Det siste store, og langt fra uvesentlige spørsmålet var om budsjettet ville holde. Med så mange omkalfatringer og improvisasjoner er det lett å miste kontrollen over utgiftene. I vårt opprinnelige budsjett hadde vi lagt inn en liten margin, og vi kunne etter flere opptellinger med atskillig forbauselse registrere at overskuddet ikke bare var der, men også hadde økt litt! Det har vi å takke at de transportører og andre som fikk problemer med å oppfylle ingåtte avtaler, tok sitt ansvar og dekket ekstrakostnader, eller frafalt sine krav.

For oss arrangører ble det lærerike dager i Rosendal. Vi fikk prøve oss som improvisører, og fikk testet både blodtrykket og hvordan vi tålte stressmarginer. Det er vårt inderlige håp at kommende arrangører av Norsk Arkivseminar (og alle andre seminarer) skal få slippe lettere, og vi nytter anledningen til å ønske det nye styret lykke til.

Mye vann skal få renne i havet før vi tar på oss noe lignende!

CHRISTOPHER JOHN HARRIS:
Lappeleiren ved Bergen - et hundreårsminne

Det ligger mye skjult bak stedsnavn, og det ligger mye skjult i arkivene ved Statsarkivet i Bergen. Av og til tar nysgjerrigheten over og vi må bare stoppe opp og undersøke en sak videre. Som oftest er det helge- eller kveldsarbeid for oss som arbeider ved arkivet, men hva gjør man ikke for å tilfredstille nysgjerrigheten?

En slik sak for meg er stedsnavnet «Lappeleiren» ved Bjørndalen i Laksevåg.Stedet heter det den dag idag og ligger mellom Laksevåg og Loddefjord ved Tennebekk. Her ligger Lappeleiren, og Statens Vegvesen har til og med trykket en flott brosjyre om vegen fra Lappeleiren til Gyldenpris. Få folk vet hvorfor det heter Lappeleiren, og jeg skal forsøke å gi forklaringen her.

Da turistskipene for alvor begynt å besøke Nord-Norge, og særlig i forbindelse med Nordkappsturer, var det svært populært å avlegge en tur til en lappeleir for å se på noen «eksotiske» samer med reinsdyr. En slik tur hørte med til alle ferier med turistskip i Nord Norge, og vi finner fotografier og prospektkort av «lappeleirer» i mange samlinger, både i inn-og utland. Det var stor konkurranse mellom dem som

hadde inntekt fra turistbesøk ved slike leirer, og vi leser om den harde konkurransen mellom Tromsødalen, Hammerfest og Harstad. De fleste lappeleirer lå langt fra der turistskipene kunne legge til kai. Dette var et problem fordi turistene ikke hadde tid til å sitte i skyssvogner i flere timer. Turistnæringen var opptatt av å ordne opp i disse forhold, slik at de kunne tjene penger og turistene kunne ha det mer behagelig. Næringen var ikke opptatt av hva som var det tradisjonelle eller det naturlige, eller av samekulturens vilkår. Her skulle penger tjenes, og de skulle tjenes raskt.

En som var særlig flink til å tjene penger på turistenes interesse for det «eksotiske» var Levangermannen Ferdinand Bremer. Han hadde bl.a. vært en foregangsmann når det gjaldt eksport av dyr fra Norge og Sverige til zoologiske hager i Europa, og han hadde også skaffet samer med reinsdyr til forskjellige utstillinger. Det sies at han hadde reist som fører for Cooks reisebyrå i Bergen, og det var her han fikk ideen om å etablere en lappeleir ved Bergen. Nestoren i turistnæringen, F. Scarlett skrev at han...»mente at det vilde blive en stor Attraktion, thi alle Udlændinger vilde gjerne se Lapper og Rensdyr; men kun 10% af alle de Tusinde, som kom i Sæsongen og tog Nordkapturen, havde Anledning til at faa se en Lappeleir, som der var skrevet om i alle Reisehaandbøger...» Han sier at det var ingen lappeleir sør for Røros. Det var nok ingen sørsamer i Bergenskanten nei !

Uten problemer fikk Bremer noen andre menn til å interessere seg for ideen, og det ble dannet et aksjeselskap som skulle stå ansvarlig for byggingen og drift av leiren. Cooks Bureau, med F. Scarlett i spissen, tegnet seg for kr. 1000 i aksjer, og det var beregnet at kr. 6000 ville være nok til å komme i gang. Det måtte kjøpes inn et stykke grunn hvor teltene kunne settes opp og en liten kafe bli bygd. En familie med samer og medfølgende reinsdyr måtte leies inn og fôr til dyrene skaffes. Bremer regnet ut at foretaket ville gi rikelig avkastning, selv etter at lønningene til samene, for renmosen og til bestyreren var betalt. Turistene ville legge fra seg billettpenger såvel som andre summer i restauranten. Når sesongen var slutt skulle reinsdyrene slaktes og kjøttet selges.

Her skal leiren bygges

Hvor skulle lappeleiren bygges? Det var viktig å finne et sted med lett adkomst for turistene som ankom Bergen med skip, og på slutten av 1800-tallet var det ikke mange steder som pekte seg ut. Skipene la til i Puddefjorden, og det var kaier ved Nøstet og på Laksevåg hvor som kjent Keiser Wilhelm steg i land fra tid til annen. Bremer og venner anså Laksevåg som den beste plassen, og en tomt ble kjøpt ved et vakkert vann på veien til Alvøen - på gården Tennebekk. I dokumentene heter gården både Tindebækken og Tennebækklien, og den hadde gårdsnummer 47 og bruk nummer 8. Parsellen ble utskilt fra bruk nummer 2 den 8. September 1896 og solgt fra Ludvig Andersen til aksjeselskapet Lappeleiren Ltd.. De betalte kr. 400

for dette stykke utmark som lå på en vakker skråning ned mot vannet. Tomten lå ved veien i dalen, og når man så nedover dalen kunne man se Gravdal og fjorden i det fjerne. Det ble sagt at det var en passende spasertur fra kaien, eller man kunne få vognskyss. I skylddelingspapirene står det at tomtenble solgt til Axel Hille. Kaptein Hille hadde overtatt byens største vognmannsforretning - Munters- og han var blitt valgt til formann i Lappeleiren Ltd. Han håpet å tjene gode penger på turistskyss til leiren.

I følge skylddelingen var tomten 75 x 124 x 81 x 116meter. Selv om den lå ved vannet var det ingen rett til strandlinje med på kjøpet.

Kpt. Hille hadde ansvar for oppbyggingen av leiren, innhegning, evt. planering og bygging av en liten kafé med terrasse for turistene. Bremer hadde forbindelser med noen samer i Meråker og han skulle sørge for at disse ble leiet inn og fikk transport til Laksevåg. Det var den samme samefamilien som hadde vært på utstillingen i Chicago i 1893. Familien bestod ifølge F. Scarlett av mann, kone, to voksne døtre og en gutt. Dessverre er det såpass lite arkivmateriale bevart at det er vanskelig å kontrollere alt som Scarlett skriver. Han var sterkt involvert i saken, både som investor og gjennom nært slektskap til Ferdinand Bremer, så han hadde utvilsomt inngående kjennskap til leiren. Men det finnes en del kvitteringer og en kontrakt med en samekvinne som forvirrer situasjonen. Her må slektsforskere i Trøndelag avklare saken.

Statsarkivet i Bergen har en kontrakt mellom Lappeleiren Ltd. og samekvinnen(piken?) Maren Marie Kant, datert 1.Mai 1897. I kontrakten står det at Maren Marie forplikter seg til å reise fra Trondheim til Lappeleiren ved Bjørndalen hvor hun skal oppholde seg «... indtil Turistsaisonens Slut i September d.A. eller muligens 1 a 2 Maaneder længere, om saa paafordres. Tilstedværelsen i Lappeleiren blive hver Dag fra Kl. 10 FM. til senest Kl.12 Aften...»

Hva skulle samene gjøre ? «Lapperne har kun at leve sit sædvanlige Liv, føre en anstændig Vandel, vise Høflighed mod de Besøgende, passe de Lappeleiren tilhørende Rensdyr og forøvrigt rette sig efter Bestyrerens Forskrifter. Drukkenskab faar ikke forekomme, ligesom ikke Traktering af Spritiuosa, som muligens kunde forekomme fra de Besøgendes Side, faar modtages...»

Aksjeselskapet på sin side skulle »... betale Hinde 2 (to) Kroner pr. Dag fra Dagen før Afreisen til Dagen for Hjemkomsten; Aflønning sker Lørdag Aften.....I Sygdomstilfælde faaes fri Læge og Medicin. Nødig tør Brænde for Kogning af Mad etc. skaffes Lapperne frit af Interessentskabet.- Drikkepenge som muligens maatte gives af de Besøgende tilhøre helt Lapperne, ligesaa Indtægter af medbragte og muligens under Opholdet i Lappeleiren forarbeidede Sager - Lappeindustrien tilhørende....»

Kontrakten er undertegnet i Levanger 1. Mai 1897 av Ferdindand Bremer, på vegne av selskapet, og ble vedtatt 9.Mai i Røros av Morten M. Kant på vegne av sin datter Maren.

Andre kvitteringer viser at tre mannlige samer med navn Lars Olson, Lars Mortensen og Nils Thomassen arbeidet ved leiren om sommeren 1897 eller 1898. I tillegg hadde en svensk samepike ved navn Kristina Fjællstrøm Enaforss arbeid ved leiren om sommeren 1897. Noen steder står det Lars Olson med familie, så det er vanskelig å vite hvem var i slekt med hvem av disse. Har Maren Marie og Kristina opptrådt som lappefamiliens voksne døtre som Scarlett nevner ? Vi kan ikke svare på dette her og nå. Men det er helt klart at til turistsesongen 1897 var Lappeleiren ved Tenebekken klar til å ta imot gjester. Scarlett skriver så vakkert om leiren;

« Alt var nu færdig. Pavillionen var oppført, Lappefamilien var installert i en Gamme og et Telt. Et Snes Rensdyr i Indhegningen, som skraanede ned mod Tindebækvandet. En af de første Dage efterat jeg var kommen i Orden tog jeg en Kjørertur udover til Lappeleiren gjennom Solheimsviken, Damsgaard og Laxe-

vaag. Den første Del af Veien forbi Værkstederne og Værftet var jo mindre interessant; men efterat man kommer forbi Laxevaag omkring Pynten til Gravdal, passerer man vakre Landsteder paa god Vei med storartet Udsigt over Puddefjorden til Nordnæs og Askøen. Vældige Fjeldmasser hæver sig over Veien, som gaar forbi flere smaa Vand og Landskabet bliver vildere indtil man kommer til Bjørndalen. Paa en høi Halvø i Tindebækvandet laa Lappeleiren omtrent 4 Kilometer fra Bergen. De fleste tog med Færgen fra Nøstet til Laxevaag, hvorfra der kun var en passende Spadsertur til Lappeleiren....»

For yngre folk i dag er det vanskelig å tenke seg at denne turen var enten passende eller vakkert fordi det er så mange veier her, men det viser at folk var mer vant til å gå den gangen enn nå. Det sies at veien på søndager spesielt var tettpakket med spaserende på vei til Lappeleiren. Bergenserne hadde nå fått et nytt utfluktssted på like linje med Fløien, Bellevue og Birkeland (Fantoft stavkirke) hvor det fantes kafeer eller vertshus.

Et telt, en gamme og en kafé

Hvordan var selve leiren ? Vi har leste om at det fantes en gamme og et telt. Jeg har ikke funnet branntakster eller dokument om bygningen enn det som Scarlett skriver.

«... Paa Toppen af Bakken laa Pavillionen med Veranda. Det var en enkel umalet Træbygning med store Vinduer. Fra Verandaen var der vakker Udsigt over vandet og over Veien mod Gravdal og Fjorden. De indre Bekvemmeligheder bestod af et stort Lokale med Borde og Stole hvor der severedes lette Forfriskninger bestaaende af Kaffe og Smørrebrød, Frugt Kager, Brus og Limonade. Desuden var der Kjøkken, Anretningsværelse og Soveværelse for Betjeningen. Ovenpaa var det et Loft, hvor Bestyreren havde sit Værelse...»

Det er kanskje stygt å minne om det, men Bremer hadde spesialisert seg på å skaffe dyr til zoologiske hager og samer til utstillinger - var det egentlig noe forskjell ? Mens dyrene vandret rundt i sine innhegninger og så vilt ut hva gjorde samene i sin innhegning, under påsynet av turistene ? Jo de vandret rundt i sine «Vinterdragt» og viste hvordan de telte reinsdyr, skjønt det ikke var

så mange å telle ! Dessuten viste samene sine ferdigheter med lasso. Scarlett skriver et sted at det var «en Pen Lappefamilie fra Storlien» som var engasjert. Hvis turistene ønsket mer var det anledning til en rotur på Livandet som det heter i avisannonsene.

Hvordan hadde reinsdyrene det på Laksevåg ? Ikke så bra som strutsene har det rundt omkring i Norge i dag tror jeg. Det var ikke så mye mose å spise i innhegningen ! Den foretaksomme Bremer hadde selvsagt tenkt på dette - han var en mann med erfaring i dette. Han hadde ordnet med transport av mose fra Røros til Trondheim med jernbane, og deretter til Bergen med dampskip. Det er vanskelig å tro at han visste hvor mye mose reinsdyr spiser, eller hvor dyrt denne transporten ville bli i lengden, men de fleste i selskapet var optimister.

Lappeleiren ble besøkt av byens journalister like etter åpningen, og den ble godt mottatt. Joachim Lampe var redaktør av det spydige ukeblad Revyen, og han var i leiren på en søndag i begynnelsen av juni. Av og til er det vanskelig å tolke det han skriver, men bortsett fra noen lett morsomme hentydninger til mangelen på alkohol og Lars Olsson «Høimessepreken afholdt af Teltets Patriark», var han positiv til innretningen. Her traff han igjen en lappisk «jomfru» som var en «Pariserbekjendtskab fra 1889». Dette kan tyde på at minst en av samene hadde vært med på den store verdensutstillingen i Paris i 1889 da bl.a. Eiffeltårnet ble bygget.

Lampe talte kun 4 samer, og han syntes det var få dyr. « Da de levende Rensdyr endnu ikke er talrige nok, har man paa Grønsværet placeret en Del afdøde Rensdyrskind, tilberedt hos Hr. Bundtmager Brandt, som herved anbefales..» Brandt hadde en stor butikk for turister på Torvalmenningen i Bergen og dette er ennå et eksempel på hvordan turistnæringen i Bergen ble engasjert i prosjektet.

Den følgende lørdag ble Lappeleiren presentert i et førstesides oppslag i Revyen med bilder. Igjen måte Lampe gi en spark til dem som ikke ønsket alkohol servering ved denne turistattraksjon. Han sier at stedet vil få hyppig besøk av «...Naturelskere, Sprogforskere, Dyrevenner, Indremissionsvenner og Totalister, hvoraf ingen bør glemme at ta Whisky med sig, ligesaalidt som Vin og Øl, hvilke to sidstnævnte Varesorter ogsaa er forbudt af Herredets velvise Styrelse... I Pintsedagene var Lappeleiren en fuldstændig Dyrehave, og de fire fredelige moderate Dyr samt deres elskværdige Betjening var omkredset af en myldrende Menneskemængde. Det var en Pintsefest med formelig østerlandsk Karakter, hvor Patriarken Lars prædikede for alt Folk paa sit eget Tungemaal. Senere spredtes man i Naturens Saloner eller besøgt den nette Restaurant for at spise delikate Smørrebrød og drikke «Kyrres» Brus. Den eneste, man kunde bli beruset af var Naturen..»Men Lampe anbefalt leiren tross alt fordi den lå så vakkert til.

Turistsvikt og gratishaugene !

Den første sesongen var godt i gang og det var mange som spaserte til Lappeleiren. Dessverre gikk det ikke som Hille og Bremer hadde håpet. Dr. Scarlett var den som tilsynelatende så problemet først. Han hadde svært nær kontakt med den internasjonale turistnæringen.

Selskapet hadde ikke klart å selge alle aksjene og aksjekapitalen på kr. 6000 var ikke fulltegnet. Dessuten hadde det kostet mer å anlegge leiren enn forventet. Billettinntektene skulle bl.a. dekke driftsomkostningene, og gi overskudd, men driften kostet ca. kr. 800 i måneden og billettinntektene sviktet. Det var rett og slett ikke nok anløp av turistskip, pluss at våren og sommeren var regnfulle det første året. Det ble ikke så mange turer med vogn til Lappeleiren som selskapet hadde håpet. Bergenserne som valfartet til Lappeleiren var lure. Mange av dem var ikke villig til å betale inngangspengene. For å komme inn i leiren kostet det kr.1 for turister, 50 øre for byens egne og 25 øre for barn. terrenget rundt leiren var slik at folk kunne se det meste uten å betale for å komme inn i innhegningen. Til selskapets fortvilelse slo bergenserne «...Leir og fortærede sin medbragte Niste, medens hele Flokke af Gutter klatrede over Indhegningen eller krøb ind under den...»

Selv om det kom mange skoleklasser til leiren kastet disse av seg lite penge sålenge det kostet 10 øre pr. skolebarn ! Hvorfor sviktet turistene i 1897 ? Prognosene fra selskapets side hadde kanskje vært for optimistiske, men det hadde vært vel 8000 besøkende innom leiren i løpet av den første sommeren. Det var færre britiske turister i Norge sommeren 1897, fordi mange ble hjemme for å se eller deltar i den storslåtte feiringen av Dronning Victoria i juni. Det var 60 år siden hun besteg tronen og britene feiret dette med pomp og prakt. Feiringen trakk også til seg utenlandske turister fra den klasse som ellers kunne ha besøkt Norge om sommeren. Passasjerstatistikken viser en stor svikt spesielt i begynnelsen av sommeren. Men selskapet i Bergen mistet ikke motet. Det hadde en del praktiske problemer med lønninger til samene og til reisepenger slik at samene kunne komme hjem til vinteren, men enkelte av styremedlemmene betalte ekstra og det ble noen akkordforhandlinger.

Optimisme for neste året - 1898- skyldtes i hovedsak den store fiskeri- og industriutstillingen som skulle holdes i Bergen. Samtidig mente selskapet at 1897 hadde vært et spesielt dårlig år, og det måtte bli bedre neste år.

Sesongen 1898

Forhåpninger om en forbedring i 1898 slo ikke til. Den samme lappefamilien hadde vært hentet til Laksevåg igjen, og nye reinsdyr innkjøpt fra Storlien. Hotelleier Mattson ville ikke drive restauranten lenger siden herredsstyret hadde

stemt nei til søknad om skjenkerett. Det hadde vært en stor debatt i herredsstyret i 1897 om dette og enkelte avisskribenter hadde harsellert over debatten. Nå var det den tidligere eieren av Stalheim hotel som skulle forsøke seg på kafédrift, men det gikk dårlig. Den store utstillingen i Nygårdsparken, med underholdning - sirkus, teater og bevertning - var den store trekkplasteret i Bergen i 1898. Vi har ingen besøkstall fra Lappeleiren, men besøket var ikke som forventet av selskapet.

Andre uheldige omstendigheter fulgte Lappeleiren det året. Importen av mose fra Trøndelag var som man kunne tenke seg for kostbar og vanskelig. Selskapets formann, Axel Hille, hadde bestilt årets forsyning av mose fra Hardangervidden, for å spare penger. Statsarkivet har en kvittering fra Helge L(arsson) Lægreid på gården Sæbø i Eidfjord. Han drev butikken ved Sæbø og sendt bl.a. renmose til Lappeleiren. En annen kvittering tyder på at det også ble innkjøpt mose fra gården Garen ved Vøringsfossen.

Dessverre kom ikke mosen fram på en regelmessig måte uten at vi vet hvor transporten sviktet. Reinsdyrene kunne ikke leve av krattskog og det lille fôr som fantes på et lite utmarksområde, og de ble tynnere og tynnere. Avisskriveri førte til at en dyrlege ble sendt for å se på dyrene, og halvparten måte slaktes. Nå var det bare fire reinsdyr i utgangspunkt, slik at det ble to igjen. Når samene skulle ha oppvisning i hvordan de telte reinsdyr virker dette lett tragikomisk !

Det var en trøst at et par kalver ble født, men selskapet var ikke til å redde fra konkurs.

Samenes nomadiske liv begynte igjen da Ferdinand Bremer fikk et godt tilbud fra Nederland om å overta lappeleiren. Samene, reinsdyr, teltene og varebeholdning av «lappeartikler» ble sendt med dampskip til Rotterdam for å stilles ut. Jeg lurer på hvor de fikk renmosene fra der nede ? Nederland er ikke videre kjent for sine vidder.

Konkurs

I September 1898 ble konkursbegjæring for Aksjeselskapet Lappeleiren Ltd. innlevert til skifteretten i Midhordland, og boet er nå i arkivet fra Sorenskrivaren i Midhordland ved Statsarkivet i Bergen. Det er sørgelig lite av bodokumenter fra dette underlig foretak. Vi kan se et par forsøk til å redde selskapet fra et tidligere konkurs, og det er selvsagt en liten bunke med fordringer i boet. Det er blant annet en regning på kr. 124 fra fotografene Brødrene Larm, for fotografier. Vi gjengir her de eneste kjente fotografier fra leiren, trykt i bladet Revyen i 1897. Forhåpentligvis vil andre fotografier dukker opp etterhvert. Det må være flere i utenlandske albumer.

Registreringen i boet forteller oss hva hørte til innboet i kafeen og ellers på

eiendommen. Samene hadde tatt noe med seg, men det var litt utstyr igjen fra den «pene lappefamilien» som Scarlett kalte dem. Igjen var det et spisebord, to mindre bord, to pinnestoler, en benk, et telt, en pulk, en kastesnor, to par ski med staver, et kløvredskap, et melkestell, 6 skinn, en båt (den dyreste gjenstanden - kr. 10 sammen med et flagg som også var verdsatt til kr. 10), en måneskinnslampe, en jernseng med madrass, et vaskestell, noen kokekjeler, en kulskuffe !, en klubbe, en gamme (kr. 5), et renshorn og en seng på loftet med skråpute og madrass. Tilsammen var gjenstandene verdsatt til kr.111. 50øre. Selve eiendommen ble solgt til Konrad Andersen for kr. 1100 i januar 1901.

Scarlett skriver at «..I mange Aar blev Pavillionen i Lappeleiren staaende som et sørgeligt Minde om den ulykkelige Spekulation..» Ferdinand Bremer reiste tilbake til Levanger hvor han døde i 1901. Hvordan det gikk med samene og reinsdyrene i Nederland vet jeg ingenting om. Det kan ikke ha vært så mange samefamilie som var så bereist som disse. Var de flyttsamer ? Først Pariserutstillingen, dernest Chicagoutstillingen, deretter Laksevåg og tilslutt Rotterdam. For alt vi vet kan de ha reist andre steder etter Rotterdam. Lappeleiren er som kjent et stedsnavn idag og det fortelles at Keiser Wilhlem besøkte leiren 19.juli 1897, men stedets sørgelige og underlige historie er ellers ukjent. Noen eldre bergensere husker en mindre vidløftig lappeleir som ble satt opp ved Bergensutstillingen i 1928, og det har vært flere mindre opptreden i sentrum i nyere tid, men ingen har etterlatt seg et stedsnavn - Lappeleiren.

YNGVE NEDREBØ:

Digitalarkivet

Digitalarkivet ble åpnet på internett 23. januar 1998 som et samarbeidsprosjekt mellom Historisk institutt ved Universitetet i Bergen og Arkivverket. Digitalarkivet er en del av Arkivnett Norge, og blir organisert som et prosjekt underlagt Riksarkivaren, foreløpig for en periode av tre år, fram til utgangen av år 2000.

Gjennom samarbeidet mellom Arkivverket og Historisk Institutt tas det sikte på å gjøre tilgjengelig for søk gjennom internett et bredt spekter av historiske kilder. I tid skal materialet spenne over minst fire hundreår, og det skal omfatte blant annet kirkebøker, folketellinger, emigrantlister, skifteregistre, tingbøker, panteregistre og pantebøker. Dataregistrering er en tidkrevende prosess, og det finnes andre og langt raskere måter å digitalisere kilder på. Vi regner med at vi i løpet av et års tid også skal kunne utvide tilbudet til å omfatte skannede versjoner av originalkilder.

Så langt har vi gjennom Digitalarkivet lagt ut databaser med om lag 5 millioner poster, i tillegg til noen tusen sider med tingboksavskrifter. Fortsatt er mye materiale under korrekturlesing. Vi har mange personer i arbeid med å registrere, og når vi samtidig regner med å få tilgang til materiale produsert av andre, har vi tro på at vi skal kunne komme langt over 6 millioner poster i år.

Digitalarkivet ble i utgangspunktet bygd opp rundt den landsomfattende 1801-tellingen, supplert med materiale fra Statsarkivene i Bergen og Hamar, og fra utgangen av mai overtok det som hadde vært Teleslekt. 1801-tellingen fikk Historisk Institutt ved Universitetet i Bergen edb-registrert tidlig på 1970-tallet. Dette materialet har ligget tilgjengelig for søk gjennom internett siden desember 1995, og har registrert langt over 5,4 millioner uttatte sider i løpet av denne tiden.

Etter 10 måneders drift er det fra Digitalarkivet tatt ut over 7 millioner sider fra Digitalarkivet, og telleverket har i løpet av denne perioden registrert over 210 000 påloggingger. I tillegg regner vi med at mange har satt "bokmerke", slik at de kan de gå rett inn i databasene uten å passere gjennom introduksjonssiden, der telleverket ligger. Etter utleggingen av materialet fra folketellingene fra 1865 og 1900 på nettet i juni merket vi umiddelbart et voldsomt hopp i aktivitet, der tallet på påloggingger og nettsøk i Digitalarkivet ble doblet i forhold til det vi hadde hatt tidligere. I sommer og høst har vi i snitt hatt rundt 1000 påloggingger hver dag, og det blir tatt ut mellom 30 000 og 40 000 sider hver eneste dag. Det gir i sum nær 1 million sider i måneden. Dagsrekorden er fra søndag 25. oktober, da vi registrerte nesten 3000 påloggingger og det ble tatt ut 74 047 sider. De travleste timene ble det tatt ut 6500 sider i timen.

Bakgrunn

Samarbeidet mellom Historisk Institutt, Bergen og Statsarkivet i Bergen går langt tilbake i tid. Allerede i 1975 ble det samarbeidet om å få edb-registrert emigrantprotokollene for Bergen 1874-1924. Statsarkivet satt med arbeidsoppgavene, skaffet midlene og stod for

korrekturen, mens Historisk institutt håndterte registrering og alt det tekniske i prosessen. Registreringen gikk raskt (om lag et år), mens korrekturen ble en langvarig (og lite lystbetont) prosess. Seinere har vi hatt stor glede av resultatene, materialet er spredt verden over i form av papirutskrifter og mikrokort, og ligger nå også søkbart på internett. Seinere har samarbeidet også omfattet kirkebøker for Bergen, skifteregistre, folketellinger og en rekke andre kilder.

Når man i sin tid satte igang registreringsarbeidet var det for først og fremst å få skjermet originalene mot slitasje, men også for å få effektive måter å finne fram i et mye etterspurt materiale. Erfaringen vår viser at størsteparten av brukernes etterspørsel er konsentrert om et relativt lite utvalg av kilder. Og det er fortsatt de samme kildene som er mest i bruk i dag, som for en og to generasjoner siden. Dermed har disse vært utsatt for en betydelig slitasje, og vi har i lang tid arbeidet for å finne andre måter å presentere materialet på.

Men konsentrasjonen av bruken betyr også at omfanget på det mest etterspurte materialet er såvidt moderat, at det finnes reelle muligheter til å tilgjengeliggjøre det i andre former. Norske kilder har vært mikrofilmet gjennom mer enn 50 år, og det er nå mulig å skanne både originaler og filmer. Utviklingen av digitale kamera går raskt, og vi kan regne med store nye muligheter på dette feltet i løpet av de kommende årene. Dette vil gjøre det mulig å tilgjengeliggjøre relativt store kildeserier på en enkel og billig måte. For publikum er det likevel klart at det er edb-registrering som vil gi lettest tilgang til informasjonen.

Overtakelsen av Teleslekts databaser

Riksarkivaren overtok Teleslekts databaser 1. juni 1998, og skal sørge for å fullføre de registreringsprosjektene Teleslekt var engasjert i. Teleslekt ble opprettet 1. mars 1993 som del av Televerkets Nye Muligheter, og som en følge av omorganiseringen av Televerket. Teleslekt ble overtatt av Nasjonalbiblioteket, avdeling Rana i januar 1996.

Forretningsideen for Teleslekt var å dataregistrere folketellinger, for så å selge produktene gjennom internett-tjenester, og ved å selge papirkopier og diskettkopier. I løpet av sin levetid har Teleslekt fått edb-registrert storparten av 1900-tellingen, og en vesentlig del av 1865-telling, i alt godt i overkant av 2,5 millioner poster. Det ble vanskelig å skaffe inntekter i en størrelsesorden som kunne dekke kostnadene, og Teleslekt ble derfor vedtatt nedlagt ved utgangen av mai 1998.

Riksarkivaren har også overtatt to av registreringsenhetene til Teleslekt (Stavanger og Voss). De to avdelingene har 11 ansatte (7,2 årsverk). Riksarkivaren overtar også deler av Teleslekts Oslogruppe. Registreringsenhetene vil bli underlagt Digitalarkivet, og gir oss mulighet til å fullføre registrering av 1865-tellingen, og etterhvert også ta oss av andre store registreringsjobber.

Det er forutsatt at det materialet som legges ut gjennom Digitalarkivet skal være gratis i bruk, om vi ser bort fra utgiftene til tellerskritt m.m. Vi regner med at dette vil sette standard for andre lignende norske nettilbud, og kanskje også ha ringvirkninger videre utover.

Samarbeid

Det har vært mange aktive aktører i arbeidet med edb-registrering av kilder gjennom de siste årene. Nå skulle det være tid for å samle krefter og resultater, og sikre bred og lett tilgang til digitaliserte historiske kilder. Vi er derfor i samtaler med mange av de institusjonene som sitter med store databaser (Registreringssentralen for Historiske Data, Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane og det norske Utvandrersenteret i Stavanger). Vi regner med å kunne få samarbeid, der vi utveksler data, og forsøker å sikre tilgang til materialet gjennom flere kanaler. Slikt samarbeid regner vi med skal kunne sikre Digitalarkivet ytterligere 2 millioner poster.

Planer

Siden Digitalarkivet er et prosjekt, foreløpig bare for vel to år til, skal vi begrense skisseringen av planer til denne perioden. Ved overtakelsen av to av Teleslekts registreringsgrupper får vi muligheter for å fullføre de prosjektene Teleslekt har arbeidet med, 1900-tellingen, som på det nærmeste er klar, og 1865-tellingen. For denne siste gjenstår det å registrere i overkant av 150 000 personer, og det gjenstår en del korrektur. Vi regner det som realistisk å være i mål med dette registreringsprosjektet i løpet av 1999.

Det er nok slekts- og lokalhistorikere som sørger for de høye besøkstallene våre, men vi ser for oss muligheter for å tilby også en rekke andre grupper materiale. Profesjonelle forskere innenfor en rekke fag bør kunne finne grunnlagsmateriale hos oss, og når vi etter hvert får kodet sentrale kildeserier, blir brukbarheten for disse sterkt forbedret. Vi ser også for oss at man kan utvikle undervisningsopplegg for skoleverket, som i lys av de nye læreplanene skal legge stor vekt på prosjektarbeid. Utviklingen av slike spesialiserte tilbud venter vi at også andre enn Digitalarkivet og Arkivverket skal gripe fatt i.

Den norske emigrasjonsdatabasen

Arbeidet med registrering av emigrantene fra Bergen 1874-1924 ble fullført i 1975, året for 150-årsmarkeringen for utvandringen til Amerika. Det finnes allerede databaser med rundt 500 000 norske emigranter, og vi vil forsøke å få på plass en landsdekkende og tilnærmet komplett database til 175-årsmarkeringen for norsk utvandring 4. juli år 2000.

1660-manntallene

Historisk institutt i Bergen har for lenge siden registrert ferdig prestemanntallene fra 1660-årene, men korrekturen er så langt bare ferdig på to bind. Vi vil satse på å gjøre ferdig korrekturen i løpet av vinteren.

Tinglysingsmaterialet

Ved siden av kirkebøker og folketellinger er det i statsarkivene seriene med tinglysingsprotokoller som hyppigst er i bruk. Arkivverket har i løpet av de siste tre årene fått mikrofilmet pantebøker og panteregistre, og vi har nå to kamera i sving. Meningen er at filmene fra dette prosjektet en gang skal kunne scannes, og at materialet dermed vil kunne gjøres tilgjengelig i digital form. Vi håper og tror at vi skal kunne komme igang med denne konverteringen i år, og skal i hvert fall få testet utstyr og programvare. Får vi

dette til å fungere tilfredsstillende, vil vi kunne gå løs på hele den store samlingen av mikrofilmer, der kirkebøker, skifteprotokoller, folketellinger og skifteprotokoller utgjør viktige elementer.

Det er også aktuelt å gjøre tilgjengelig samlingene med avskrifter som opp gjennom årene er laget ved statsarkivene, og som samlet utgjør langt over 100 000 sider.

I 1999 ser vi for oss at Digitalarkivet skal være åpent for publikum 8760 timer (24 timer i døgnet, hver dag, året rundt), langt mer enn Arkivverkets lesesaler, der åpningstiden i beste fall er i overkant av 2000 timer i løpet av et år. Vi forventer rundt 500 000 pålogginger, og vi regner med at det vil bli tatt ut 15-20 millioner sider. Produktspekteret skal utvides til også å omfatte utlegging av store mengder tekst i form av skannede bilder.

Arkivverket - Digitalarkivet

Årsstatistikken for Arkivverket viser at vi i 1997 registrerte 39 000 besøk på lesesalene våre, samtidig som vi besvarte overkant av 33 000 henvendelser som var kommet inn gjennom brev, telefon eller fax. Til å håndtere denne brukerkontakten brukte vi temmelig nøyaktig 50 årsverk. Ser vi bakover i tid, oppdager vi at tallet på lesesalsgjester og andre publikumshenvendelser har ligget på er forbausende stabilt nivå gjennom flere ti-år. Og ser vi på hvor lesesalsgjestene kommer fra, oppdager vi raskt at dette i all hovedsak har vært et reelt tilbud til et lokalt oppland.

Sammenligner vi "brukertjenestene" i Digitalarkivet med resten av Arkivverket, ser vi at Digitalarkivet er basert på et selvbetjeningsprinsipp, der brukerne fritt kan velge når de vil gjøre bruk av arkivene, og der informasjonen ikke lenger bare er tilgjengelig lokalt. Gjennom Digitalarkivet kan vi på kort sikt regne med å nå 10-15 ganger flere brukere, enn vi har gjort gjennom våre tradisjonelle lesesalstilbud. I løpet av mer enn enn mannsalder år har vi i liten grad fått utvidet vårt publikum, nå blir tilgjengeligheten av kildene revolusjonert. Hva vi på sikt kan utvikle dette til, bare aner vi.

Flere konsekvenser lar seg antyde:

- Etter hvert som en stadig større del av de etterspurte kildeseriene blir samlet og tilgjengeliggjort gjennom Digitalarkivet, kan vi samordne også de tradisjonelle brukertjenestene våre. Det kan gi en betydelig rasjonaliseringsgevinst. Som ovenfor vist brukte vi i 1997 nesten 50 årsverk på å betjene 39000 gjester og besvare 33 000 henvendelser. Digitalarkivet vil kunne nå fram til 10-15 ganger så mange, uten at den direkte publikumskontakten vil koste oss mer enn noen månedsverk.

- Når de tradisjonelle lesesalene får redusert sin betydning, og materiale vil kunne hentes ned via en hvilken som helst PC med internettoppkobling, er tiden inne for at vi bør vi vurdere hele den strukturen vi i dag har for brukertjenester.

- Ved at vi synliggjør oss i et medium som i høy grad henvender seg til unge mennesker og andre grupper vi tradisjonelt ikke har hatt stor kontakt med, forventer vi å kunne "rekruttere" nye brukere.

- Det vil selvsagt være mulig å utnytte arbeidet med utlegging av sentrale kildeserier også i andre sammenhenger. Fra databasene kan det tas ut papirkopier, som lett lar seg distribuere, og som derfor også kan gå inn i våre tradisjonelle tilbud.

Postadresse:
Statsarkivet i Bergen
Årstadveien 22
5009 Bergen

Internett:
http://www.hist.uib.no/arkivverket/sab

E-POST-ADRESSER

Statsarkivet:
Sa.Bergen@SAB.Riksarkivet.dep.Telemax.no

Yngve Nedrebø, Statsarkivar
Yngve.Nedrebo@SAB.Riksarkivet.dep.Telemax.no

Christopher Harris, førstearkivar
Christopher.Harris@SAB.Riksarkivet.dep.Telemax..no

Synøve Bringslid, Arkivar
Synove.Bringslid@SAB.Riksarkivet.dep.Telemax.no

Knut Geelmuyden, Arkivar
Knut.Geelmuyden@SAB.Riksarkivet.dep.Telemax.no

Cecilie S. Knoph, Konsulent
Cecilie.Knoph@SAB.Riksarkivet.dep.Telemax.no

Ragna Neteland, Konsulent
Ragna.Neteland@SAB.Riksarkivet.dep.Telemax.no

Tom Myrvold, Avd.ing
Tom.Myrvold@SAB.Riksarkivet.dep.telemax.no

Tor Amundsen,
Tor.Amundsen@SAB.Riksarkivet.dep.Telemax.no

Rikke Flakstad,
Rikke.Flakstad@SAB.Riksarkivet.dep.Telemax.no

Steffen Ekerhovd, Driftstekniker
Steffen.Ekerhovd@SAB.Riksarkivet.dep.Telemax.no

Johanne Mjelstad, Ingeniør
Johanne.Mjelstad@SAB.Riksarkivet.dep.Telemax.no

Elin Runningen, Preparant
Elin.Runningen@SAB.Riksarkivet.dep.Telemax.no

Ragnhild Losnedal, Konsulent
Ragnhild.Losnedal@SAB.Riksarkivet.dep.Telemax.no

Johnny Wie, Konsulent
Johnny.Wie@SAB.Riksarkivet.dep.Telemax.no

Bergensposten utgis av Statsarkivet i Bergen
Ansvarlig redaktør: Yngve Nedrebø
Layout: Tom Myrvold
Trykk: A.s Centraltrykkeriet, Bergen